

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDÍÍ

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Porovnání BG a NRF v novém bezpečnostním prostředí

Tomáš Brodec

Konzultant: Mgr. Tomáš Weiss M. A.

Praha 2010

Čestné prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracoval samostatně, uvedl v ní všechny zdroje, s nimiž jsem pracoval a v textu jsem řádně vyznačil jejich použití.
2. Souhlasím s tím, aby moje práce byla zpřístupněna veřejnosti za účelem výzkumu a studia.

V Praze dne.....

Tomáš Brodec

Poděkování

Touto cestou děkuji vedoucímu práce, Mgr. Tomáši Weissovi M. A., za odborné vedení diplomové práce, užitečné rady a poznatky.

Bibliografický záznam

BRODEC, Tomáš., Porovnání BG a NRF v novém bezpečnostním prostředí. Praha : Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2010. 105 s.? Vedoucí diplomové práce Mgr. Tomáš Weiss M.A.

Anotace

Diplomová práce „Porovnání BG a NRF v novém bezpečnostním prostředí“ popisuje politické a vojenské prostředí po studené válce na pozadí regionálních organizací EU a NATO a jejich reakcí na nové hrozby. V teoretické části vymezuje nové bezpečnostní prostředí se všemi jeho aktéry a hrozbami a dostává se tak k odpovědi organizací na tuto situaci, kterou představují jednotky rychlé reakce. Druhou část práce tvoří komparace těchto jednotek rychlé reakce v empirickém výzkumu. Hlavním cílem práce je dokázat, zdali jsou jednotky EU a NATO, jakožto stejné odpovědi na stejné hrozby, totožné.

Abstract

The diploma thesis “Comparison of the Battlegroup and the NATO Response Force in the new security environment” describes the political and military environment after the Cold War on the background of regional organizations EU and NATO and their responses on the new threats. In the theoretical part it introduces the new security environment with all its actors and threats and it comes to the answer of the organizations on this situation which is the rapid response forces. The second part consists of the comparison of these forces in the empirical research. The main goal is to confirm if the forces of EU and NATO, as the same answers on the same threats, are identical.

Klíčová slova

Severoatlantická aliance, Evropská unie, nové bezpečnostní prostředí, hrozby, jednotky rychlé reakce, NRF, Battlegroup.

Keywords

North Atlantic Treaty Organization, European Union, new security environment, threats, rapid response force, NATO Response Force, Battlegroup.

OBSAH

ÚVOD

1. VÝVOJ NOVÉHO BEZPEČNOSTNÍ PROSTŘEDÍ, JEHO HROZEB A REGIONÁLNÍCH ORGANIZACÍ EU A NATO	13
1.1 POPIS BEZPEČNOSTNÍHO PROSTŘEDÍ	13
1.1 VYMEZENÍ HROZEB A JEJICH ROZDĚLENÍ	15
1.1.1 <i>Nestátní aktéři</i>	17
1.1.2 <i>Regionální konflikty</i>	19
1.1.3 <i>Jaderné zbraně</i>	22
1.1.4 <i>Padlé státy</i>	23
1.1.5 <i>Terorismus</i>	24
1.1.6 <i>Propojení hrozeb</i>	26
1.1.7 <i>Hrozby v dokumentech</i>	27
1.2 EU A NATO SE VVYJADŘUJÍ K NOVÝM HROZBÁM	28
1.2.1 <i>Operace NATO mimo vlastní území (out-of area)</i>	29
1.2.2 <i>Peterberské úkoly</i>	31
1.3 ODPOVĚDI ORGANIZACÍ NA JEDNOTLIVÉ HROZBY	32
1.3.1 <i>Perský záliv</i>	32
1.3.2 <i>Jaderné odzbrojení</i>	33
1.3.3 <i>Rozšíření</i>	34
1.3.4 <i>Bosna a Hercegovina</i>	37
1.3.5 <i>Kosovo</i>	41
1.3.6 <i>Terorismus</i>	45
1.4 ROZHODNUTÍ O POTŘEBĚ JEDNOTEK RYCHLÉ REAKCE	48
1.4.1 <i>Představení jednotek rychlé reakce</i>	48
1.4.2 <i>NATO Response Force- NRF</i>	50
1.4.3 <i>EU Battlegroup- BG</i>	52
2 METODOLOGIE	55
3 EMPIRICKÝ VÝZKUM	60

3.1 VELIKOST, SLOŽENÍ, VELENÍ	60
3.1.1 NRF	60
3.1.2 BG	62
3.1.3 Shrnutí	64
3.2 MISE	65
3.2.1 NRF	65
3.2.2 BG	65
3.2.3 Shrnutí	67
3.3 TRÉNINK, ROTACE, CERTIFIKACE, POHOTOVOST	67
3.3.1 NRF	67
3.3.2 BG	70
3.3.3 Shrnutí	72
3.4 ROZHODOVACÍ PROCES	73
3.4.1 NRF	73
3.4.2 BG	74
3.4.3 Shrnutí	76
3.5 NASAZENÍ	76
3.5.1 NRF	79
3.5.2 BG	82
3.5.3 Další aspekty	83
3.5.4 Shrnutí	85
3.6 VZÁJEMNÁ SPOLUPRÁCE	85
3.7 SHRNU TÍ A VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	89
3.8 ZÁVĚREČNÁ DEBATA	91
ZÁVĚR	
SUMMARY	
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	

ÚVOD

Období po konci studené války je v akademických kruzích a v oficiálních dokumentech mezinárodních organizací charakterizováno jako nové bezpečnostní prostředí. V tomto prostředí, které vzniklo rozkladem bipolárního světa, dominují noví aktéři v bezpečnostní problematice, kteří se zrodili z politického vakua nově vzniklých států v postsovětském regionu a padlých států na mnoha místech Afriky. Pro tyto subjekty se ustálil výraz nestátní aktéři. Byli to právě oni, kdo se stal nositelem nových hrozeb v novém bezpečnostním prostředí. Geografické působení nových aktérů se dostalo k hranicím členských států Evropské unie a Severoatlantické aliance a bylo na nich, jakou odezvu zvolí. Kvůli specifickému charakteru nestátních aktérů byla nutná transformace armád členských států v podobě jejich zaměření na více flexibilní, menší a lépe trénované a vybavené jednotky. Výsledkem bylo vytvoření jednotek rychlé reakce Severoatlantické aliance a Evropské unie¹ (NATO Response Force - NRF a Battlegroup - BG), které měly být schopny efektivně čelit asymetrickému nepříteli 21. století.

Ve své diplomové práci se zaměřuji na výzkum jednotek rychlé reakce, jakožto nových podnětů NATO a EU pro transformaci armád evropských spojenců a zároveň také jako zvyšujícího se odrazu technologické vyspělosti obou regionálních organizací. Jednotky rychlé reakce mají znamenat co nejúčelnější odezvu proti nestátním aktérům, kteří jsou představováni teroristickými skupinami, povstaleckými skupinami kontrolujícími určitá území státních útvarů po celém světě a skupinami organizovaného zločinu. Všichni tito aktéři mezi sebou spolupracují, obchodují a zaměřují se nejenom na proliferaci konvenčních zbraní a zbraní hromadného ničení, ale také na podporu států, které usilují o destabilizaci mezinárodního bezpečnostního uspořádání. V konkrétní rovině se zaměřím převážně na jejich funkční

¹ Název Severoatlantická aliance je odvozen z anglického originálu North Atlantic Treaty Organization a používá se také zkratka NATO. Evropská unie znamená v originále European Union, ve zkratce EU.

parametry individuálně nastavené každou organizací, ale také na strategické a operační procedury, kterými se dostávají do samotného zásahu v operacích.

Téma diplomové práce je úzce spjato s definováním bezpečnostního prostředí a jeho hrozeb a s následnou odpovědí regionálních organizací NATO a EU na tyto hrozby. K dosavadnímu stavu poznání bezpečnostního prostředí vznikla celá řada prací se zaměřením čistě na politické euroatlantické vazby, na vojenské aspekty těchto vazeb nebo na případné změny ve vojenském prostředí. Mé primární téma výzkumu, tedy jednotky rychlé reakce, tak vznikly politickým rozhodnutím na základě vývoje v novém bezpečnostním prostředí. I z tohoto důvodu je téma zčásti zaměřeno na transformaci armád NATO a na samotný vznik evropské bezpečnostní politiky, tedy na čistě institucionální prvky. Zdrojově proto má diplomová práce zčásti stojí na primárních pramenech v podobě dokumentů obou organizací. Konkrétně jsem čerpal ze Strategických konceptů NATO z let 1991 a 1999, Defense Capability Initiative z roku 1999, Evropské bezpečnostní strategie z roku 2003, Peterberské deklarace obsahující Peterberské úkoly, Londýnské deklarace z roku 1990, Deklarace Západoevropské unie o jejích vztazích s Evropskou unií a se Severoatlantickou aliancí, Prohlášení pražského summitu NATO, některých rezolucí Rady bezpečnosti OSN a Hlavního cíle EU 2010. Druhou část mých zdrojů tvořily publikace o období po konci studené války a články předních bezpečnostních analytiků na nové směřování EU a NATO. Výstižné pojednání o rozpadu bipolárního světa nabízí kniha od Buzan, Wilde a Waever 1998 a další publikace o situaci EU a NATO v novém bezpečnostním prostředí předkládají Kaplan 2004; Hauser, Kernic 2006; Hamilton 2004; a Oswald 2006. Velice užitečný přehled nestátních aktérů uvádí Hanlon 2008; Douglas, Lochard a Schultz 2004; Rotberg 2003; a Crenshaw 2007. Převážně periodická literatura nabízí další podněty na transformaci armád EU a NATO od autorů Asmus, Kugler a Larrabee 1993; Lepgold 1998; Duffield 1994; Biscop 2004, Rynnig 2003; a Daalder a Goldgeiger 2006. Samotnou problematiku jednotek rychlé reakce shrnují výzkumné dokumenty Kugler 2006; Lindstrom 2007; Andersson 2006; Zlatohlávek 2007; a Bialos a Koehl

2005. V empirické části jsem mohl čerpat z mnohých výzkumných publikací od samotných armádních velitelů. Na druhou stranu jsem k některým dokumentům obsahujícím konkrétní praktické údaje neměl jako civilista přístup. Jednalo se především o dokumenty vztahující se k tréninkovým metodám jednotek nebo k detailnímu vymezení kritérií pro schválení vycvičené jednotky v rámci stanovené NRF nebo BG. Na druhou stranu práce nabízí přehlednou komparaci obou jednotek s využitím převážně zahraniční literatury od jednotlivých konceptů, vyjádření analytiků bezpečnostních think-tanků nebo samotných vojenských velitelů o jejich zkušenostech během vykonané pohotovosti jednotky.

Cílem mé práce je odpovědět na otázku, zdali jsou jednotky rychlé reakce EU a NATO totožné. Za prvé se jedná o vymezení hrozeb v novém bezpečnostním prostředí, které ohrožují NATO a EU, respektive jejich členské státy. Odpovědí na stanovené hrozby byla snaha organizací profilovat své síly mimo svůj prostor (out-of area) a dostat se tak blíže k aktérům nesoucím hrozby. V tomto počínání jim měly pomoci jednotky rychlé reakce. Dalším cílem mé práce je tedy porovnání těchto jednotek a určit v kterých charakteristikách mohu nalézt jejich totožnost. Z logické posloupnosti, kdy jednotky rychlé reakce jsou odpovědí na nové hrozby, jsem určil výzkumnou hypotézu: *„EU a NATO se shodují v pohledu na nové bezpečnostní hrozby v globálním kontextu. Z toho vzniklo jejich rozhodnutí vytvořit síly rychlé reakce, které odpovídají na stejné hrozby a jsou tvořeny téměř stejnými státy, jejichž jednotky participují v obou uskupeních. Lze proto předpokládat, že tyto jednotky jsou totožné.“*

Z metodologického pohledu lze mou diplomovou práci charakterizovat jako kvalitativní výzkum, který pomocí srovnání zvolených proměnných směřuje k závěru o totožnosti či rozdílnosti jednotek. Výzkum budu provádět komparativní případovou studií o dvou případech. Přičemž v první části se budu zaměřovat na EU a NATO, respektive na jejich členské státy a ve druhé části na jednotky rychlé reakce EU a NATO, tedy na NRF a battlegroup.

V první části se zaměřím na nezávislou proměnnou „*potřeba reagovat na stejné hrozby*“, která dokazuje shodný pohled EU a NATO na nové hrozby a jejich odpověď v podobě jednotek rychlé reakce. Tato proměnná určuje kauzální vztah mezi nezávislou proměnnou a závislou proměnnou „*charakteristika jednotek rychlé reakce*“, která bude dokazovat či vyvracet totožnost jednotek.

Práce je členěna do tří hlavních kapitol, které jsou si logicky rovny. V první velké kapitole se zabývám novým bezpečnostním prostředím a jeho vymezením. Popisuji zánik bipolárního systému a jeho následky pro nové bezpečnostní prostředí s upřesněním vzniklých hrozeb z akademické sféry, ale i dokumentů organizací. Zároveň rozdělují jednotlivé hrozby a zkoumám, jaký měly vliv na regionální organizace EU a NATO. V další části první kapitoly ukazují, jakými institucionálními kroky dospěly organizace k uvědomění si vzniklých hrozeb, a následně představují jejich odpovědi na tyto hrozby. Jednalo se především o jednotlivé ozbrojené konflikty vzniklé na evropském území nebo v jeho těsné blízkosti, ale také na konkrétní hrozby jakou je terorismus nebo zcela nebojový aspekt jakým bylo rozšíření členské základny organizací. V poslední části této kapitoly se zabývám samotným politickým procesem o rozhodnutí vytvoření složek rychlé reakce a jejich následné začlenění do vnitřní struktury NATO a EU, ale i zároveň počáteční znaky o jejich provázanosti.

Druhá kapitola tvoří samotný předěl v mé práci, ve které si pokládám otázku, představuji svoji hypotézu a vysvětluji metodologii, jakou budu pokračovat ve svém výzkumu.

Třetí kapitolou je samotný empirický výzkum založený na šesti proměnných, které zkoumám na obou případech, NRF a battlegroup. Proměnné jsem zvolil podle vlastního úsudku na základě zdrojů, které zmiňovaly stejné či podobné proměnné. Pro výzkum tak byly zvoleny proměnné: velikost, velení, složení; mise; trénink, certifikace, rotace, pohotovost; rozhodovací proces; nasazení; a vzájemná spolupráce. V prvních

pěti příkladech jsem zachoval strukturu porovnání dvou případů a jejich částečné shrnutí, u poslední proměnné popisují oba případy zároveň a to z toho důvodu, že popisované znaky byly natolik spojené s organizacemi, respektive jejich vybavením a personálním vymezením, že nebylo vhodné je rozdělit. Poslední dvě podkapitoly empirického výzkumu tvoří závěrečné shrnutí, kde stanovují výsledek hypotézy a zároveň debata na závěr, ve které uvažují o faktoru intervenující proměnné.

1. VÝVOJ NOVÉHO BEZPEČNOSTNÍ PROSTŘEDÍ, JEHO HROZEB A REGIONÁLNÍCH ORGANIZACÍ EU A NATO

1.1 POPIS BEZPEČNOSTNÍHO PROSTŘEDÍ²

Po pádu Berlínské zdi můžeme fakticky hovořit o konci komunistické nadvlády ve východní Evropě. S tímto procesem souvisí i následný rozpad Varšavského paktu a samotný pád Sovětského impéria. Nové rozdělení politické, ekonomické, ale i vojenské moci sebou přineslo i jiný pohled na bezpečnostní problematiku nejen v celé Evropě, ale i v mezinárodních organizacích, které jsou s ní spojeny - v mnou popisovaném případě NATO a EU, respektive ES.

Nová politická a společenská situace po skončení studené války nepřinesla pouze nové občanské svobody a lidská práva ve státech střední a východní Evropy, ale také i nové bezpečnostní prostředí a hrozby s ním spojené. Jejich příčinu můžeme najít v obecných pojmech jako globalizace, prohlubování ekonomického rozdílu mezi „bohatým severem“ a „chudým jihem“ či změnou mezistátních konfliktů na konflikty vnitrostátní a regionální. Oproti novému stavu studená válka znamenala naprosto odlišné uspořádání moci. Jak tvrdí Buzan: „Během studené války v mezinárodní bezpečnosti dominovala velmi vojensky a ideologicky vymezená konfrontace mezi supervelmocemi. Tato konfrontace rozdělovala svět na průmyslový Sever do prvního světa (Západ) a do druhého světa (Sovětský blok).“³ Z tohoto pohledu lze vidět, že studená válka neuvažovala ve svém vymezení s třetím světem jako rovnocenným partnerem v ideologickém ani ve vojenském pojetí. Dokonce ani geografické vymezení nezahrnovalo třetí svět do svého vymezení, ale bralo ho pouze jako další potenciální území zájmu Západu a Sovětského bloku.

² Všechny citace zahraničních autorů v diplomové práci jsou přeloženy autorem z anglického jazyka. V případě přímých citací se jedná o co nejbližší doslovné přeložení.

³ Buzan, Bary., *New Patterns of Global Security in the Twenty- First Century*, *International Affairs*. 1991, Vol. 67, No. 3, s. 431- 451, s. 433.

Studená válka tak umožňovala častější intervence supervelmocí do států třetího světa. Místní vlády se snažily zahrnout své problémy do globálního kontextu soupeření obou bloků, které jim měly pomoci nalézt jejich řešení. Sovětský svaz a Spojené státy naopak tyto státy poté začlenily do svého bezpečnostního sektoru a rozšířily tak území své moci.⁴ Jejich intervence mohla mít podobu přímé vojenské akce, ale většinou se jejich zásahy projevovaly dodáváním zbraní a jiné vojenské techniky, která přidávala dynamiku lokálním konfliktům v zemích, které se staly sférami vlivu dvou mocenských bloků. V praxi Spojené státy zásobovaly zbraněmi Pákistán, Jižní Vietnam, Izrael a Irán a Sovětský svaz podporoval Indii, Severní Vietnam, Sýrii, Irák a Egypt (do roku 1972). Společným cílem se stalo Somálsko, Angola, Nikaragua a Afghánistán.⁵ Nejdůležitější však bylo, že dodávky byly zdarma, či spíše jen za protislužbu v ideologické podpoře. Mocenské bloky tak obchodem se zbraněmi rozšiřovaly své sféry vlivu a upevňovaly vazby se svými mocenskými věřiteli. Mezi bloky navzájem však největší hrozbou byla jaderná zbraň a faktor jejího použití.

Po konci studené války se původní hrozby staly závazky pro další vývoj do budoucnosti - jednalo se o kontrolu obchodu se zbraněmi a posilování režimu bez nukleárních zbraní.⁶ Hrozba použití jaderné zbraně z doby studené války se nesměla opakovat v novém bezpečnostním prostředí. Tento přístup neznamenal jenom zastavení výroby dalších jaderných hlavic, ale zamezoval dalším státům stát se jadernými. Vedle států Rady Bezpečnosti OSN, které disponují nukleárními zbraněmi, se diskutovalo o dalších, které zbraň již vyvinuly - Indie, Pákistán, Izrael a o dalších, které se o zbraň pokoušely - Irák, Irán, Severní Korea, Jižní Korea, Japonsko, Brazílie nebo Jihoafrická republika. Z tohoto pohledu tak bylo největší hrozbou, kdyby se jaderná zbraň dostala do rukou nestátních aktérů působících v těchto státech nebo majících přátelské kontakty s těmito státy. Tuto hrozbu zmiňuje

⁴ Buzan, B., Wilde, Jaap de., Waever, Ole. (1998) *Security: New framework for analysis*, Lynne Rienner Publishers, s. 66.

⁵ Buzan, Wilde, Waever (1998), s. 66.

⁶ Buzan (1991), s. 443.

Krauthammer již v roce 1990: „[...]hrozba, jež vystřídá komunismus, mohla nastat především v nárůstu počtu států vlastnících biologické, chemické a jaderné zbraně a v možnosti je volně distribuovat po celé Zemi.“⁷ Jak jsem zmínil výše, obchod se zbraněmi byl během studené války řízen většinou vládami supervelmocí do jejich sfér zájmu. Určitý vývoj v oblasti mezi centrem a periferií zmiňuje Buzan: „Dalším vývojem, který je očekáván od konce studené války, je větší kontrola nad obchodem s konvenčními zbraněmi mezi centrem a periferií. Ale je zde velká pravděpodobnost, že dva mocné mechanismy budou nadále podporovat značný tok vojenského vybavení do periferií.“⁸ Dále se autor zmiňuje o dvou „mocných“⁹ mechanismech. Jedním z nich byl fakt, že obchod se zbraněmi se dostane mezi větší počet soukromých dodavatelů, kteří zbraně prodají komukoliv na světě. Druhým mechanismem byla spojitost mezi industrializací a schopností vyrábět zbraně, neboli mezi civilním a vojenským sektorem. Nelze popřít, že průmysl, který dokáže vyrábět obchodní lodě nebo hnojiva, nedokáže vyrobit tank nebo chemickou zbraň.¹⁰ Tímto se dostáváme zpět k hrozbě šíření nukleárních zbraní. Některé ze států, jako Irák, Irán či Severní Korea, obhajovaly obohacování jádra či výrobu chemické nebo biologické zbraně pro mírové účely, ale nebylo pochyb, že ji nemohou vyrobit. V prostředí starých hrozeb tak byly přesto hlavními nositeli hrozby státy, což činilo alespoň bezpečnostní situaci mnohem přehlednější.

1.2 VYMEZENÍ HROZEB A JEJICH ROZDĚLENÍ

V novém prostředí tak regiony podporované za studené války velmocemi tyto své podporovatele pozbyly, což pro mnohé z nich znamenalo nestabilitu a sociální nepokoje. Jak poznamenává Buzan: „Nejpatrnější jsou tyto účinky na evropském kontinentu, kde několik desetiletí ostře vyhraněného překrytí supervelmocenskou rivalitou prakticky zadusilo přirozené (a

⁷ Krauthammer v Suchý, Petr. (2001) *Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století*, Brno: Masarykova univerzita, s. 28.

⁸ Buzan (1991), s. 444.

⁹ Powerful

¹⁰ Buzan (1991), s. 444-445.

historicky velmi intenzivní) fungování evropského bezpečnostního komplexu.¹¹ Další vysvětlení u stejného regionu zmiňuje i Wallender: „Bezpečnostní problémy nyní narůstají z nepříznivé nestability, která může pramenit ze závažných ekonomických, sociálních a politických obtíží, zahrnujících etnické rivality a teritoriální rozpory, kterým čelí mnoho zemí ve střední a východní Evropě.“¹² K tomuto názoru se ve své zprávě přidává i Vrchní velitel spojeneckých sil v Evropě (Supreme Allied Commander Europe - SACEUR) Generál Galvin z roku 1991. Zároveň tak přidává názor pro budoucí bezpečnostní situaci v Evropě: „Zatímco jakýmkoliv vojenským hrozbám ve střední a východní Evropě můžeme předem zamezit, politické, ekonomické a sociální problémy a přetvořené staré historické spory v této oblasti mohou mít za následek krizi, která může ohrožovat stabilitu Evropy a pokud nebude rozptýlena, může vést k ozbrojenému konfliktu, jak nedávno ukázala občanská válka v Jugoslávii. Takovéto konflikty mohou riskovat zapojení dalších a mohou ohrožovat celkovou stabilitu Evropy, jakožto i ovlivnit bezpečnost Aliance.“¹³ Nové bezpečnostní prostředí s nejasnými hrozbami ve vztahu k Severoatlantické alianci popisuje také Gilmore: „Hrozba obecné války byla nahrazena vágními a nepřímými hrozbami pramenícími z regionální nestability v okolí území Aliance kvůli etnickým konfliktům, rozšiřování zneužívání lidských práv, politické nestálosti a ekonomické křehkosti.“¹⁴ V tomto pohledu stála Evropa před svým novým bezpečnostním uspořádáním, a to hlavně její střední a východní část. Na druhou stranu se ale mohla obrátit na již fungující organizace NATO a ES/EU, které ovšem musely ve svých regionech čelit novým hrozbám, které se v novém bezpečnostním prostředí objevily.

¹¹ Buzan, Wilde, Waever (1998), s. 67.

¹² Wallender, Celeste A., Institutional Assests and Adaptability: NATO After the Cold War, *International Organization*. 2000, Vol. 54, No. 4, s. 705-735, s. 718.

¹³ Galvin, John, R., From immediate defence towards long term stability, *NATO Review*. 1991, No. 6, s. 1., dostupné na <http://gees.org/documentos/For%20immediate%20defence%20towards%20long-term%20stability%20by%20John%20Galvin.pdf>, staženo 25. 4. 2010.

¹⁴ Gilmore., M.J., NATO Post 9/11: A New Strategic Concept, *Canadian Forces College*. 2008, s. 12., dostupné na <http://www.cfc.forces.gc.ca/papers/csc/csc34/exnh/gilmore.pdf>, staženo 25. 4. 2010.

Za bezpečnostní prostředí uvažují globální prostředí, které je vystaveno hrozbám, jež jej mohou postihnout v každém světovém regionu. Podle Steinberga můžeme mezi tyto nové globální hrozby zařadit: „mezinárodní zločin, proliferaci zbraní hromadného ničení a terorismus, ale i změnu klimatu, ekologickou degradaci nebo pandemii.“¹⁵ Podobný slovník používá i Generál Galvin: „Nyní čelíme hrozbám ze všech různých zdrojů jako ultranacionalismus, etnické rozdíly, terorismus a šíření zbraní hromadného ničení.“¹⁶ Stejně problémy, kterým čelila i Severoatlantická aliance v této době, zmiňuje Hamilton: „Bezpečnostní situace se ztotožňuje s aliančními bezpečnostními zájmy v jižním Středomoří a na Blízkém východě, stejně jako s globálními problémy terorismu, proliferací zbraní hromadného ničení a proliferací raketových technologií.“¹⁷

Nové bezpečnostní hrozby mají charakter globální, ale v mnou popisovaném případě se týkaly organizace NATO, zastřešující Euroatlantický prostor, a Evropské unie, sdružující převážnou část Evropy. V následující části se budu zabývat zmíněnými hrozbami na příkladech, které měly přímý i nepřímý vliv na EU a NATO.

1.2.1 Nestátní aktéři

Ve zmiňovaných nestálých regionech, které ztratily dominantní podporu velmocenských soupeřů studené války, se začali profilovat nestátní aktéři, kteří více uplatňovali svůj vliv. Z předchozího přehledu nových hrozeb tak představovalo největší nebezpečí spojení proliferace zbraní hromadného ničení, terorismu a podpořeného organizovaným zločinem. Z tohoto komplexu pak mohla pramenit hrozba zbraní hromadného ničení v rukou nestátních aktérů jakožto nejhoršího možného scénáře. Jak tvrdí Hanlon: „Od 90. let 20. století mnoho ozbrojených skupin ztratilo své státní sponzory a s nimi jejich hlavní zdroj zbraní a financí. Některé ozbrojené skupiny převzaly kontrolu nad

¹⁵ Steinberg, James B., v Gilmore (2008), s. 16.

¹⁶ Galvin (1991), s. 1.

¹⁷ Hamilton, Daniel., v Wallender (2000), s. 718.

klíčovými surovinami v regionu, který ovládaly, a zásobovaly tímto zbožím světový trh, aby mohly nadále finančně podporovat své rozšiřující se operace, které dále oslabovaly funkce státu, kde působily.¹⁸ V důsledku toho se státy, které byly dříve závislé na bezpečnostní podpoře jedné ze supervelmocí, stávaly neovládanými teritorii, ať již slabými či zkolabovanými státy a v těchto oblastech docházelo zároveň k nárůstu nestátních aktérů. V souvislosti se mnou popisovanými nestabilními regiony se vyjadřují podobně Steinberg a McCaskill: „Místní nestabilita může rychle destabilizovat region a může kdekoliv nepříznivě ovlivnit bezpečnost. Následkem toho mohou slabé státy ohrozit Euroatlantický prostor stejně jako státy silné. Státy totiž již nemají monopol na užití síly a nestátní aktéři mají větší vliv a roli na světové scéně.“¹⁹

Další změnu pak představovali samotní aktéři, produkující bezpečnostní hrozby, kteří tvořili nejrůznější ozbrojené skupiny. Jak zdůrazňují Shultz, Farah a Lochar: „Tři faktory posílily potenciální sílu ozbrojených skupin v 90. letech 20. století - globalizace, doba informačních technologií a organizace založené na síťové struktuře.“²⁰ Globalizace a informační technologie spolu úzce souvisí a umožňují skupinám hlavně snadnější komunikaci, vybavení pro padělání průkazů či snadnější převod finančních zdrojů. Síťová struktura, využívaná hlavně teroristickými skupinami, nabolala klasický hierarchický model a ztížila identifikaci skupin. Samotné ozbrojené skupiny pak lze rozdělit na teroristické skupiny, separatisty, usilující o přerozdělení moci či území na etnickém nebo náboženském základě, povstalecké ozbrojené skupiny, usilující pouze o vlastní

¹⁸ Hanlon, Quierene H., *Globalization and the Transformation of Armed Groups* v Norwitz, Jeffrey. (2008) *Armed Groups: Studies in National Security, Counterterrorism, and Counterinsurgency*, Newport: Naval War College Press, s. 115-125, s. 120.

¹⁹ McCaskill, Allison A., a Steinberg, James B., v Gilmore (2008), s. 16.

²⁰ Douglas, Farah., Lochar, Itamara., Shultz, Richard., *Armed Groups: A Tier- One Security Priority*, *INSS Occasional Paper 57*. 2004, USAF Institute for National Security Studies, USAF Academy, USA, s. 1-53., s. 31. dostupné na <http://fletcher.tufts.edu/faculty/shultz/pdf/OCP57.pdf>, staženo 25. 4. 2010.

prospěch a skupiny organizovaného zločinu.²¹ V celkovém scénáři se v novém bezpečnostním prostředí vyskytuje více slabých či kolabujících států, ve kterých mnohdy neplatí nejenom zákony dané země, ale ani jiné mezinárodní úmluvy či morální pravidla. Neovládaná teritoria jsou navíc mnohdy zmítána náboženskými či etnickými střety nebo občanskými válkami mezi místními veliteli. Dalším místem střetů tak nejčastěji bývají místní hranice území či přírodní zdroje. V horším případě tyto spory končí etnickými čistkami nebo až genocidou. Území bez vlády, a nutně tak i bez vymahatelnosti mezinárodního práva, se stávají úkrytem pro různé nestátní aktéry jako teroristické organizace, sítě organizovaného zločinu nebo povstalecké či jiné ozbrojené skupiny a jejich příhraniční aktivity spojené s možností proliferace zbraní hromadného ničení, pašováním drog, zbraní a lidí nebo s ilegální těžbou nerostných surovin. Charakter těchto nestátních aktérů, jakožto nových účastníků bezpečnostního prostředí, vystihuje Thiele: „Nestátní aktéři nejenže nepodléhají mezinárodním standardům, ale ani nedodržují smlouvy o kontrole zbraní. Zneužívají oblasti, ve kterých nemusí očekávat žádné sankce, protože tam neexistuje žádný fungující státní systém, který by tyto sankce použil nebo protože je určitý stát tak slabý, aby tyto sankce vynucoval.“²²

1.2.2. Regionální konflikty

Jak jsem zmínil v předchozí kapitole, po konci studené války se bývalé státy východního bloku ocitly v nestabilním sociálním, ekonomickém a bezpečnostním prostředí, což mělo vliv na rozšíření hrozeb v tomto regionu. Jak o tomto stavu vypovídá Buzan: „Aktivací regionální bezpečnostní dynamiky po konci studené války ve světě naopak nejvíce utrpěl Kavkaz, Balkán a Střední Asie. Kolaps sovětského impéria ve všech těchto oblastech vyvolal prudkou sekuritizaci vojenských témat a řadu ozbrojených sporů o území, populaci i status.“²³ Ačkoliv se tedy hrozby mohou vyskytnout více

²¹ Douglas, Lochard, Schultz (2004), s. 17-31.

²² Thiele, Ralph., v Hauser, Gunther., Kernic, Franz. (2006) *European Security in Transition*, Burlington: Ashgate Publishing Company, s. 116.

²³ Buzan, Wilde, Waever (1998), s. 69.

pravděpodobně ve zmíněných regionech, zůstávají hrozbami globálními a nelze je proto rozdělit na hrozby vnitřní a vnější - tedy na hrozby přicházející zevnitř či zvenku prostoru EU či NATO.

V 90. letech 20. století byl zřejmě nejnebezpečnějším regionem pro EU a NATO Balkánský poloostrov, kde se nahromadilo hned několik bezpečnostních hrozeb. Můžeme zde hovořit o regionálním konfliktu, zkolabovaném státu, organizovaném zločinu a zároveň o některých spojitostech s teroristickými skupinami. Počátečním spouštěcím mechanismem, který vyvrcholil v sérii následků pro celý region, byla politická nestabilita celé Jugoslávie po smrti Josefa Broze Tita. Tento faktor spojený s ekonomickou křehkostí celého regionu, který nebyl připraven na volný trh a obchod, vedl spolu s vyostřením etnických a náboženských střetů k občanské válce doprovázené nejenom zneužíváním lidských práv, ale i k etnickým čistkám. K této konstelaci jednotlivých prvků se vyjadřují Asmus, Kugler a Larabee tvrzením: „Ideologická mobilizace spolu s bezpečnostním vakuem se znovu ukázala být v evropských podmínkách klasickým receptem na nestabilitu a konflikt.“²⁴ V následující občanské válce, která byla vystupňována hlavně nacionalistickou rétorikou soupeřící chorvatské a srbské strany, se pro evropský region stalo největším nebezpečím přelítí konfliktů do dalších zemí a velký počet uprchlíků s tím související. Duffield si myslí totéž, když tvrdí: „Takové konflikty měly velký potenciál vytvořit velké množství uprchlíků nebo se dokonce přelít do oblasti sousedících států, která zahrnovala členy NATO. V nejhorším scénáři se vnější státy mohly cítit donuceny zasáhnout a riskovat tak rozšíření nepřátelství, které se objevilo na počátku 1. světové války.“²⁵ V rámci migrační hrozby tak občané ohrožených území, z kterých se stávali uprchlíci, mohli vnést svým útekem do sousedících států chaos a zmatek, který by zcela jistě zhoršil mezinárodní bezpečnostní prostředí.

²⁴ Asmus, Ronald D., Kugler, Richard L., Larrabee, Stephen F., Building a New NATO, *Foreign Affairs*. 1993, Vol. 72, No. 4, s. 28-40, s. 29.

²⁵ Duffield, John S., NATO's Functions After the Cold War, *Political Science Quarterly*. 1994, Vol. 109, No. 5, s. 763-787., s. 769.

V důsledku nastalého mocenského vakua, které hraničilo se zkolabovaným státem, se na druhou stranu celý region stal otevřeným prostorem pro působení nejrůznějších nestátních aktérů. Kromě náboženských a etnických střetů se tak mnoho obyvatel bývalé Jugoslávie stalo oběťmi či účastníky organizovaného zločinu. Mnoho mladých lidí z kolabujícího regionu balkánského poloostrova bylo využito k prostituci v zemích západní Evropy a další obyvatelé se zapojili do pašování drog do Evropy tzv. balkánskou cestou.²⁶ Právě kvůli těmto aspektům bývá v této době Balkánský poloostrov považován za vstupní bránu organizovaného zločinu do Evropy.

Dalšími nestátními aktéry v tomto regionu byli jedinci se spojením na teroristické organizace. Jednalo se o islámské bojovníky, kteří byli vycvičeni během 80. let 20. století americkými jednotkami v Afghánistánu za sovětské okupace. Po odchodu sovětských jednotek se přemístili do Bosny a Hercegoviny na pomoc svým „muslimským bratřím“ v boji proti srbské armádě. Po občanské válce tam někteří z nich zůstali, založili rodiny, ale ponechali si vazby na regionální klany v Afghánistánu. Právě Balkánský poloostrov se díky nim stal hlavní trasou afghánského opia směřujícího přes Turecko a státy bývalé Jugoslávie do Evropy. Tato síť organizovaného zločinu pak z vytěženého zisku finančně podporovala teroristickou síť Al-Kajda, která v té době již působila v Afghánistánu. Islámští bojovníci se pak během kosovské krize přidali na stranu albánských muslimů a byli de facto podporováni Severoatlantickou aliancí. Mezinárodní společenství, jak USA, tak i NATO, k nim měli vstřícný přístup až do 11. září 2001.²⁷ Poté se logicky dostali do střetu zájmů s protiteroristickou politikou většiny evropských států a USA.

²⁶ Politi, Alessandro., *European Security: the new transnational risks*, *Chaillot Paper*, Institute for Security Studies. 1997, No. 29, s. 21., dostupné na <http://www.iss.europa.eu>, staženo 23. 4. 2010.

²⁷ Cohen, Lenard J., Moens, A., Sens, Allen G. (2003) *NATO and European Security: alliance politics from the end of the Cold War to the age of terrorism*, Westport: Praeger Security International Publishers, s. 23-24.

1.2.3 Jaderné zbraně

Další oblastí, která mohla znamenat ohrožení politické stability v Evropě, byly republiky bývalého Sovětského svazu a samotná Ruská federace. Na počátku 90. let 20. století panovala velká nejistota především ohledně Ukrajiny, Běloruska a Kazachstánu a jejich nukleárního arsenálu zděděného po Sovětském svazu. Snad největší hrozbou zde mohli být jednak nestátní aktéři, kteří by využili politické nestability těchto států a zmocnili by se jaderných zbraní pro jejich vojenské použití, ale také skupiny organizovaného zločinu se záměrem obchodování s těmito zbraněmi. Jak tvrdí Duffield: „Rusko stále zůstávalo jedinou evropskou nukleární supervelmocí a dokonce i Ukrajina držela nukleární arsenál větší, než Británie a Francie.“²⁸ Samotným rizikem nebyl počet zbraní, ale politická situace, v jaké se státy disponujícími těmito zbraněmi nacházely. Jak zmiňují Amus, Kugler a Larrabee: „Obzvláště ve východním oblouku²⁹, kolaps Sovětského svazu za sebou zanechal značné a nevyrovnané vojenské síly a zásoby zbraní mezi národy, které zažívaly vlnu nestability a konfliktů vytvořených prudkým nacionalismem.“³⁰ Obecně tak státy ve střední a východní Evropě svým potenciálem představovaly malé Výmarské republiky, které mohly šířit nestabilitu a násilí mezi sebou. Na druhou stranu, sami státy sice disponovaly velkým jaderným arzenálem, ale nedokázaly se v případě napadení vnějším agresorem bránit.³¹

Vedle postsovětských republik samozřejmě panovala potenciální hrozba samotné Ruské federace jak pro státy ES a NATO, tak i pro bývalé sovětské satelity. Ačkoliv se riziko hrozby během let 1989 - 1991 podstatně snížilo, stále zůstala Ruská federace jadernou velmocí a představovala reálnou hrozbu. Jak poznamenává Greenwood a Johnson: „Navzdory odchodu sovětských vojsk ze střední a východní Evropy, okrajové země NATO jako

²⁸ Duffield (1994), s. 768.

²⁹ Východní oblouk- myšleny státy bývalého komunistického východního bloku SSSR a státy bývalé Jugoslávie

³⁰ Asmus, Kugler, Larrabee (1993), s. 29.

³¹ Asmus, Kugler, Larrabee (1993), s. 29.

Norsko a Turecko stále čelily silným ruským konvenčním silám postaveným na jejich hranicích.³² Rusko samotné se sice zmítalo ve vlastní politické nestabilitě vrcholící v srpnu 1991 pokusem o vládní puč, ale obzvláště státy střední a východní Evropy se obávaly opětovného nárůstu ruské moci. Tyto státy, které se ocitly bez mezinárodní bezpečnostní podpory, se mohly nechat vyprovokovat ruskou mocenskou politikou a snažit se o rychlé budování vlastního vojenského arzenálu pro případné nebezpečí. Tato politika pak mohla vést spíše ke snížení než k podpoře stability v jejich politickém, ekonomickém a sociálním prostředí.³³

1.2.4. Padlé státy

Dalším velkým nebezpečím pro Euroatlantický prostor a ES/EU jsou samotné padlé (failed) nebo zkolabované (collapsed) státy. Situaci v padlém státě popisuje Rotberg jako: „napjatou, hluboce konfliktní, nebezpečnou a hořce charakterizovanou válčícími stranami. Ve většině padlých států vedou vládní jednotky ozbrojený boj s odbojem vedeným jedním nebo více soupeři. V některých případech vládní autority v padlých státech čelí dvěma nebo více povstaleckým skupinám, různým občanským nepokojům, různým stupňům společenského nesouhlasu a spoustě rozporům převedeným na stát a skupiny ve státě.“³⁴ Do tohoto stavu se stát dostává většinou na základě etnických, náboženských, jazykových nebo jiných mezi komunitních nepřátelství.³⁵ V druhém a horším případě se tak jedná o zkolabovaný stát, který Rotberg definuje jako: „výjimečnou a extrémní verzi padlého státu. Politické zboží je poskytováno soukromým nebo jiným způsobem. Bezpečnost je založena podle pravidel silnějšího a zkolabované státy tak představují vakuum jakékoliv autority.“³⁶ Státy nemusí odpovídat charakteristikám těchto kategorií trvale a mohou se z jedné vymanit a dostat se do kategorie lehce nestabilních - slabých

³² Greenwood a Johnson v Duffield (1994), s. 768.

³³ Duffield (1994), s. 771.

³⁴ Rotberg, Robert I. *Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators*. v Rotberg, Robert I. (2003) *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, Cambridge: World Peace Foundation, s. 5.

³⁵ Rotberg (2003), s. 5.

³⁶ Rotberg (2003), s. 9.

států nebo naopak klesnout do kategorie zkolabovaných. V 80. letech 20. století se například Somálsko stalo padlým státem, který vzápětí nato zkolaboval a ke zkolabovaným státům se v 90. letech 20. století například připojila Bosna, Libanon, Afghánistán, Nigérie nebo Siera Leone. Na druhou stranu se poté Libanon, Nigérie a Tádžikistán dostaly zpět do kategorie slabých států.³⁷ Pro samotnou evropskou bezpečnost pak představují padlé a zkolabované státy bez fungující vlády nebezpečí v podobě území ovládaném místními veliteli. Tyto oblasti mohou posléze sloužit jako úkryt dalším nestátním aktérům a podněcovat tak hrozby proliferace zbraní hromadného ničení, terorismu, organizovaného zločinu a regionálních konfliktů. Podobně jako Rotberg vystihuje situaci i Esty: „Pojmenování státu padlým nebo zkolabovaným je novou nálepkou pro druh krutých politických krizí ilustrovaných událostmi raných 90. let 20. století v Somálsku, Bosně, Libérii a Afghánistánu. V těchto případech byly centrální instituce státu oslabeny do té míry, že nemohly nadále udržovat autority nebo politický řád za hranicemi hlavního města.“³⁸ Posledně zmiňované státy a hrozby, jež mohly znamenat hrozbu pro evropský prostor, zmiňuje také Duffield: „Zvýšená pozornost byla věnována možným hrozbám, které by mohly vzejít ze severní Afriky a oblastí Blízkého východu. Důvodem mohlo být šíření technologií na výrobu raket a na šíření zbraní hromadného ničení do těchto oblastí.“³⁹

1.2.5. Terorismus

Při výčtu hrozeb není možné opomenout na hrozbu terorismu, která je zmiňována v téměř každém konceptu. Snahy definovat terorismus začaly po útocích na sportovní tým Izraele během olympijských her v Mnichově v roce 1972. Od té doby se terorismus rozmohl po celém světě. Je nutné rozdělit jeho působení podle ideologie, na které je založen, na terorismus nacionalistický, revoluční, náboženský nebo pravicově extremistický. V historii tak působily nebo stále působí skupiny jako Hizbaláh, Hamas, Irská republikánská armáda,

³⁷ Rotberg (2003), s. 9-10.

³⁸ Esty, Daniel C., v Rotberg (2003), s. 20.

³⁹ Duffield (1994), s. 769.

Frakce rudé armády nebo ETA.⁴⁰ V novém bezpečnostním prostředí se však tyto organizace nijak neměnily či nevykazovaly jiné aktivity než do doby před koncem studené války. Organizací, jejíž globální aktivita vedla k rozlišení nového a starého terorismu bylo hnutí Al-Kajda a všechny jí myšlenkově podobné organizace či jinak příbuzné odnože. Crenshaw se k tomuto rozdělení vyjadřuje: „Ačkoliv může být rozdělování terorismu na nový a starý jakkoliv zveličované, otázka jejich rozdílů v zásadě spočívá ve třech dimenzích - cílech, metodách a struktuře uspořádání.“⁴¹ I když původní cíle boje Al Kajdy směřovaly proti USA za přítomnosti jejich vojenských jednotek na Arabském poloostrově po válce v Perském zálivu, tak se postupně jejich cílem stal boj proti celé západní civilizaci. Jejich nové metody spočívaly v co největším počtu obětí na životech mezi civilním obyvatelstvem jakýmikoliv způsoby. V tomto ohledu by neváhala Al-Kajda použít zbraně hromadného ničení. Struktura organizace představuje zásadní rozdíl od předchozích skupin, kdy se z hierarchického velení stává volná, decentralizovaná síť jednotlivých buněk s velice volným ústředním velením, která je vedena hlavně společnou ideologií. Proto se o Al-Kajdě mluví spíše jako o hnutí než o teroristické organizaci.⁴² V novém bezpečnostním prostředí tak představovala nebezpečí především možnost ovládnutí zkolabovaných nebo padlých států Al-Kajdou. O tom svědčí pobyt jejího vůdce Usámy bin Ládina v Súdánu v letech 1991 - 1996, odkud v této době rozšiřoval činnost síť Al-Kajdy po celém území severní Afriky. Z této pozice dokonce ovlivňoval dění uvnitř Sovětského svazu v polovině roku 1991, kdy pověřil podněcováním rozporů na území dnešního Tádžikistánu skupinu islámských bojovníků z Afghánistánu. V roce 1997 se dostal do dalšího zkolabovaného státu, Afghánistánu, odkud nadále kontroloval aktivity již rozvětvené sítě, vrcholící útoky na New York a

⁴⁰ Crenshaw, Martha. *Terrorism and Global Security* v Aall, Pamela., Croker, Chester A., Hampson, Fen Osler. (2007) *Leashing the Dogs of War: Conflict Management in a Divided World*, Washington D.C.: United States Institute of Peace Press, s. 68-69.

⁴¹ Crenshaw (2007), s. 75.

⁴² Crenshaw (2007), s. 75-77.

Washington 11. září 2001.⁴³ Kromě útoků na USA svědčí o jeho nebezpečnosti pro bezpečnostní prostředí útoky na americké ambasády v Keni a Tanzanii v roce 1998, bombové útoky na americkou válečnou loď Cole v Jemenu v roce 2000 a řada dalších útoků vykonaných jeho imitátory jako útok na Světové obchodní centrum v New Yorku v roce 1993.⁴⁴

1.2.6. Propojení hrozeb

V předchozí části jsem zmínil několik hlavních hrozeb, které mohly, či které přímo ohrozily euroatlantický prostor NATO a prostor ES v přímých důsledcích po konci studené války. V následujícím odstavci tak jen uvedu několik věcných příkladů z této doby pro ilustraci propojení jednotlivých hrozeb.

V 90. letech 20. století lze v mnoha afrických slabých nebo zkolabovaných státech nalézt hrozbu propojení jednotlivých hrozeb (hlavně organizovaného zločinu, teroristických skupin a proliferaci zbraní) s oficiálními představiteli států (political-crime nexus). V této době tak ruské skupiny organizovaného obchodu se zbraněmi zásobovaly liberijského prezidenta Charlese Taylora pro upevnění jeho moci ve státě nebo v dalším případě obchodník se zbraněmi Victor Bout poskytoval vojenské vybavení jednotkám Talibanu pro jejich boj v Afghánistánu. Stejně tak liberijský vůdce Taylor prodal velké množství diamantů představitelům teroristické organizace Al-Kajda, která se tak vyhnula zmrazení části jejich finančních zdrojů a získala snadno směnitelnou komoditu.⁴⁵ Jak jsem zmínil v předchozí kapitole, globalizace umožnila terorismu efektivně zasáhnout celý svět. Globální záběr terorismu můžeme ilustrovat na příkladu, kdy terorista narozený v Rijádu a

⁴³ The Foundation of New Terror, The 9/11 Commission Report, *National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States*. 2004., s. 57-59., dostupné na http://www.9-11commission.gov/report/911Report_Ch2.pdf, staženo 4.7.2010.

⁴⁴ Crenshaw (2007), s. 68.

⁴⁵ Douglas, Lochard, Shultz (2004), s. 44.

vycvičený v Kandaháru sestaví své vražedné plány v Hamburku a poté nalétne letadly do budov v New Yorku.⁴⁶

1.2.7 Hrozby v dokumentech

Zároveň i samotné organizace, na jejichž změny se zaměřují, si začaly uvědomovat nové bezpečnostní prostředí, což se projevilo v jejich bezpečnostních a strategických dokumentech. Z pohledu Strategického konceptu NATO z roku 1991 tak mezi ně patří: „ (...) rozmach vojenské síly a rozšíření vývoje zbraní v blízkosti Aliance, zahrnující zbraně hromadného ničení a balistické střely schopné zasáhnout území některého z členů Aliance, (...) bezpečnostní zájmy aliance mohou být také ovlivněny ostatními riziky širšího charakteru jako narušení přísunu základních zdrojů a akcemi jako např. terorismus a sabotáže.“⁴⁷ Svým postupným vývojem tak navazuje nový a zatím poslední Strategický koncept NATO z roku 1999 a zmiňuje podobné a některé další hrozby jako: „regionální konflikty, etnické a náboženské rozepře, zkolabované státy a jiná napětí, která se mohou přesunout do některého členského státu Aliance a neustálý rozmach organizovaného zločinu.“⁴⁸ Na stejné hrozby odpovídá i Defense Capabilities Initiative (DCI) z roku 1999, která uvádí: „Potenciální hrozby bezpečnosti Aliance pravděpodobně vzniknou z regionálních konfliktů, etnických sporů nebo dalších krizí za hranicemi území Aliance, případně z proliferační zbraní hromadného ničení a jejich možného zneužití.“⁴⁹ Ve zpětném pohledu do 90. let 20. století přináší zcela jasné a přehledné vymezení komplexních bezpečnostních hrozeb Evropská bezpečnostní strategie z prosince 2003. Zmiňuje pět základních prvků, které byly obsaženy prakticky v každém přehledu nových

⁴⁶ Daalder, Ivo., Goldgeiger, James., *Global NATO*, *Foreign Affairs*. 2006, Vol. 85, No 5, s. 105-113., s. 105.

⁴⁷ *The Alliance's New Strategic Concept*, North Atlantic Council meeting, 7.-8.11.1991, dostupné na http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm?selectedLocale=en, staženo 15.5.2010.

⁴⁸ *The Alliance's Strategic Concept*, North Atlantic Council meeting in Washington D.C., 24. 4. 1999., dostupné na http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm, staženo 15. 5. 2010.

⁴⁹ *Defense Capabilities Initiative*, North Atlantic Council meeting in Washington D.C., 25. 4. 1999., dostupné na <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99s069e.htm>, staženo 15. 5. 2010.

bezpečnostních hrozeb - terorismus, proliferace zbraní hromadného ničení, kolabující státy, regionální konflikty a organizovaný zločin.⁵⁰

Na závěr výkladu o hrozbách, kterým čelí nové bezpečnostní prostředí, bych si dovilil udělat malé shrnutí, jak ho zmiňují Asmus, Kugler a Larrabee. Za prvé, konflikty v evropském oblouku⁵¹ pramení z nedemokratických a protizápadních ideologií, které ohrožují jednak liberálně demokratické základy států v západní Evropě a začínající demokracie bývalého sovětského bloku. Za další, konflikty a nestabilita v tomto dvojitým oblouku nebudou pravděpodobně izolovány a zadrženy, ale hrozí spíše nebezpečí jejich přelití v podobě politické a ekonomické nestability a pohybu uprchlíků do sousedních států. S tím souvisí riziko, kdy lokální konflikty mohou přerůst do regionálních válek, a následná nestabilita může v této geopolitické oblasti vtáhnout do konfliktu hlavní mocenské hráče, jejichž zájmy jsou ohroženy. Závěrem, tato celková nestabilita mezi oblouky může zaktivovat staré omyly a nečinné historické soupeře - geopolitické soutěžení mezi Německem a Ruskem podél východního oblouku nebo konflikt mezi západem a islámem v jižním oblouku.⁵²

1.3 EU A NATO SE VYJADŘUJÍ K NOVÝM HROZBÁM

V předchozí kapitole jsem vymezil nové bezpečnostní hrozby, které se týkaly NATO a Evropského společenství, od roku 1993 Evropské unie. Nové hrozby a vzniklé konflikty tak měly velký vliv na samotnou transformaci NATO a vývoj evropské bezpečnostní politiky.

⁵⁰ *European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World*, Brusel, 12. 12. 2003, dostupné na <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, staženo 15. 5. 2010.

⁵¹ Pojem „oblouk“ je přeložen z anglického originálu „arc.“

⁵² Asmus, Kugler, Larrabee (1993), s. 29-30.

1.3.1 Operace NATO mimo vlastní území (out-of area)

V případě NATO tak hlavní změnou byla ztráta komplexní hrozby pro celou Alianci v podobě Sovětského svazu a Aliance tak musela najít nové jednotící směry svých aktivit. V pozitivním smyslu se tak vyjadřuje Duffield: „Ačkoliv NATO ztratilo jednotný vnitřní smysl, jako mělo v minulosti, Aliance nepřestala zastávat počet cenných bezpečnostních funkcí pro své členy.“⁵³ První závazky a oficiální prohlášení Aliance k jejímu dalšímu pokračování byly přijaty na londýnském summitu v červenci 1990. Hlavním závazkem bylo zachovat Evropu svobodnou a celistvou. Zároveň zde také Aliance vyjádřila přátelství s bývalými zeměmi Varšavského paktu a zavázala se ke zdržení se jakéhokoliv násilí proti jinému státu a respektování jeho nezávislosti a suverenity.⁵⁴ Shake hodnotí závěry zmiňovaného summitu konaného v roce 1990: „Generál Colin Powel a Vrchní spojenecký velitel v Evropě Generál John Galvin, vyvinuli základní prvky nové vojenské role NATO. Jsou jimi projekce síly skrze a za oblast NATO a vojenská kooperace s armádami bývalého Varšavského paktu.“⁵⁵ V návaznosti na Londýnský summit můžeme další podobné vyjádření nalézt v článku 24 Strategického konceptu NATO z roku 1991, kde se Aliance zavázala k dalším úkolům: „Zvládání množství rozdílných výzev, kterým čelí Aliance, vyžaduje široký přístup k bezpečnosti. Toto se projevuje ve třech vzájemně se podporujících elementech alianční bezpečnostní politiky - dialog, kooperace a udržení schopnosti kolektivní bezpečnosti.“⁵⁶ Vedle nové projekce síly tak byl stále kladen důraz na kolektivní obranu, jakožto na jeden ze zakládajících principů NATO. Tento přístup však již nemůže být omezen pouze na území Evropy, která byla během studené války vystavena největšímu riziku, ale musí být

⁵³ Duffield (1994), s. 767.

⁵⁴ *London Declaration On A Transformed North Atlantic Alliance*, North Atlantic Council meeting, 5.-6.7.1990, London., dostupné na <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c900706a.htm>, staženo 6.7.2010.

⁵⁵ Z osobního interview s plukovníkem K. C. Brownem, bývalým SACEUR Liaison Officer to the Joint Staff, 3. 6. 1997 v Shake, Kori. NATO after the Cold War, 1991-1995: Institutional Competition and the Collapse of the French Alternative, *Contemporary European History*. 1998, Vol. 7, No. 3, s. 379-407, s. 385.

⁵⁶ The Alliance's New Strategic Concept (1991)

rozšířen za její hranice. Zcela jasný postoj k tomuto tématu zastávají Asmus, Kugler a Larrabee: „Pro NATO už není déle možné soustředit se na strategický luxus územní obrany. Dělicí linie mezi vnitřními a vnějšími krizemi, která byla tak přesně narýsována během studené války, se stala nejasnou a umělou.“⁵⁷

Myšlenka „out of area“, neboli projekce síly mimo vlastní území Severoatlantické aliance, znamenala zcela novou zkušenost pro Alianci. Jedním z motivů této myšlenky bylo co nejvíce přispět ke stabilitě mezinárodního bezpečnostního společenství a předcházet množství regionálních konfliktů, které se vyskytly po skončení studené války. V obecném pojetí se tak vyjadřují Daalder a Goldgeiger: „Aliance se nyní staví k úkolům, které již striktně nesouvisí s územní celistvostí a bezpečností, ale týkají se více mezinárodní stability.“⁵⁸ V praktické rovině se tak NATO dostalo do situace, kdy muselo vytvořit nový rámec spolupráce mezi USA a Evropou, ale také zároveň s ostatními zeměmi na východě, především s Ruskou federací. Termín „out of area“ tak nebyl brán pouze z vojenského hlediska jako hledání nových hrozeb vně hranic Aliance, ale také hledání nových členů, spojenců a uzavírání dohod o spolupráci. Zcela jasným způsobem se k této otázce vyjadřuje Kugler: „NATO musí jít mimo vlastní území nebo se dostane mimo hru. - (NATO must go out of area or it will go out of business).“⁵⁹

Po konci studené války tak panovala debata, v jakých konkrétních projekcích síly za hranicemi euroatlantického prostoru by se měla Aliance angažovat. Podle Lepgolda: „NATO se po studené válce zapojovalo do dvou typů operací. Jednalo se o humanitární operace a operace, kterými bylo třeba ovlivnit politické poměry účastníků konfliktu. V této situaci šlo především o preventivní rozmístění vojenských složek, tradiční operace na udržení míru (peacekeeping) a další závažnější operace k prosazení míru

⁵⁷ Asmus, Kugler, Larrabee (1993), s. 38.

⁵⁸ Daalder, Goldgeiger v Gilmore (2008), s. 22.

⁵⁹ Asmus, Kugler, Larrabee (1993), s. 31.

(peaceenforcement).⁶⁰ V humanitárních operacích tak NATO poskytovalo veškeré základní potřeby obětem válečného konfliktu nebo přírodní katastrofy a koordinovalo aktivity s dalšími regionálními organizacemi či mezinárodními nevládními organizace působícími v dané oblasti. U prosazování síly či udržování míru šlo většinou o operace schválené nebo prováděné ve spolupráci s OSN, či o operaci přímo OSN schválenou a zaštitěnou vymezeným mandátem. Je však potřeba zdůraznit, že ačkoliv tyto nové úlohy znamenaly pro NATO nové příležitosti k využití své aliančních jednotek a zároveň další podněty pro její transformaci, dodržovala Aliance i své původní závazky. Jak je shrnuje Lepgold: „Operace na udržení míru nenahradily tradiční funkce NATO - nukleární a konvenční ochranu, a poskytnutí bezpečnostního společenství (kolektivní obrany) jejím členům.“⁶¹ Aliance si tak měla udržet své schopnosti kolektivní obrany, jak vymezil Strategický koncept z roku 1991, ale vzhledem k novému bezpečnostnímu prostředí musela být připravena i na nové hrozby. Podle očekávání se tak Aliance měla v nových operacích střetnout v boji spíše s asymetrickým nepřítelem v podobě povstaleckých skupin či islamistických aktivistů.

1.3.2 Peterbergské úkoly

Stejně jako NATO vyjadřovalo svůj závazek pro kolektivní obranu a potřebu svých operací mimo prostor Aliance, tak i Evropské společenství budovalo svoji bezpečnostní politiku. V rámci Deklarace ze summitu Evropského společenství v Maastrichtu v prosinci 1991 se Evropského společenství stalo I. pilířem Evropská unie, která zároveň integrovala Západoevropskou unii do svých struktur. Podle Deklarace tak „státy Západoevropské unie souhlasily posílit Západoevropskou unii, a v dlouhodobé perspektivě chtěly dojít až ke společné obranné politice v rámci Evropské unie, která by tak mohla vést ke společné obraně, podobné jako u Severoatlantické aliance. Západoevropská unie tak bude vyvinuta jako

⁶⁰ Lepgold, Joseph. NATO's Post-Cold War Collective Action Problem. *International Security*. 1998, Vol. 23, No. 1, s. 78-106, s. 82-83.

⁶¹ Lepgold (1998), s. 80.

obraný prvek Evropské unie a v důsledku bude sloužit k posílení evropského pilíře v Atlantické alianci.⁶² V rámci tohoto vývoje tak Západoevropská unie vydala Petersbergské úkoly, ve kterých dále vymezuje svoji funkci v kontrole šíření zbraní, spolupráci s Konferencí o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a s Organizací spojených národů.⁶³ Zároveň je podle konkrétního zvážení případu připravena zasahovat v rámci: „humanitárních a záchranných úkolů, v operacích na udržení míru, a v úkolech bojových jednotek v krizovém managementu, obsahujícím operace na udržení míru.“⁶⁴

1.4 ODPOVĚDI ORGANIZACÍ NA JEDNOTLIVÉ HROZBY

1.4.1 Perský záliv

Kromě vyjádření v konceptech a deklaracích Aliance a EU jsme mohli zároveň pozorovat jejich aktivity jakožto odpovědi na nové hrozby v reálném prostředí. První odpovědí na nové hrozby byla první válka v Perském zálivu. V tomto případě tak napadení druhého státu mohlo přerůst i v proliferaci zbraní hromadného ničení a hlavně v nestabilitu v již tak rizikovém regionu.

V srpnu 1990 Irák pod vedením prezidenta Saddáma Husajna podnikl invazi do sousedního Kuvajtu a OSN okamžitě zavedla ekonomické sankce proti Iráku. Zároveň se začala formovat koalice, která by podnikla útok na irácké jednotky v Kuvajtu. Přední zájem na celé operaci měly Spojené státy a využily pro zásah velké množství svých jednotek seskupených v té době na území Evropy. Rada Bezpečnosti OSN přijala nejenom sérii ekonomických sankcí, ale zároveň též schválila vojenský zásah na Irák. Útok začal nejdříve přeskupením vojsk na území Arabského poloostrova v rámci operace Pouštní štít (Desert Shield) a následoval samotný vojenský útok známý jako operace Pouštní bouře (Desert Storm). Celá spojenecká armáda byla založena na

⁶² *Declaration on The Role of The Western European Union and its Relations with The European Union and with The Atlantic Alliance*, European Community Summit, Maastricht, 10.12.1991, dostupné na <http://www.weu.int/documents/911210en.pdf>, staženo 6.7.2010.

⁶³ *Petersberg Declaration*, West European Union Council of Ministers, Bonn, 19.6.1992, dostupné na <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf>, staženo 6.7.2010.

⁶⁴ Petersberg Declaration (1992)

koalici ochotných, které ovšem vévodily Spojené státy a dalších 15 členských států NATO. Od ledna do února 1991 probíhala série leteckých náletů a v posledních 5 dnech konfliktu pozemní jednotky pokořily iráckou armádu na pevnině. Tato operace znamenala počátek nového bezpečnostního prostředí spojeného i s další spoluprací v oblasti obrany.⁶⁵

V souvislosti s válkou v Perském zálivu je zmíněna v článku 11 Strategického konceptu NATO z roku 1991 důležitost bezpečnosti tohoto regionu pro Evropu a celou Alianci: „Spojenci si přejí udržení přátelských a mírových vztahů se zeměmi jižního Středomoří a Blízkého východu. Stabilita a mír v zemích na jižní periferii Evropy je důležitá pro bezpečnost Aliance, jak ukázala válka v Perském zálivu v roce 1991. Pozornost tomuto regionu je věnována jednak kvůli schopnosti budovat a šířit zbraně hromadného ničení a nových technologií do sousedních států, stejně jako kvůli schopnosti zasáhnout území Aliance konvenčními zbraněmi.“⁶⁶ Podobně se vyjadřují Petersbergské úkoly Západoevropské unie, které přikládají tomuto regionu stejnou důležitost. Zároveň vybízí k další spolupraci své Skupiny pro Středomoří na dalším vývoji k politické a ekonomické stabilitě v zemích Maghrebu.⁶⁷

1.4.2 Jaderné odzbrojení

Hrozba šíření zbraní hromadného ničení a důraz na odzbrojování byl stanoven i v článku 26 Strategického konceptu NATO z roku 1991: „Alianční politika na kontrolu zbraní a odzbrojování přispívala k dialogu a kooperaci s ostatními národy a zároveň bude hrát hlavní roli v dosažení bezpečnostních objektiv Aliance.“⁶⁸ V této souvislosti tak Aliance v článku 10 Strategického konceptu vyjadřuje obavy a nejistotu nad procesem změn v Sovětském svazu

⁶⁵ Kaplan, Lawrence S (2004) *NATO dividend, NATO united: the evolution of na aliance*, Westport: Praeger Publishers, s. 110-112.

⁶⁶ The Alliance's New Strategic Concept (1991)

⁶⁷ Petersberg Declaration (1992)

⁶⁸ The Alliance's New Strategic Concept (1991)

ve vztahu k arzenálu jejich konvenčních a jaderných zbraní.⁶⁹ Zároveň tento Koncept z roku 1991 zmiňuje ve svém článku 3 podstatné změny, kterými se podařilo snížit rizika použití či šíření nukleárních zbraní. Jedná se o smlouvu o Konvenčních ozbrojených silách v Evropě z roku 1990, která tak vymezila její limity jak pro NATO, tak i Varšavský pakt a smlouvu START I z roku 1991 o snižování počtu jaderných zbraní mezi USA a Sovětským svazem.⁷⁰ Hrozbou pro evropskou bezpečnost byla situace po rozpadu Sovětského svazu na konci roku 1991 a vznik jeho nástupnických republik, včetně zemí, které tak zdědily velké množství jaderného arzenálu. Jednalo se hlavně o Ukrajinu, Bělorusko a Kazachstán. Podle smlouvy SALT I a následného Lisabonského protokolu se měly tři jmenované země zbavit svého jaderného arzenálu, připojit se ke smlouvě o Nešíření jaderných zbraní (Non-proliferation Treaty - NPT) a stát se nejadernými státy. Bělorusko a Kazachstán splnily tyto podmínky podle mezinárodní dohody, ale Ukrajina si stěžovala na finanční náročnost likvidace zbraní. Navíc tehdejší prezident Kravčuk deklaroval pro Ukrajinu bezpečnostní nejistotu v mezinárodním prostoru v případě vzdání se jaderného arzenálu. V závěru USA finančně přispěly na likvidaci zbraní a společně s Ruskou federací a Velkou Británií vyslovili na summitu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v roce 1994 bezpečnostní záruky všem třem státům. Později se k nim přidala i Francie.⁷¹

1.4.3 Rozšíření

Jak jsem zmínil v předchozí kapitole, region střední a východní Evropy byl označen za potenciální hrozbu v důsledků rozšíření nestability vyvolané po skončení studené války a pádu Sovětského svazu. Na druhou stranu, nové vlády v postkomunistických zemích těžko sami vybudují stabilní prostředí bez mezinárodní pomoci či spolupráce. Jak tvrdí Asmus, Kugler a Larrabee: „Demokraté ze střední a východní Evropy dobře chápou, že demokracie uspěje

⁶⁹ The Alliance's New Strategic Concept (1991)

⁷⁰ The Alliance's New Strategic Concept (1991)

⁷¹ Kuchyňková, Petra., Suchý, Petr (2001) *Vývoj a výsledky kontroly procesu zbrojení a odzbrojování: Marnost nad marnost?*, Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 68-70.

jedině tehdy, když jsou jejich státy součástí bezpečné evropské a západní politické, ekonomické a vojenské komunity.⁷² Státy střední a východní Evropy se tak cítily být ohrožené a neměly bezpečnostní záruky pro udržení stability ve svých začínajících demokraciích. Aliance proto mohla postupovat stejně jako při předchozích vlnách rozšiřování, kdy do svých řad přijala země, které se vymanily z autoritářského režimu. Prvním příkladem bylo Západní Německo a později Portugalsko, Španělsko, Řecko i Turecko.⁷³ NATO se tak zpočátku rozhodlo zpevnit stabilitu ve východní a střední Evropě dvěma způsoby. V souladu s Konceptu z roku 1991, začala Aliance v tomto regionu s dialogem a kooperací formou Rady severoatlantické spolupráce založené v roce 1991 (a roku 1997 přejmenovaná na Radu euroatlantické spolupráce) a Partnerstvím pro mír (Partnership for Peace) z roku 1994.⁷⁴ Nedostatky Rady severoatlantické spolupráce byly patrné již od začátku jejího působení, jak tvrdí Wallender: „Opravdové politické konzultace a rozhodnutí byly stále tvořeny ve strukturách Aliance a nečlenové tak mohli vidět, že politika Aliance byla nejdříve vytvořena Severoatlantickou radou předtím, než byla prezentována v Radě severoatlantické spolupráce.“⁷⁵ V případě programu Partnerství pro mír, který byl uzavírán mezi konkrétním státem a Aliancí, se jednalo o společné vojenské plánování, trénink, cvičení a operace na udržení míru.⁷⁶ Účastí v programech Aliance se státy střední a východní Evropy postupně vymaňovaly z mocenského vlivu Ruské federace, což pomáhalo v rozvoji jejich národních bezpečnostních politik a upevňovalo stabilitu ve společnosti. S ohledem na následný historický vývoj lze konstatovat, že účast v programech Aliance vedla postupně u velké většiny z nich k závěrečnému členství v Alianci - dnes tak můžeme hovořit o trojím rozšíření v letech 1999, 2004 a 2009 na zatím konečných 28 členů. Samotná podstata rozšíření byla vedle zmíněné stability v postkomunistických zemích i v geostrategickém uvažování. Brzezinski: „Jestliže by se státy střední a východní Evropy nechaly

⁷² Asmus, Kugler, Larrabee (1993), s. 30.

⁷³ Asmus, Kugler, Larrabee (1993), s. 30.

⁷⁴ Wallender (2000), s. 718.

⁷⁵ Wallender (2000), s. 720.

⁷⁶ Wallender (2000), s. 721.

vně rozšíření, tak by se Evropa, která byla za studené války rozdělena na dva bloky, a po studené válce měla být sjednocena v jeden blok, stala rozdělenou na tři části – členské státy NATO na západě; na západ nakročené, ale nejisté státy střední a východní Evropy stejně jako nově suverénní, ale nestabilní Bělorusko a Ukrajina uprostřed; a Ruská federace na východě.⁷⁷ Pro Alianci je tedy jistě strategicky rozumnější mít státy střední a východní Evropy uvnitř než vně.

Výrazným geostrategickým hráčem se stala Ukrajina. Západ by ji měl přestat vnímat jen jako stát, který se měl zbavit nukleárních zbraní zděděných po Sovětském svazu, ale jako stát, který má své vlastní bezpečnostní zájmy a mohl by sloužit jako vhodná nárazníková zóna mezi Evropou a Ruskem.⁷⁸ V opačném případě se zájmy Ukrajiny mohou obrátit proti Evropě a Alianci, jak zmiňují Asmus, Kugler a Larrabee: „Jestliže Evropa neuchrání Ukrajinu před ruským vlivem, tak se bude profilovat více nacionalisticky a také k uchování nukleárních zbraní. Západ by měl podpořit evropeizaci Ukrajiny, její přiblížení se ke střední Evropě a integraci do panevropských a regionálních skupin. Tímto by Aliance snížila vyhlídky riziko nástupu vysoce nacionalistického, xenofobního režimu, který by mohl ohrožovat své sousedy, hlavně Polsko.“⁷⁹

Rozšiřováním o země střední a východní Evropy se logicky hranice Aliance dostávají čím dál tím blíže, ne-li přímo k hranicím Ruské federace a vyvstává tak otázka jejího možného členství v NATO. Rusko se zúčastnilo jednání Rady severoatlantické spolupráce i programu Partnerství pro mír, v rámci kterého vyslalo své jednotky do operací na udržení míru na Balkánském poloostrově. Vztahy Aliance s Ruskem se během 90. let 20. století dokonce posunuly na samotnou bilaterální úroveň, což potvrzuje NATO - Ruský zakládající svazek (NATO - Russian Founding Act) z roku 1997 a

⁷⁷ Brzezinski, Zbigniew., An Agenda for NATO: Toward a Global Security Web. *Foreign Affairs*. 2009, Vol. 88, no. 5, s. 2-20. s 6.

⁷⁸ Asmus, Kugler, Larrabee (1993), s. 38.

⁷⁹ Asmus, Kugler, Larrabee (1993), s. 38.

následné vytvoření Rady NATO - Rusko (NATO - Russian Council) z roku 2002.⁸⁰ Pro Alianci tak bylo jasným úkolem pomáhat upevňovat mír a demokracii v Rusku, stejně jako ve státech střední a východní Evropy. Mír a stabilita v Ruské federaci by tak měly být jednou z hlavních priorit Západu a v případě úspěchu demokracie, tak není potřeba vylučovat Rusko ze západního společenství.⁸¹ Jak dokonce zmiňují Asmus, Kugler a Larrabee: „Silné bezpečnostní společenství s demokratickým Ruskem by bylo jednou z nejsilnějších záruk míru a stability v Evropě.“⁸² V neposlední řadě tak zůstává do budoucna otevřené samotné členství Ruské federace v Severoatlantické alianci. Na druhou stranu se v současném politickém vedení tato varianta nejeví jako příliš proveditelná, a jak shrnuje Brzezinski: „Ruské členství v NATO není v blízké budoucnosti pravděpodobné. Rusko kvůli pochopitelné hrdosti nevyhledává členství v alianci vedené USA.“⁸³

1.4.4 Bosna a Hercegovina

Jak jsem zmínil v kapitole o vymezení hrozeb, Balkánský poloostrov skýtal celou řadu potenciálních hrozeb od organizovaného zločinu a etnických konfliktů, až po regionální nestabilitu a přelití nestability do okolních států. Stejně tak jsem poukázal na jeden z cílů NATO při jeho transformaci - dostat své jednotky mimo území Aliance v rámci mírových misí. Války v bývalé Jugoslávii naneštěstí poskytly Alianci prostor pro tento cíl, ale v jejich důsledcích i podnět pro další transformaci.

V roce 1992 tak NATO souhlasilo zvážit podle konkrétního nastalého případu svoji angažovanost v misích podpořených Radou bezpečnosti OSN a Konferencí pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Tento krok znamenal pro Alianci zásadní předěl od studené války, kdy nespolupracovala s jinými mezinárodními organizacemi. V následujícím vývoji tak Aliance začala od

⁸⁰ *NATO's Relations with Russia*, North Atlantic Treaty Organization, dostupné na http://www.nato.int/cps/en/SID-D21D2918-DBDB89A5/natolive/topics_50090.htm?, staženo 2. 7. 2010.

⁸¹ Asmus, Kugler, Larrabee (1993), s. 36.

⁸² Asmus, Kugler, Larrabee (1993), s. 36.

⁸³ Brzezinski (2009), s. 18.

července 1992 kontrolovat embargo OSN na šíření zbraní mezi nepřátelými stranami na Balkáně. Od roku 1993 se poté zapojila do kontroly bezletové zóny nad Bosnou a o rok později chránit Sarajevo leteckými útoky. V únoru 1994 byla Aliance nucena poprvé použít střelné zbraně na varování nepřátelými stranám konfliktu.⁸⁴

V rámci samotných misí Aliance, se tak jednalo o první operaci, či spíše sérii operací. První z nich byla Operace Ostrý štít (Operation Sharp Guard) během počátečních fází konfliktu v bývalé Jugoslávii, kde Aliance spolupracovala s misí OSN. Již v této době se NATO podílelo na vojenském útoku při bombardování srbských jednotek poté, co spáchaly vražedný útok na obyvatele bosenské vesnice Srebrenica v srpnu 1995. Po podepsání mírové dohody v Daytonu v roce 1995 NATO postupovalo v další operaci nazvané Společné úsilí (Joint Endeavour), v rámci které rozmístilo své jednotky na udržení míru SFOR - Stabilization Forces. Tato mise byla vystřídána misí IFOR -Implementation Forces, která poté trvala až do roku 2004. Během těchto mírových operací Aliance spolupracovala i se státy mimo samotnou organizaci. Na operaci se tak podílely státy střední a východní Evropy zahrnuté do programu Partnerství pro mír, včetně jednotek Ruské federace, které tak fakticky sloužily pod americkým vedením. Hlavní činností jednotek bylo dohlížet na dodržování mírové dohody a na restrukturalizaci země poničené válkou.⁸⁵ V závěru tak vojenská operace NATO v Bosně a Hercegovině zaznamenala mnoho prvních úkolů za dobu svého působení. Bosna byla dějištěm první vnější operace NATO (Operation Maritime Monitor), prvního autorizovaného použití síly podpořeného rezolucí Rady Bezpečnosti OSN (Operation Maritime Guard), první bojové operace NATO (Operation Deny Flight) a též prvním případem, kdy byly francouzské jednotky aktivní ve vojenské velitelské struktuře NATO od roku 1966. Mise IFOR a SFOR nebyly jenom první operace na udržení míru Aliance, ale také první pozemní Aliancí vedené vojenské operace mimo území členských států.

⁸⁴ Leppard (1998), s. 81-82.

⁸⁵ Kaplan (2004), s. 116-121.

Zároveň také NATO získalo při těchto operacích zkušenosti ve spolupráci s další zemí (Ruskou federací).⁸⁶

Jako první důsledek operací na Balkánském poloostrově bylo pro NATO ustanovení tzv. společného mnohonárodního úkolového uskupení neboli koalice ochotných (Combined Joint Task Forces - CJTF) založených zkraje roku 1994. V tomto programu tak mohly skupiny států vně Aliance spolupracovat na jiných úkolech než jen na obraně území členských států NATO. Spolupracovaly při dohledu nad dodržováním příměří, operacích na udržení míru a ochraně uprchlíků. V zásadě tak toto společné mnohonárodní úkolové uskupení vykonávalo operace mimo článek 5 smlouvy Severoatlantické aliance a z toho důvodu se úkolů mohly účastnit i státy zahrnuté v programu Partnerství pro mír.⁸⁷ Program společného mnohonárodního úkolového uskupení byl založen na potenciálu Spojeneckých sil rychlé reakce (Allied Rapid Reaction Corps), které sloužily již v misi IFOR v Bosně. Po vytvoření programu společného mnohonárodního úkolového uskupení tak Aliance ke Spojeneckým silám rychlé reakce přidala námořní a vzdušné jednotky a zřídila v Evropě čtyři divize pro jejich rychlejší rozmístění.⁸⁸ Jak poté zmiňuje Barry: „Program CJTF závisel na předpokladu, že jestliže se chtěli účastnit operací na předcházení krizím, operací na udržení míru a humanitárních operací, které budou pravděpodobně v oblastech přilehlých Alianci, ale mohou být i dále, tak členové Aliance potřebují jednotky, které budou vytvořeny a používány flexibilněji než ty, které byly ustanoveny ve Varšavském paktu.“⁸⁹

Vedle prvního pokusu o jednotky rychlé reakce tak Aliance navíc získala důvěru mezinárodního společenství a jak tvrdí Leggold k nasazení vojska v Sarajevu během první války v bývalé Jugoslávii: „Jakožto jediná multilaterální organizace se silami v pohotovosti schopnými takovéto operace,

⁸⁶ Schulte, Gregory, L., v Sperling, James., Weber, Mark., NATO: from Kosovo to Kabul, *International Affairs*. 2009, Vol. 85, No. 3. s. 491- 511., s. 494.

⁸⁷ Leggold (1998), s. 99.

⁸⁸ Leggold (1998), s. 99.

⁸⁹ Barry, Charles. v Leggold (1998), s. 99.

NATO se stalo hlavním institucionálním příjemcem tohoto mandátu.⁹⁰ Aliance tak byla jako jediná v této době schopna podobného zásahu. Tento fakt zmiňuje i Duffield: „Postupné větší zapojení Aliance do konfliktu v Bosně, sice opožděné a pozastavené, ukazovalo nesrovnatelné kapacity NATO. Žádná další mnohostranná bezpečnostní organizace nebyla připravená předvést komplex takovéto náročné a potenciálně kontroverzní vojenské intervence.“⁹¹

Na druhou stranu musím podotknout, že stále ani NATO nebylo ochotno působit jako celek a nový program společného mnohonárodního úkolového uskupení jakoby měl nalézt nové účastníky pro vykonání těchto operací. Tento fakt zdůrazňuje ve své debatě Larrabee s Heisbourgem: „Většina neevropských operací bude pravděpodobně prováděna jako koalice ochotných než pod záštitou organizace NATO.“⁹²

Bezpečnostní prostředí po prvotním entusiasmu z operace Pouštní bouře tak zažilo několik šokujících událostí, které znamenaly větší neochotu států účastnit se misí na udržení míru. Jednalo se především o zavraždění a veřejné ponížení téměř 50 pákistánských a amerických vojáků povstalci při misi OSN v Somálsku v roce 1993, genocidu ve Rwandě v roce 1994, která si vyžádala okolo 800 tisíc lidských životů a vraždu téměř 7 000 bosenských muslimů ve vesnici Srebrenice v roce 1995. V případě Aliance tak účast v prvních operacích na Balkánském poloostrově dala vzniknout společnému mnohonárodnímu úkolovému uskupení, ale další reformy zůstaly odsunuty. Jak tvrdí Sperling a Weber: „Vnější operace konfrontovaly NATO se stále přítomným strachem z operačního selhání. Bosna, místo aby vyřešila problém debaty o budoucnosti NATO, tak ho jen prodloužila.“⁹³

⁹⁰ Leggold (1998), s. 82.

⁹¹ Duffield (1994), s. 787.

⁹² Heisbourg, Francois., Larrabee, Steve., *How global role can and should NATO play?*, North Atlantic Treaty Organization, 1. 1. 2003, dostupné na http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_20399.htm?selectedLocale=en, staženo 22. 4. 2010.

⁹³ Sperling, Weber (2009), s. 495.

Jednotky Evropské unie se na rozdíl od Severoatlantické aliance nezúčastnily prvních operací v Bosně a Hercegovině. V závěru této občanské války tak letecké zásahy NATO, a v této operaci převážně amerických jednotek, donutily srbského prezidenta Miloševiče k podepsání mírové dohody s představiteli Chorvatska Tudjmanem a Bosny Izetbegovičem v Daytonu v USA. Již samotný fakt místa podepsání dohody dával ze strany USA Evropě najevo, že opět musely válečný konflikt na evropském území vyřešit za Evropany a zároveň tato situace oživila faktor evropské závislosti na USA. Jak zmiňuje Asmus, Kugler a Larrabee k evropské vojenské neschopnosti: „Válka v Perském zálivu a probíhající jugoslávská krize ukázala neschopnost Evropského společenství pro takovýto úkol. Dosažení shody mezi 12 členy Evropského společenství, obzvláště když je vyžadována vojenská akce, je téměř nemožné.“⁹⁴ Stejně sarkastickou poznámku vyjádřil belgický ministr zahraničí Mark Eysken: „Evropské společenství je ekonomický obr, politický trpaslík a vojenský červ.“⁹⁵ V obecném pohledu tak nečinnost ostatních organizací a v jistém smyslu úspěch Aliance podtrhuje Duffield: „Nezmiňovaným faktorem v těchto událostech byla neschopnost Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, Západoevropské unie a Evropské unie, stejně jako Organizace spojených národů mít podstatný dopad na průběh válčení v regionu.“⁹⁶

1.4.5 Kosovo

Napětí na Balkánském poloostrově však nevymizelo a oblast Kosova s obyvateli převážně albánské národnosti deklarovala vlastní suverenitu a nezávislost na Srbské republice. Srbský prezident Slobodan Milošević nepolevil v nátlaku na kosovské Albánce a započal s etnickými čistkami. Na druhé straně stála neoficiální Kosovská osvobozenecská armáda (Kosovo Liberation Army), která se dopouštěla obdobně motivovaných násilností na Srbech žijících v Kosovu a vyháněla je z tohoto území. Mezinárodnímu

⁹⁴ Asmus, Kugler, Larrabee (1993), s. 31.

⁹⁵ Eysken, Mark., v Asmus, Kugler, Larrabee (1993), s. 31.

⁹⁶ Duffield (1994), s. 787.

společenství se nepodařilo dohodnout v rámci několika jednání společné řešení a posledním selháním byl summit v Rambouillet v únoru a březnu 1999, kdy vzniklou dohodu podepsala jen kosovská strana. Mezitím na území Kosova probíhaly další boje, které donutily přes 200 tisíc kosovských Albánců opustit zemi. Ve stejné době Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě stáhla svoji pozorovací misi z Kosova.⁹⁷

Po posledním selhání přinutit srbské jednotky opustit oblast Kosova, NATO zahájilo od března 1999 na 11 týdnů letecké útoky na hlavní srbské město Bělehrad a na celé srbské území. V operaci Spojenecká síla (Allied Force) se Aliance nezúčastnila pozemních bojů, ale využila jednotky Kosovské osvobozené armády pro navádění na cíle, jako tzv. proxies. Během probíhajících bojů tak mezi březnem a červnem 1999 muselo své domovy opustit dalších 850 tisíc Kosovanů, a dalších půlmilionu obyvatel zůstalo rozmístěno po celé zemi jako „vnitřně vysídlení - internally displaced persons“.⁹⁸ Většina uprchlíků však překročila hranice do bývalé jugoslávské republiky Makedonie (FYROM)⁹⁹ a do Albánie. Z tohoto důvodu NATO ustanovilo operaci Spojenecký přístav (Allied Harbour) a jednotky AFOR (Albanian Forces) s ní spojené, měly za úkol pomoci uprchlíkům v přečkání v utečeneckých táborech a v následném návratu do své domovské země. V historii Aliance se tak jednalo o první čistě humanitární misi. Podobná vojenská podpora byla ustanovena v Makedonii ještě před zahájením samotných útoků. Jednalo se o Spojenecké síly rychlé reakce (Allied Rapid Reaction Corps). Po skončení náletů a uzavření podmínek odzbrojení Aliance zahájila misi KFOR (Kosovo Forces). Jedná se o misi pod mandátem OSN, která vykonává dohled nad dodržováním míru v zemi.¹⁰⁰ Během třetího mandátu mise KFOR, v období od března do října 2000, tvořilo jádro mise 350

⁹⁷ Kaplan (2004), s. 124-126.

⁹⁸ Weber, Mark., The Kosovo war: A Recapitulation, *International Affairs*. 2009, Vol 85, No. 3, s. 447-459, s. 450-451.

⁹⁹ Dále jen Makedonie

¹⁰⁰ Weber (2009), s. 452.

příslušníků jednotek EUROCORPS, které měly na starosti velitelství v kosovské Prištině a makedonské Skopje.¹⁰¹

NATO se v regionu angažovalo znovu mezi srpnem a zářím roku 2001, kdy vyslalo svoji misi Zásadní sklizeň (Essential Harvest) na žádost makedonského prezidenta Trajkovského do Makedonie. Třicetidenní mise měla za úkol odzbrojit Národní osvobozenou armádu a etnické albánské skupiny operující na tomto území. Na konci svého působení mise sklídila velký úspěch v počtu odstraněných zbraní a přinesla větší klid a stabilitu do regionu.¹⁰²

Již před začátkem kosovské kampaně se na setkání v Saint Malo v prosinci 1998 dohodli premiér Velké Británie Tony Blair a prezident Francie Jacques Chirac na další spolupráci směřující k založení Evropské bezpečnostní a obranné politiky, která by se tak stala součástí již fungující Společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Zároveň během událostí leteckých útoků na Balkánském poloostrově došlo v dubnu 1999 k dohodě Berlin plus, která vymezila spolupráci EU - NATO spočívající v zajištěném přístupu EU k plánovacím schopnostem NATO. V zásadě tato dohoda, která vešla v platnost až v roce 2002, postavila EU a NATO na stejnou úroveň.¹⁰³ Výsledky těchto jednání z let 1995 - 97 zahrnuje v květnu 1999 počátkem své platnosti Amsterdamská smlouva, která včlenila Petersbergské úkoly do Společné zahraniční a bezpečnostní politiky a zřídila funkci jejího Vysokého představitele. Vzápětí byla v červnu 1999 na summitu v Kolíně oficiálně schválena Evropská bezpečnostní a obranná politika a funkce Západoevropské unie byly včleněny do EU. Tento institucionální vývoj vyvrcholil na prosincovém summitu v Helsinkách, na kterém byl představen nový Hlavní

¹⁰¹ *EUROCORPS- force for Europe and the Atlantic Alliance*, EUROCORPS. 2009, dostupné na http://www.eurocorps.org/home_page/eurocorps/history/History_of_the_Eurocorps.pdf, staženo 9.7.2010.

¹⁰² *Operation Essential Harvest, Chapter 5: The Alliance's Operational Role in Peacekeeping*, NATO Handbook, dostupné na <http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb050401.htm>, staženo 20. 4. 2010.

¹⁰³ Rynning, Sten., Why Not NATO? Military Planning in the European Union, *The Journal of Strategic Studies*. 2003, Vol. 26, No. 1, s. 53-72., s. 59-60.

cíl, který obsahoval závazek k vytvoření Evropských jednotek rychlé reakce (European Rapid Reaction Forces) do roku 2003, které by se měly skládat z 60 tisícové armády a měly by být schopny nasazení v místě krize do 60 dnů od vyhlášení, a to až na dobu půl roku.¹⁰⁴ Tyto jednotky měly představovat jádro evropské armády a měly být použity do operací podle Petersberských úkolů. Jak jsem zmínil výše, nejednalo se o první pokus vytvoření jednotek rychlé reakce. V operacích IFOR a SFOR v Bosně a Hercegovině a KFOR v Kosovu se účastnily Spojenecké oddíly rychlé reakce (Allied Rapid Reaction Corps). Zároveň tak jednotky EUROCORPS sloužily v misích SFOR a KFOR. Tyto jednotky tak byly po summitu v Helsinkách v roce 1999 včleněny do struktur sil rychlé reakce, které mohly být nasazeny jak pro NATO, tak EU.¹⁰⁵

Tento vývoj může být samozřejmě přičítán občanským válkám na balkánském poloostrově, kde se hlavně v případě Kosova projevila evropská neschopnost zasáhnout. „Kosovská letecká kampaň, která ukázala obtížnost spolupráce evropských leteckých jednotek s jejich technologicky vyspělejšími partnery ze Spojených států, potvrzuje tento argument.“¹⁰⁶ Tento faktor evropské vojenské omezenosti by pak mohl směřovat jednak ke zmíněné technologické obtížnosti, související jistě s finančním rozpočtem věnovaným na obranu, ale také i s množstvím jednotek, které jsou schopny zasáhnout. K tomuto Biscop dále poukazuje: „Členské státy Evropské unie mají jediný zdroj jednotek, které mohou být rozmístěny v národních misích nebo koalici ochotných pro EU, NATO, Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě nebo vymezení Organizace spojených národů.“¹⁰⁷ V tomto směru se tak rozvinula debata o využití evropské a alianční armády a o schopnosti členských států plnit úkoly jak v rámci petersberských úkolů pod EU, tak i mise v rámci koalice ochotných pod NATO. Jak k tomuto tématu podotýká

¹⁰⁴ *ESDP newsletter- European Security and Defence Policy 1999-2009.*, General Secretariat of the Council of the European Union., special issue October 2009., s. 4-5., dostupné na <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/ESDP%20newsletter%20-%20Special%20issue%20ESDP@10.pdf>, staženo 9.7. 2010.

¹⁰⁵ EUROCORPS- force for Europe and the Atlantic Alliance (2009)

¹⁰⁶ Biscop, Sven., Able and Willing? Assessing the EU's Capacity for Military Action, *European Foreign Review*. 2004, No. 9., s. 509-527., s. 511.

¹⁰⁷ Biscop (2004), s. 511.

Larrabee: „Jejich (EU a NATO) síly by se měly v zásadě doplňovat a ne týkat stejného konfliktu.“¹⁰⁸

Iniciativa Francie a Británie k vytvoření samostatných evropských schopností a vojenských jednotek nebyla jen výsledkem evropského selhání v Kosovu, ale také řady změn, kterými EU procházela. Jednalo se jednak o zmíněný institucionální vývoj, ale také o přípravy na přijetí nových členů v EU. Zároveň se evropská obranná politika nechtěla zaměřovat pouze na civilní použití síly, ale jako důležitá regionální organizace si byla EU vědoma svého působení v zahraniční politice.¹⁰⁹ Rynning podtrhuje toto tvrzení: „NATO jedná se silou - je to vojenský instrument vytvořený k tomu, aby umožnil spojeneckou akci. EU není jenom instrument, ale je to v mnoha ohledech liberálně demokratický projekt, který podepírá evropskou integraci posledních 50 let. Na rozdíl od Aliance, EU disponuje řadou různých politik a vnitřních institucí, kdežto NATO zůstává v první řadě vojenskou organizací a nemůže EU konkurovat ve svém obsahu a rozpětí politik.“¹¹⁰ Následnou rozdílnost v bezpečnostní problematice vystihuje Daalder, když tvrdí: „Pro Spojené státy je zahraniční politika na prvním místě o hrozbách, zatímco pro „Evropu“ je agenda zahraniční politiky mnohem širší.“¹¹¹

1.4.6 Terorismus

Další hrozbou v novém bezpečnostním prostředí představuje terorismus. Jak jsem poukázal v předchozích kapitolách, jeho potenciální hrozbu zmínily především Strategické koncepty NATO z roku 1991 a 1999. Zásadním mezníkem v přístupu k boji proti terorismu byly útoky na newyorské Světové obchodní centrum a budovu Pentagonu ve Washingtonu 11. září 2001. Dalšími teroristickými útoky s globálními důsledky pak bylo

¹⁰⁸ Heisbourg, Larrabee (2003)

¹⁰⁹ Rynning (2003), s. 60.

¹¹⁰ Rynning (2003), s. 60-61.

¹¹¹ Daalder, Ivo H., v Rynning (2003), s. 61.

odpálení náloží v madridském příměstském vlaku 11. 3. 2004 a odpálení další série náloží v londýnském metru 7. 7. 2005. Útoky na Světové obchodní centrum v New Yorku aktivovaly poprvé článek 5 smlouvy Severoatlantické aliance o kolektivní obraně, ale Spojené státy výslovně žádný ze států o vojenskou pomoc nepožádaly a počítaly s čistě unilaterální akcí.

Počátkem října 2001 USA zahájily svoji misi operace Trvalá svoboda (Operation Enduring Freedom), která měla za úkol dopadnout iniciátory teroristického útoku, skrývající se v Afghánistánu, a svrhnout vládu Tálibanu, která je podporovala. Rada Bezpečnosti OSN tento záměr vyjádřila ve své Rezoluci 1368: „Přivést ke spravedlnosti všechny pachatele, organizátory a sponzory těchto teroristických útoků a zajistit stejné potrestání všem, kteří pomáhali, podporovali a poskytovali úkryt zmiňovaným pachatelům, organizátorům a sponzorům těchto činů.“¹¹² Vojenských útoků se však nezúčastnila většina států Aliance i z toho důvodu, že Američané nedůvěřovali jejich vojenskému vybavení a nevěřili, že by stačily jejich nasazení v boji. Pozemních a leteckých útoků se tak vedle USA, zúčastnily jenom jednotky Kanady, Velké Británie, Francie, Německa a Itálie.¹¹³

Zároveň i NATO samotné se rozhodlo pro vojenskou operaci, k čemuž se zmiňuje Hamilton: „Tyto události ukončily stálé debaty ve strategickém společenství o tom, jestli by NATO mělo nebo nemělo jít se svými operacemi mimo vlastní území.“¹¹⁴ V prosinci 2001 Aliance pod mandátem OSN zřídila na dočasné období 6 měsíců svojí první misi mimo území Evropy. Jednalo se o malou, ale dobře vojensky vybavenou misi ISAF - International Security Assistance Force, která byla rozmístěna v metropoli Kábul a jeho okolí, aby chránila dočasnou afghánskou vládu a agentury OSN působící ve městě.¹¹⁵ V důsledku další rezoluce Rady Bezpečnosti OSN z října 2003 převzala ISAF

¹¹² *United Nations Security Council Resolution 1368*, 12. 9. 2001, United Nations, dostupné na www.un.org, staženo 21.4.2010.

¹¹³ Sperling, Weber (2009), s. 501.

¹¹⁴ Hamilton, Daniel S. (2004) *Transatlantic Transformations: Equipping NATO for the 21st Century*, Washington, D. C.: Centre for Transatlantic Relations, s. 7.

¹¹⁵ *United Nations Security Council Resolution 1386* (2001)

některé úkoly od operace Trvalá svoboda. Její pravomoc se rozšířila za hranice Kábulu a byla oprávněná poskytovat bezpečnostní záruky a asistenci při rekonstrukci po celém Afghánistánu, stejně tak jako bojovat proti terorismu, drogám a organizovanému zločinu.¹¹⁶

Teroristické útoky z 11. září 2001 znamenaly pro Alianci a EU nové určení priorit a mise ISAF pak v Alianci zdůraznila nové výzvy a podněty k další transformaci evropských armád. K těmto tématům se vyjadřuje Hamilton: „11. září a následné útoky Al-Kajdy a pokusy o útok na evropské cíle odhalily potřebu vyvinout nové přístupy v teritoriální obraně transatlantického území. Afghánská kampaň podtrhla potřebu transformace evropské obrany.“¹¹⁷ Podobný posun ve strategickém myšlení zmiňuje i Rynning: „Široká bezpečnostní agenda je vnímána jako vhodná odpověď na hrozbu teroristických útoků z 11. září 2001. Obecně tak terorismus a domácí zranitelnost budou v bezpečnostní agendě konkurovat operacím na udržení míru.“¹¹⁸ Konceptuální odpověď Aliance se objevila v článku 3 Deklarace z pražského summitu z listopadu 2002: „poskytnout Alianci vyrovnané a efektivní schopnosti tak, že NATO může provádět celou škálu misí a kolektivně odpovědět na takové výzvy jakými jsou terorismus, šíření zbraní hromadného ničení a jejich použití.“¹¹⁹

Stejně tak Evropská unie zaujala oficiální stanovisko po teroristických útocích na New York a Washington DC. Společná deklarace EU z 14. 9. 2001 prohlašuje, že: „EU se ve své odpovědi zaměří na sjednocení soudní oblasti se silnějšími protiteroristickými opatřeními a vybuduje silnější a funkčnější zahraniční a bezpečnostní, ale i bezpečnostní a obrannou politiku.“¹²⁰ Ačkoliv se nejednalo o oficiální prohlášení, tak mnozí specialisté analyzují popis

¹¹⁶ *The Petersberg (Bonn) Accord*, 5. 12. 2001, Afghanistan Research Group, dostupné na <http://www.ag-afghanistan.de/files/petersberg.htm>, a *United Nations Security Council Resolution 1510*, 13. 10. 2003, dostupné na www.un.org, staženo 21. 4. 2010.

¹¹⁷ Hamilton (2004), s. 23.

¹¹⁸ Rynning (2003), s. 66.

¹¹⁹ *Prague Capabilities Declaration*, North Atlantic Council in Prague, 21. 11. 2002, dostupné na <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>, staženo 11. 7. 2010.

¹²⁰ *Joint Declaration by the Heads of the State and Government of the European Union, the President of the European Parliament, the Presidency of the European Commission, and the High Representative for the Common and Foreign Security Policy* v Rynning (2003), s. 66.

petersbergských úkolů v nové evropské ústavě, jakožto zahrnutí boje proti terorismu do petersbergských úkolů.¹²¹ Zároveň se však evropská politika snažila nezahrnout protiteroristické opatření do oficiální bezpečnostní politiky, ale spíše do vnitřních a soudních záležitostí třetího pilíře. Jak se vyjadřuje bývalý vysoký představitel pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku Javier Solana: „Představitelé EU prosadili, že boj s terorismem nebude hlavním záměrem Evropské bezpečnostní a obranné politiky, částečně také proto, že jejich pohled na boj proti terorismu je spíše záležitostí právního vynucování a politických akcí.“¹²²

1.5 ROZHODNUTÍ O POTŘEBĚ JEDNOTEK RYCHLÉ REAKCE

1.5.1 Představení jednotek rychlé reakce

Jak Aliance, tak i Evropská unie se snažily odpovědět na nové hrozby, kterým čelily. Stalo se tak formou nových konceptů, strategií, summitů zaměřenými na rozšíření organizací, ale i odzbrojováním v případě Balkánského poloostrova, kdy musely použít i vojenské jednotky. Ve vývoji reakcí na nové hrozby se tak obě organizace (hlavně jejich členské státy) postupně přesvědčily, že jejich velké armády nejsou připraveny na vhodné a dostačující odpovědi v novém bezpečnostním prostředí. V dalším vývoji tak bylo třeba použít jiné a hlavně transformované jednotky v případě Aliance a nově založené jednotky v případě armády Evropské unie.

Nutnost po transformaci vyjadřuje Oswald, když tvrdí: „Vojenská struktura jež přetrvala konec studené války přesně vystihovala koncept kolektivní územní obrany - byla velice nákladná a měla omezené použití v bezpečnostním prostředí po roce 1991. Nové bezpečnostní prostředí s novými hrozbami požadovalo malé, vysoce mobilní a profesionální složky

¹²¹ Archick, Kristin., Gallis, Paul., *Congressional Research Service Report for Congress: NATO and the European Union*, Federation of American Scientists. 2005., s. 21. dostupné na <http://www.fas.org/man/crs/RL32342.pdf>, staženo 11. 7. 2010.

¹²² Solana, Javier, v Archick, Gallis (2005), s. 21.

na projekci síly.¹²³ Stejný slovník používá i Generál Galvin: „S menšími jednotkami a víceúrovňovou orientací vymezení obrany Aliance, se flexibilita a mobilita stanou základními znaky vojenské strategie NATO.“¹²⁴ Stejný autor pokračuje dále s podrobnějším vymezením: „Zásahové složky budou mnohonárodní, vysoce trénované, rychle rozmístitelné, disponibilní a schopné poskytnout včasnou vojenskou odpověď. Budou rozděleny do složek okamžité reakce a schopnějších složek rychlé reakce, kdy obě budou obsahovat komponenty pro boj na zemi, ve vzduchu a na moři.“¹²⁵ Nové vymezení jednotek také zmiňují Hartley a Sadler: „V novém strategickém prostředí od poloviny 90. let 20. století byla hrozba totálního útoku současně na všech frontách v Evropě odstraněna a bezpečnost se už dále nezaměřuje na potřebu bránit národní území. Místo toho se klade důraz na projekci síly, rychlou odezvu a mobilní jednotky schopné operovat za hranicemi členských států NATO.“¹²⁶ Stejně tak poukázal americký senátor Kyl na to, že je nutné, aby se evropští partneři v NATO soustředili na vývoj svých jednotek: „ (...) k projekci síly a poskytnutí svých základů pro sestavené koalice ochotných partnerů (...) mít vojenské schopnosti na národní úrovni v takové míře, aby mohly rychle rozmístit své jednotky na dlouhé vzdálenosti, a aby vydržely v nasazení po dlouhou dobu a operovaly ve spojení s americkými jednotkami ve vysoce náročných operacích.“¹²⁷ Podobné vymezení zmínil i Wallender, který zahrnul i nové přistupující státy: „Nové možné vojenské mise Aliance požadují menší, lehčí a mobilnější jednotky s kvalifikací a tréninkem pro operace na udržení míru, humanitární zásahy a operace na prosazení míru, v naprostém kontrastu k obranným pozicním misím během studené války. Tento proces vytváření post-studenoválečných vojenských aktiv začal jednak

¹²³ Oswald, Franz. (2006) *Europe and the United States: the emerging security partnership*, Westport: Praeger Security International Publishers, s. 77.

¹²⁴ Galvin (1991), s. 2.

¹²⁵ Galvin (1991), s. 3-4.

¹²⁶ Hartley, Keith., Sandler, Todd., NATO Burden-Sharing: Past and Future, *Journal of Peace Research*. 1999, Vol. 36, No. 6, s. 665-680., s. 667-668.

¹²⁷ Archick, Gallis (2005), s. 5.

mezi členy Aliance, ale i ve spojení se zeměmi v programu Partnerství pro mír.¹²⁸

Použití zmíněných složek vymezuje Strategický koncept z roku 1999 v článku 49: „Při účasti na řešení krizí za pomoci vojenských operací budou muset jednotky Aliance řešit komplexní rizika, situace a požadavky včetně humanitárních krizí. Některé ze situací, které nenáleží pod Článek 5, mohou být stejně náročné jako kolektivní obranné mise.“¹²⁹ Detailněji vymezuje Koncept jednotky v článku 52: „Velikost, připravenost, dostupnost a nasazení aliančních vojenských jednotek bude odrážet jejich zodpovědnost za kolektivní obranu a provedení operací reagujících na krize - někdy v krátkém ohlášení, daleko od domácích základů, včetně operací za hranicemi Aliance.“¹³⁰ Na stejné výzvy odpovídá i Defense Capabilities Initiative v článku 5: „Ve vymezení těch nejdůležitějších oblastí pro zlepšení se zaměřením na vzájemnou operabilitu se Aliance zaměřila na rozmístění a mobilitu aliančních jednotek, jejich setrvání v nasazení, jejich přežití a efektivitu nasazení všech schopností, na logistiku, velení, kontrolu a informační systémy.“¹³¹

1.5.2 NATO Response Force- NRF

Události 11. září 2001 poukázaly na potřebu nového přístupu k řešení hrozeb. Ačkoliv se DCI zaměřila na zvýšení rozpočtů členských států Aliance na obranu, byly výdaje v závěru použity na mnoho rozdílných záměrů a v důsledku měly velmi omezený dopad na zvýšení technologické obranné schopnosti evropských států. Důvodem byly jednak v průměru jenom 2 % hrubého domácího produktu použitého na obranu, ale také faktor, že pouhých 20 - 25 % z této částky mohlo být použito na další investice. Proto bylo potřeba najít jiný způsob, který by byl politicky přijatelný a vojensky

¹²⁸ Wallender (2000), s. 726.

¹²⁹ The Alliance's Strategic Concept (1999)

¹³⁰ The Alliance's Strategic Concept (1999)

¹³¹ Defense Capabilities Initiative (1999)

schopný.¹³² Za tímto účelem požádala Národní bezpečnostní rada Spojených států analytiku Hanse Binnendijka a Richarda Kuglera z Centra pro technologickou a národní bezpečnostní politiku o vytvoření nové iniciativy, která by mohla být představena na Pražském summitu NATO v listopadu 2002. Ta se měla zaměřit na transformaci obrany a vytvoření průkopnických spojených bojových sil o 20 - 25 tisících vojenských jednotek, které by mohly být okamžitě rozmístěny do krizových zón a blízce spolupracovat s americkými jednotkami. (Jejich původní záměr byl použit tyto jednotky pro americké operace v Afghánistánu).¹³³ Podle Kuglera jednotky měly být: „dost velké na to, aby byly vojensky smysluplné, ale zároveň malé na to, aby byly dostupné a politicky atraktivní pro členy NATO. Navrhované síly měly zahrnovat velení, pozemní brigádu, složené letecké křídlo, námořní útočné jednotky a vhodnou logistickou podporu a mobilní jednotky.“¹³⁴ V této podobě v listopadu 2002 na pražském summitu NATO americký ministr Donald Rumsfeld představil jednotky rychlé reakce NATO - NATO Response Forces (NRF). Aliance v článku 4 Deklarace z pražského summitu znovu přikládá důraz na stávající hrozby a význam transformace: „Zdůrazňujeme, že naše snahy transformovat a přizpůsobit NATO by neměly být přijímány jako hrozba žádnému státu nebo organizaci, ale jakožto ukázka našeho odhodlání chránit naše obyvatelstvo, území a jednotky od jakéhokoliv ozbrojeného útoku, zahrnujícího teroristický útok namířený zvenku našeho teritoria.“¹³⁵ Účel samotných jednotek rychlé reakce je dále zmíněn v článku 4: „Vytvoření NRF, které obsahují technologicky vyspělé, flexibilní, rozmístitelné, vzájemně spolupracující a trvale udržitelné síly, zahrnující pozemní, námořní i letecké

¹³² Kugler, Richard., *The NATO Response Force 2002-2006: Innovation by the Atlantic Alliance*, Centre for Technology and National Security Policy, DTIC Online- Public Scientific & Technical Information. 2006, s. 3., dostupné na <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf&AD=ADA463071>, staženo 11. 7. 2010.

¹³³ Binnendijk, Hans., Kugler, Richard., v Kugler (2006), s. 4.

¹³⁴ Kugler (2006), s. 4.

¹³⁵ Prague Capabilities Declaration (2002)

části, které jsou schopny se rychle přesunout kamkoliv, kde bude potřeba. NRF budou také ukázkou vylepšených aliančních schopností.“¹³⁶

1.5.3 EU Battlegroup- BG

Snahu o vytvoření nové účelné jednotky schopné bojovat v novém bezpečnostním prostředí vyvinula ve sledovaném období i EU. Prvotním počinem byla nestálá armáda jednotek rychlé reakce plnící peterbergské úkoly, která byla vytvořena Hlavním cílem na summitu v Helsinkách v roce 1999. Již na tomto summitu se Evropská rada vyslovila pro vytvoření ještě menších jednotek rychlé reakce schopných rozmístění v bojové pohotovosti.¹³⁷ Podrobnější koncept jednotek byl poté vypracován na francouzsko-britském summitu v La Touquet v únoru 2003. Hlavní podíl na vytvoření konceptu nových menších jednotek rychlé reakce však měla až první vojenská mise EU Artemis v Demokratické republice Kongo. Na dalším summitu konaném v listopadu 2003 zhodnotily Francie a Velká Británie dopad mise Artemis a v únoru 2004 Francie, Velká Británie a Německo zveřejnily návrh konceptu bojových skupin - Battle Groups (BG). Podle jejich návrhu byl tento koncept v květnu 2004 schválen jako stěžejní součást nového Hlavního cíle pro rok 2010.¹³⁸ Jednalo se celkem o třináct bojových skupin, které měly být vytvořeny do roku 2007. Každá skupina obsahovala kolem 1 500 vojenských jednotek a mohla být tvořena vojáky z více států. Nasazení jednotek mělo být schváleno během 5 dnů a do dalších 10 dnů měly být jednotky schopny rozmístění na místě operace. Zde měly setrvat na dobu 30 dní s prodloužením až na 120 dní. Po jejich počátečních úkolech měly být vystřídány operací na

¹³⁶ Prague Capabilities Declaration (2002)

¹³⁷ *European Council Presidency Conclusion, ANNEX IV*, Helsinky, 10.-11. 12. 1999, Consilium Europa, dostupné na http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/ACFA4C.htm, staženo 15. 5. 2010.

¹³⁸ V originále jde o Headline Goal 2010, dokument vydaný Evropskou radou v roce 2004 se závazky stanovenými do roku 2010.

udržení míru Organizace spojených národů nebo jiné regionální organizace pod mandátem OSN.¹³⁹

Potřebu rychlé reakce zmiňuje i Evropská bezpečnostní strategie z roku 2003: „Musíme vyvinout novou strategickou kulturu, která by byla schopná postarat se v případě nouze o včasnou, rychlou a silnou intervenci.“¹⁴⁰ Dále se konkrétněji v Evropské bezpečnostní strategii uvádí: „Vznikla potřeba transformovat naše armády do více flexibilních, mobilních jednotek a umožnit jim oslovit více hrozeb, více zdrojů na obranu a efektivněji tyto zdroje využít v případě nutnosti.“¹⁴¹ Podle zmíněného institucionálního vývoje se finální podoba battlegroup jako součást jednotek rychlé reakce objevila v Hlavním cíli pro rok 2010. V článku 3 tak tento dokument uvádí: „Evropská unie potřebuje jednotky, které budou více flexibilní, mobilní a schopné spolupráce, budou lépe využívat dostupné zdroje shromažďováním a sdílením aktiv, kde to bude možné a bude usilovat o zvýšení společného porozumění mezi mnohonárodnostními jednotkami.“¹⁴² V článku 4 se poté vymezuje samotný princip schvalování jednotek: „Cílem EU je schopnost rozhodnout o zahájení mise v 5 dnech od souhlasu Rady o konceptu krizového managementu. Dalším cílem je pak rozmístit jednotky na místo určení do 10 dnů od rozhodnutí EU o zahájení mise. Operace bude zahrnovat příslušné námořní a letecké komponenty a měly by být také určeny síly do zálohy.(...) Vývoj systému jednotek rychlé reakce, zahrnující battlegroup, tak posílí schopnost EU reagovat na možný požadavek OSN na tyto síly.“¹⁴³ K tomuto jasnému vymezení přidává Doel kritický pohled na omezenou velikost jednotlivých bojových skupin: „Musíme vzít v úvahu, že koncept battlegroup, který byl vymodelován podle operace Artemis, neposkytuje odpověď na všechny

¹³⁹ Lindstrom, Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper*, Institute for Security Studies. 2007, No. 97, s. 9-12., dostupné na

<http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp097.pdf>, staženo 15. 5. 2010.

¹⁴⁰ European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World (2003), s. 11.

¹⁴¹ European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World (2003), s. 12.

¹⁴² *Headline Goal 2010*, approved by General Affairs and External Relations Council on 17. 5. 2004, Consilium Europa, s. 2., dostupné na

<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/2010%20Headline%20Goal.pdf>, staženo 13. 7. 2010.

¹⁴³ *Headline Goal 2010* (2004)

scénáře požadující rychlou odpověď. Možná by se měla více prozkoumat možnost nasazení několika battlegroups zároveň.¹⁴⁴

V další debatě se tak objevila možná spolupráce jednotek rychlé reakce EU a NATO. Tuto možnost zmiňuje i Biscop¹⁴⁵ a jistě by v tomto případě pomohla již existující a fungující dohoda o vzájemných sdílených kapacitách Berlín plus. V této debatě vyvstávají dvě otázky - zdvojení (double-hatted) jednotek a stejných standardů obou jednotek. K otázce zdvojení se tak vyjadřuje Biscop: „Mohlo by být doporučeno, aby jednotky mohly být zdvojeny a dovolit tak EU povolání své jednotky zařazené do battlegroup, i když by byly určeny pro NRF. Povolání 1 500 vojáků by neměl být takový problém pro NRF, když uvážíme jejich plnou operační velikost.“¹⁴⁶ O zmíněných stejných standardech se vyjadřuje článek 11 v Hlavním cíli EU 2010: „Prosazením dohodnutých standardů se sníží zbytečná duplikace a budou produkovány efektivnější jednotky jak pro EU, tak i pro NATO.“¹⁴⁷ Rozdíl jednotlivých standardů a pravidel je tak největším problémem těchto sil a může se projevit hlavně v odlišných pohledech na ochotu zasahovat na různých místech světa, například v Africe.¹⁴⁸ Z tohoto pohledu je tedy velice zajímavé porovnat jednotlivá pravidla a standardy bojových jednotek EU a jednotek rychlé reakce NATO, a zjistit, zdali jsou stejné, či rozdílné, a tedy schopné spolu v budoucnosti spolupracovat. Jednotlivé aspekty, které by se mohly v tomto případě zkoumat, zmiňuje Lindberg: „dostupnost, flexibilita, zaměstnatelnost, nasazení, připravenost, propojitelnost, přežití, lékařská ochrana a vzájemná spolupráce.“¹⁴⁹

¹⁴⁴ Van den Doel, T., v Biscop (2004), s. 517.

¹⁴⁵ Biscop (2004), s. 524.

¹⁴⁶ Biscop (2004), s. 524.

¹⁴⁷ Headline Goal 2010 (2004)

¹⁴⁸ Biscop (2004), s. 524.

¹⁴⁹ Lindberg, Erik., *Evaluation and Certification of the Nordic Battlegroup*, FOI-Swedish Defence Research Agency. 2006, s. 17-18., dostupné na <http://www2.foi.se/rapp/foir1909.pdf>, staženo 15. 5. 2010.

2. METODOLOGIE

Za nové bezpečnostní prostředí je považováno období po studené válce, které s sebou přineslo i nové hrozby, jež se začaly více projevovat na území jednotlivých států či určitých regionů. Hrozby znamenaly nebezpečí nejenom pro samotné státy, kdy některé z nich měly teprve krátkou zkušenost s demokratickým uspořádáním a zároveň s vlastní zahraniční a bezpečnostní politikou, ale také pro celé regiony a regionální organizace. Bouřlivé období 90. let 20. století, kdy jsme byli svědky občanských válek hraničících s genocidou po celém světě, poznamenalo nejenom globální uvažování o hodnotách jako mír, stabilita a bezpečnost, ale také změny v regionálních organizacích, které se snažily těmto novým hrozbám předejít a upevnit tak zmíněné globální hodnoty v rámci svého teritoriálního území.

Zrození nových hrozeb umožnilo nové geostrategické uspořádání světa, znamenající konec bipolárního soupeření dvou mocností, a následný vznik nových států, které tak mnohdy nedokázaly udržet kontrolu nad svým územím ve prospěch nestátních aktérů. Těmto hráčům, které do této doby představovaly jen skupiny organizovaného zločinu, vznikla nová příležitost k obohacení se na úkor různých forem slabých států, a to jednak materiálními hodnotami, ale i mocí, kterou vládly v jimi okupovaných teritoriích. Spolu s úpadkem státní moci měli aktéři možnost se dostat k zásadním obranným prostředkům státu, které mnohdy obsahovaly nebezpečné komponenty jako konvenční zbraně, ale i zbraně hromadného ničení v podobě jaderných hlavic. S rozšiřováním globalizace a s konfliktní situací na Blízkém východě, se zároveň vyhrocoval ideologický spor mezi Západem a muslimským světem, lépe řečeno mezi kulturou západní civilizace a radikální formou islámu. S tímto fenoménem se tak na scénu dostává další nestátní aktér - ideologické teroristické organizace -, který nemá zábrany v použití žádných zbraní.

Z tohoto pohledu jsou v mém případě předmětem zkoumání regionální organizace NATO a Evropská unie, které transformací armád svých členských států reagují na obraz změn v novém bezpečnostním prostředí. Tedy

jednotlivých konfliktů, které se odehrály, nebo mohly odehrát uvnitř nebo v těsné blízkosti jejich teritoriálního vymezení a jež měly nejbližší kontakt s nestátními aktéry, jakožto nositeli nových hrozeb. Důvodem tedy bylo, že obě organizace logicky čelily stejným hrozbám a hlavně si byly tohoto stavu vědomy. Podle názorové většiny v bezpečnostní akademické sféře tak právě tato oblast v blízkosti geografického vymezení NATO a EU byla hlavním jádrem potenciálních i reálných konfliktů. Zároveň obě organizace podnikly podobné kroky ke snížení nebezpečí dalších projevů nestátních aktérů v podobě svých institucionálních přeměn, rozšíření členské základny, vzájemné spolupráce a v některých případech i bojových a nebojových akcích v blízkosti svého teritoria.

Zároveň organizace v dnešní době ve svém vývoji rozšiřování dospěly do stavu, kdy mají 21 společných členů, kteří přispívají vojenskými silami do operací EU i NATO, a tedy i do jejich jednotek rychlé reakce. Ačkoliv se jednotky rychlé reakce mohou funkčně lišit v některých detailech, tak personálně budou stát na stejných základech. Tento fakt pramení z velikosti jednotlivých armád členských států, které si nemohou dovolit přispívat do každého uskupení jinými jednotkami, zmíněného principu zdvojení jednotek (double-hatted) a modelu Berlin plus o využívání stejných operačních kapacit EU ze zdrojů NATO.

Stejně si obě organizace byly vědomy, že nová rizika se nemusí nutně nacházet jen v jejich těsné blízkosti, ale že budou muset v rámci zachování globálních hodnot - míru, stability a bezpečnosti - proti těmto novým hrozbám bojovat na celém světě. Pro tento účel musely organizace (respektive jejich členské státy) najít vhodný způsob boje. Tím se staly jednotky rychlé reakce NATO a EU. Z předem popsaného stavu nového bezpečnostního prostředí si dovoluji vyslovit svoji hypotézu: *„EU a NATO se shodují v pohledu na nové bezpečnostní hrozby v globálním kontextu. Z toho vzniklo jejich rozhodnutí vytvořit síly rychlé reakce, které odpovídají na stejné hrozby a jsou tvořeny*

téměř stejnými státy, jejichž jednotky participují v obou uskupeních. Lze proto předpokládat, že tyto jednotky jsou totožné.“

Pro potvrzení či vyvrácení této hypotézy jsem zvolil metodu komparativní případové studie. V této metodě použiji nezávislou proměnnou, která bude určovat její kauzální vztah se závislou proměnnou, jež se bude skládat z několika dalších proměnných. Tento výzkum tak založím na dvou případových studiích, každé o jednom případě. Pro obě studie bude stejná výchozí nezávislá proměnná, která je vytyčena v hypotéze a bude mít tedy vliv na závislou proměnnou, taktéž stanovenou v hypotéze. Z mé hypotézy tak vyplývá, že jestliže je shodná nezávislá proměnná pro oba případy, tak i odpověď na ně, tedy závislá proměnná, by měla být v obou studiích stejná.

V první části mé práce popisují nezávislou proměnnou na případech organizací EU a NATO, respektive jejich členských států. V samotném výzkumu poté dva případy představují jednotky rychlé reakce EU a NATO, tedy battlegroup a NRF. V první části se zabývám společnou nezávislou proměnnou obou případů, která je stanovena jako *„potřeba reagovat na stejné hrozby.“* V první fázi jsem tak představil nezávislou proměnnou, jak ji chápou obě organizace, ze kterých jednotky rychlé reakce vzešly, a co si pod ní představují. Do větší hloubky jsem poté rozebral nové hrozby, které jsou obsaženy v nezávislé proměnné a postoj obou organizací k těmto hrozbám. V dalším kroku jsem pak zmínil, které kroky jakožto odpovědi, učinily organizace na nové hrozby.

Z popisu v úvodní části vyplynuly stejné pohledy a odpovědi organizací na nezávislou proměnnou *„potřeba reagovat na stejné hrozby.“* Z toho usuzuji, že nezávislá proměnná bude určující pro její kauzální vztah se závislou proměnnou, která je definována jako *„charakteristika jednotek rychlé reakce“* a o které z mé hypotézy předpokládám, že je pro oba případy totožná.

V druhé části této práce se zaměřím na potvrzení závislé proměnné, kterou jsem stanovil jako *„charakteristika jednotek rychlé reakce,“* a podle

keré bych měl obhájit vymezení „*totožnosti jednotek*“ z mé hypotézy. Pro zjištění pojmu totožnosti jednotek rychlé reakce jsem si zvolil několik dílčích proměnných, které budu opět aplikovat na oba případy.

Za prvé jde o velikost jednotek a strukturu jejich složení. Zde se zaměřím na jednotlivé části NRF a battlegroup a zároveň se zabývám faktorem velení jednotek, který může odrážet vnitřní připravenost organizací na zahájení operace obsahující jednotky rychlé reakce.

Druhou proměnnou je dílčí stanovení misí, pro které jsou jednotky vymezeny. Tento aspekt je spíše předem daným politickým rozhodnutím, uvedeným v oficiálních dokumentech organizace, ale přesto vypovídá o schopnostech, které jsou od jednotek očekávány.

Třetí bod představuje souhrnná proměnná, zahrnující trénink, certifikaci, systém rotace a pohotovost jednotek. Zde jsou velice důležité jednotlivé standardy a kritéria, které od svých jednotek organizace vyžadují a hlavně jakým způsobem se schvalují. Detaily samotného výcviku nejsou jistě veřejně dostupná data, ale porovnání společných cvičení v rámci přípravy nebo pohotovosti jednotek může posloužit jako vhodné kritérium rozlišení jejich kvality. Systém rotace je poté spíše otázkou vnitřního nastavení podle vojenské účelnosti, ale také politické dostupnosti jednotlivých jednotek.

Čtvrtou proměnnou představuje schvalovací proces jednotek. Tato část je jednak politickým rozhodnutím na úrovni členských států, ale zároveň vnitřní organizační proces, zahrnující i schvalování bojových plánů a jmenování velitelů. Vzhledem k stanoveným časovým lhůtám nasazení jednotek zde hraje důležitou roli faktor rychlého a transparentního průběhu schvalování.

Pátou proměnnou je poté samotné nasazení jednotek. Vzhledem k dosavadnímu minimálnímu použití jednotek v nebojových operacích a žádnému nasazení v bojových operacích, tak lze v tomto bodě uvažovat pouze o porovnání na základě vytvořených plánů na dopravu jednotek do místa

určení a strategických přepravních kapacit jednotlivých organizací, respektive členských států. Jako příklady mohou být použity vykonané nebojové operace u NRF a potenciální scénáře nasazení u battlegroup nebo samotný příklad operace Artemis, na jejímž základě byly battlegroup vytvořeny.

Šestá proměnná představuje vymezení schopnosti spolupráce jednotek rychlé reakce s operacemi, které budou následovat po jejich stažení z místa bojů. Nemusí to nutně znamenat příchod vojenské či civilní mise EU po odchodu battlegroup, tedy příchod vojenských sil stejné organizace po jejich jednotkách rychlé reakce, ale ve stejném místě se může angažovat NATO nebo jednotky Organizace spojených národů. Tento princip může platit i opačně po stažení jednotek NRF. V této proměnné tak pravděpodobně není možné určit jednoznačné závěry, ale spíše poukázat na nastavení propojení příchodu dalších jednotek z té samé nebo jiné regionální organizace.

Po vyhodnocení jednotlivých proměnných a jejich porovnání by můj výzkum měl ukázat, jestli a do jaké míry jsou jednotky rychlé reakce totožné a zdali se tak potvrzuje vztah vymezený v hypotéze. Ze stanovené hypotézy předpokládám, že jestliže je nezávislá proměnná kauzální pro závislou proměnnou, tak shoda obou případů v nezávislé proměnné by měla znamenat, že odpověď na ně, tedy závislá proměnná, by měla být v obou studiích také stejná.

3. EMPIRICKÝ VÝZKUM

3.1 VELIKOST, SLOŽENÍ, VELENÍ

V této souhrnné proměnné se zmíním o jednotlivých aspektech (velikost, složení a velení) jednotek rychlé reakce NATO - NRF (NATO Response Force) a EU - Battlegroup (BG).¹⁵⁰

3.1.1 NRF

V případě NRF se jedná o vysoce technicky vyspělé, flexibilní, rozmístitelné jednotky, které budou schopny navzájem spolupracovat a setrvat po určitou dobu v místě nasazení. Zahrnují pozemní, vzdušné a námořní síly, které jsou schopné nasazení kdekoliv na světě.¹⁵¹ V obecné rovině tak budou jednotky obsahovat všechny tři komponenty, kdy v pozemní části by měla být nasazena zhruba polovina z celkového počtu jednotek a ve vzdušných a námořních silách zhruba čtvrtina v každé z nich.¹⁵² V rámci svého vývoje měly mít NRF v roce 2006, tedy v době kdy dosáhly své plné operační schopnosti, 25 000 jednotek. Z této celkové hodnoty pak pozemní síly obsahují ve svém jádru bojový brigádní tým o 2 500 – 3 000 jednotek, který zahrnuje tři lehké bataliony pěchoty (motorizované nebo letecké) a jeden další lehce obrněný batalion s dělostřelectvem. Pozemní síly se dále skládají ze speciálních jednotek, techniků, jednotky proti zbraním hromadného ničení a logisticky podpůrných prvků. Vzdušné síly poté obsahují okolo 40 bojových letadel, podpůrných letadel a helikoptér schopných až 200 přeletů za den. Dále pak koncept NRF obsahuje námořní síly, které se skládají z bojové skupiny letadlové lodi, obojživelné skupiny a ze skupiny pro boj na povrchu. Dohromady mohou mít námořní síly 10 - 12 lodí nebo i více. Neexistuje tak

¹⁵⁰ V případě NATO uvádím jejich jednotky jako „jednotky rychlé reakce NATO“ nebo „NRF.“ V případě EU se o jejich jednotkách zmiňuji jako o „jednotkách rychlé reakce EU“, „battlegroup“ nebo „BG.“

¹⁵¹ Prague Capabilities Declaration (2002)

¹⁵² Zlatohlávek, Petr., *NATO Response Force-Síly rychlé reakce NATO: úvod do problematiky.*, Jagello 2000/ Informační centrum pro NATO. 2007, Praha-Ostrava, s. 38. dostupné na http://data.idnes.cz/soubory/na_zpravy/A071030_M00_NRF_STUDIE.PDF, staženo 14. 7. 2010.

přesně vymezený model jednotné NRF, ale každá se může lišit poměrem vybavení, ale i jednotek podle okolností dané situace.¹⁵³ Celkové množství jednotek se tak celkově zakládá na 9 500 jednotek pozemních sil, 6 300 námořních sil a 5 500 leteckých sil.¹⁵⁴ NRF jsou mnohonárodnostním uskupením, kdy členský stát přispívá vždy jiným typem jednotek, aby jich co nejvíce prošlo kvalitním aliančním tréninkem. S ohledem na mnohonárodnost by tak v praxi mohla být například italská tanková četa přiřazena k francouzské pěchotě a doplněná o italskou četou minometníků. Zde se ovšem naráží na problémy v podobě neschopnosti vojáků domluvit se stejným jazykem a rozdílností a často i nevhodným vybavením jiných jednotek.¹⁵⁵

Za strategické velení NRF odpovídá Vrchní velitel spojeneckých sil v Evropě (SACEUR) a jeho odpovědností je také dodržení závazků, které členské země daly pro sestavení jednotek.¹⁵⁶ SACEUR stojí na úrovni Velitelství spojeneckých sil pro operace a zastává tak nejvyšší strategické velení. V druhém stupni jsou na operační úrovni tři stálá operační velitelství, která obsahují další nižší velitelství vzdušných, námořních a pozemních sil, stojících na taktické úrovni. V současnosti existují tři stálá operační velitelství, která jsou umístěna v Brunssum (Nizozemí); v Neapoli (Itálie); a v Lisabonu (Portugalsko), a mezi nimiž rotuje v ročních intervalech post mobilního velitelství, který se aktivuje v případě použití NRF a řídí tak celou akci. Taková situace nastala v únoru 2004, kdy bylo operační velitelství v Neapoli přesunuto v rámci cvičení do Norska. Operace Stavanger se konala ve stejnojmenném norském městě, kde bylo poté založené Spojené válečné centrum (Joint Warfare Centrum). V samotném mobilním velitelství, které v době cvičení nahrazovalo stálé operační velitelství, slouží kolem 90 členů, včetně velitele, operačního informačního důstojníka, politického poradce,

¹⁵³Kugler (2006), s. 11.

¹⁵⁴Lindstrom (2007), s. 48.

¹⁵⁵Bialos, Jeffrey P., Koehl, Stuart L., *The NATO Response Force: Facilitating Coalition Warfare through Technology Transfer and Information Sharing.*, Centre for Technology and National Security Policy, DTIC Online- Public Scientific & Technical Information. 2005, s. 14., dostupné na <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA450219&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>, staženo 14. 7. 2010.

¹⁵⁶Rynning, Sten., v Zlatohlávek (2007), s. 38.

právního poradce, informačního důstojníka pro veřejnost a lékařského poradce. Podle operace Stavanger tak operační velitelství v Neapoli potvrdilo svoji připravenost na možnost pohotovosti.¹⁵⁷ Samotné jednotky NRF, které jsou zrovna v pohotovosti, zůstávají na svých domovských základnách a podléhají národnímu velení. Jen v případě aktivace se dostávají pod velení Velitelství spojeneckých sil pro operace, neboli pod jednotlivá operační velitelství.¹⁵⁸

3.1.2 BG

Stejně proměnné jako u NRF zkoumám i u battlegroup. BG je minimálně možný vojenský nástroj síly, který by zvládl být efektivní, spolehlivý a schopný rychlého nasazení. Měl by tak provést sám celou operaci nebo počáteční fázi některé větší operace. Battlegroup je založena na kombinaci několika ozbrojených komponentů a dosahuje velikosti regimentu. Zároveň je vyztužena podpůrnými bojovými prvky a může být složena čistě jen z jednoho vedoucího národa nebo z mnohonárodnostní koalice více členských států. Každá bojová skupina musí mít určené bojové velitelství a stanovené operační a strategické podpory jako strategické spojení a logistiku, k čemuž může posloužit příslušné letecké nebo námořní podpůrné vybavení.¹⁵⁹ V obecné rovině armádní taktické terminologie vyjadřuje battlegroup kombinovaný ozbrojený celek, který lehce přesahuje velikost pěchotního batalionu a ne však přesahuje vymezení obrněného regimentu. Velikost této skupiny určené na bojové úkoly je okolo 1 500 jednotek.¹⁶⁰ V praxi nebudou žádné dvě battlegroup stejné a zároveň jejich složení se může lišit dle konkrétní destinace. V každé z nich však jádro skupiny tvoří polovinu z celkového počtu jednotek a druhá polovina jsou podpůrné týmy. Jádro

¹⁵⁷ McGinnis, Michael L., A Deployable Joint Headquarter for the NATO Response Force, *Joint Force Quarterly*. 2005, No., s. 60-67, s.61, 65.

¹⁵⁸ Zlatohlávek (2007), s. 43-43.

¹⁵⁹ *Declaration on European Military Capabilities*, Military Capability Commitment Conference, Brussels, 22. 11. 2004., Consilium Europa, dostupné na <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/MILITARY%20CAPABILITY%20COMMITMENT%20CONFERENCE%2022.11.04.pdf>, staženo 15. 7. 2010.

¹⁶⁰ Lindstrom (2007), s. 13.

skupiny tak obsahuje tři roty, velitelství a logistickou rotu. Každé skupině je přidělen jeden podpůrný bojový tým obsahující různé specializované jednotky a čtyři jako technici, letecká obrana, průzkumníky terénu, zpravodajství, minometníky nebo dělostřelce a podporu vrtulníku. Ke každému jádru battlegroup je zároveň přiřazena nebojová podpůrná jednotka obsahující lékařskou a logistickou rotu a jednotku vojenské policie. Dalších 150 - 200 jednotek sídlí na hlavním bojovém velitelství.¹⁶¹ Jak jsem zmínil výše, každá battlegroup může vypadat jinak a závisí to především na množství jednotlivých jednotek z určitých oddílů a jejich vybavení, které jsou přispívající země ochotny nabídnout. Členské státy musí také zajistit operační a strategické podpory, které obsahují letecké nebo námořní komponenty, přídatnou logistiku nebo jiné speciální složky.¹⁶²

Koncept battlegroup podléhá velení na třech úrovních. Nejvyšším velením je Operační velitelství, které je aktivováno na základě rozhodnutí Rady do pěti dní pouze v případě nasazení jednotek rychlé reakce a nespadá tak personálně přímo do „balíčku“ battlegroup. Operační velitelství poté dostane strategické propozice od Politického a bezpečnostního výboru (Political and Security Committee - PSC) a rozhoduje na vojenské neboli strategické úrovni.¹⁶³

V současné době může EU použít tři možnosti, jak plánovat a řídit operace. Podle dohody Berlin plus o využívání plánovacích schopností NATO může EU řídit svou misi přímo z centra SHAPE v Bruselu. V další rovině EU disponuje pěti operačními velitelstvími ve Francii, Itálii, Německu, Velké Británii a v Řecku, která obsahují plně vybavený personál a ostatní komponenty pro plánování a vedení mise. Zcela novou možností je Operační centrum EU, fungující od ledna 2007, které je umístěné přímo v Bruselu, ale které není po celou dobu v plné pohotovosti. Operační centrum je vedeno pouze osmi důstojníky, ale v případě pohotovosti je schopné v několika dnech

¹⁶¹ Andersson, Jan Joel., *Armed and Ready? The EU Battlegroup Concept and the Nordic Battlegroup*, Swedish Institute for European Policy Studies. 2006, s. 22., dostupné na <http://www.ui.se/pdf/Jan%20Joel%203.pdf>, staženo 15. 7. 2010.

¹⁶² Lindstrom (2007), s. 16.

¹⁶³ Lindstrom (2007), s. 22.

dosáhnout plné operační kapacity 89 důstojníků a civilistů. Stejně jako ostatní stálá operační velitelství, tak i Operační centrum je rozděleno na jednotlivé divize - personální, zpravodajské, operační, logistické, plánovací, komunikační, tréninkové, finanční, vojensko-civilní spolupráce a lékařské, které jsou vedeny zkušeným důstojníkem, odpovídajícím za schopnosti jeho týmu v dané oblasti.¹⁶⁴

Bojové velitelství (Force Headquarter) a velitelství jednotky (Component Headquarter) jsou již součástmi celé bojové skupiny a řídí jednotky na operační a taktické úrovni. V praxi tak skupina může mít jen jedno hlavní velitelství přímo v místě nasazení nebo dvě velitelství, kdy jedno působí jako vzdálené velitelství na operační úrovni a druhé velitelství přímo v akci na taktické úrovni. Toto byl případ vojenské mise EU Artemis, kdy operační velitelství bylo vzdálené 400 km od místa bojů a druhé taktické předsunuté velitelství sídlilo spolu s bojovými komponenty battlegroup.¹⁶⁵

3.1.3 Shrnutí

V tomto případě je snad nejviditelnějším rozdílem mezi NRF a BG samotný fakt jejich velikosti a složení. Zatímco NRF se může účastnit všech misí v útočné síle brigády a má zajištěnu podporu vzdušných a námořních sil, tak battlegroup si podle stejného vymezení operací v praktickém nasazení nemůže dovolit operace vyžadující více jednotek než batalion. Battlegroup navíc nemají vzdušné a námořní komponenty obsaženy ve svém „balíčku“ a musí se spolehnout na předem domluvené propůjčení této podpory.

¹⁶⁴ The EU Operations Centre: Background, EU Council Secretariat, Consilium Europa, s. 1-2., dostupné na http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/070228-EU_OpsCentre.pdf, staženo 19. 7. 2010.

¹⁶⁵ Lindstrom (2007), s. 23.

3.2 MISE

3.2.1 NRF

NRF je ve svém vymezení složkou rychlé reakce schopnou zasáhnout kdekoliv na světě. Její působení je ohraničeno časovým limitem, z čehož stručně vyplývá, že její akce má být založena na principu „first force in, first force out“ neboli „první dovnitř, první ven.“¹⁶⁶ Podíváme-li se na konkrétnější vymezení, tak jejich síly sice mohou být použity téměř na jakoukoliv hrozbu, ale mají tři základní rozdělení. Prvním vymezením je zasahovat podle článku 5 smlouvy Severoatlantické aliance v rámci kolektivní obrany, ale i v dalších misích včetně operací na udržení míru; dále se jedná o rozmístění jednotek jako prvních sil v regionu uplatněním operace za použití síly a vyčkání příchodu dalších jednotek, nebo jenom jako zásah jednotek za účelem presentace síly a projevení solidarity s postiženým místem v krizi.¹⁶⁷ Kromě vymezených úkolů NRF představují ještě další význam pro své členské země. Mají sloužit jako katalyzátor transformace, kdy evropské státy budou nuceny pracovat na vývoji modernějších technologií a udržovat své výdaje na obranu aspoň na minimálních 2 % hrubého domácího produktu. To vše jim má v budoucnosti pomoci při vykonávání vysoce náročných operací.¹⁶⁸

3.2.2 BG

Koncept battlegroup by měl být schopný podle svého vymezení stejně jako NRF působit v celé škále misí. Tyto úkoly jsou zmíněny ve dvou primárních dokumentech, v článku 17.2 Smlouvy o Evropské unii,¹⁶⁹ kde jsou zmiňovány jakožto Petersbergské úkoly a v Evropské bezpečnostní strategii. Konkrétně jimi jsou humanitární a záchranné operace, operace na udržení míru

¹⁶⁶ Kugler (2006), s. 11.

¹⁶⁷ Kugler (2006), s. 11.

¹⁶⁸ Granholm a Jonson v Ben-Ari, Guy., Kaitera, Juha., *EU Battlegroups and the NATO Response Forces: A Marriage of Convenience?*, Centre for Strategic & International Studies, Euro-Focus, 2008., s. 7., dostupné na http://csis.org/files/media/isis/pubs/eurofocus_v14n01.pdf, staženo 14. 7. 2010.

¹⁶⁹ Toto vymezení se vztahuje k Smlouvě o EU před 1. 12. 2009 (Lisabon), po tomto datu jde o čl. 42 Smlouvy o EU.

a operace v rámci krizového managementu, obsahující operace na prosazení míru obsažené v Petersbergských úkolech. Z Evropské bezpečnostní strategie jsou jimi poté společné odzbrojovací operace, podpora třetím zemím v boji proti terorismu a reformy bezpečnostního sektoru, zahrnujícího zapojení

širšího spektra účastníků se institucí.¹⁷⁰ Ze zmíněných úkolů poté vychází jednotlivé scénáře, které jak zmínil Hlavní cíl 2010, by měly vést ke zlepšení schopností jednotek rychlé reakce. Pět ilustrativních scénářů tak zahrnuje - prevenci konfliktů, rozdělení válčících stran, stabilizaci, rekonstrukci a vojenské rady třetím zemím, a evakuační operace a asistence při humanitárních operacích.¹⁷¹ Z jiného pohledu lze mise rozdělit podle situace, za jaké by mohly být nasazeny. V tomto případě jsou možné alespoň tři příklady. Za prvé se může jednat o podpůrnou operaci, kdy battlegroup zasahuje na místě určení, kde již působí jiné jednotky, a jejím úkolem je buď převzít kontrolu nad určitým vymezeným sektorem, nebo setrvat na jiném místě, než se stávající jednotky seskupí dohromady. V obou scénářích se však jedná o předem časově omezenou operaci.¹⁷² Podobný případ jsme mohli vidět u mise Artemis, kdy jednotky EU v první fázi zdatně podpořily vojáky OSN v misi MONUC. V druhém případě může být battlegroup nasazena jako první bojová skupina v místě určení a jejím úkolem je připravit situaci na příchod dalších jednotek, ať už OSN či některé regionální organizace. Ve třetím příkladu se tak jedná o misi menšího rozsahu, kdy jednotky battlegroup zodpovídají za provedení celé akce.¹⁷³ Jednotky battlegroup by podle svého vymezení měly být schopny nasazení kdekoliv na světě, ale jak bylo

¹⁷⁰ Hamelink, Ron., *The Battlegroups Concept: A Versatile Force Package*, Impetus: Bulletin of the EU Military Staff, Consilium- EU Military Staff. 2006, s. 13. dostupné na http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/NewsletterEUMS_060424.pdf, staženo 15. 7. 2010.

¹⁷¹ *EU Battlegroups, Factsheet*, EU Council Secretariat, Consilium Europa. 2007, s. 2., dostupné na http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Battlegroups_February_07-factsheet.pdf, staženo 15. 7. 2010.

¹⁷² *EU - UN co-operation in Military Crisis Management Operations*, Elements on Implementation of the EU – UN Joint Declaration, adopted by the European Council 17.-18. 6. 2004, Consilium Europa, 2004, s. 3-5., dostupné na <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/EU-UN%20co-operation%20in%20Military%20Crisis%20Management%20Operations.pdf>, staženo 15. 7. 2010.

¹⁷³ *EU - UN co-operation in Military Crisis Management Operations* (2004), s. 3-5.

vymezeno již na summitu v La Toquet v roce 2003, jejich působení by mělo spadat do rádia 6 000 km od Bruselu. Stanovení této vzdálenosti odráží zkušenosti s nasazením jednotek v minulosti a počítá tak s jejich akcí především v oblasti Balkánského poloostrova nebo v Africe v okolí Velkých jezer.¹⁷⁴

3.2.3 *Shrnutí*

Podle konceptuálního vymezení jaké mise jsou schopné NRF a battlegroup zvládat, by se zdálo, že mezi nimi není žádný velký rozdíl. Měly by být schopny nasazení v tropických, hornatých či pouštních podmínkách tisíce kilometrů od své základny a s použitím nejmodernějších technologií bojovat s povstaleckými skupinami či s teroristy. Zároveň se musí vypořádat s civilními otázkami a pomáhat při humanitárních katastrofách. Na druhou stranu, samotné vybavení, složení a velikost jednotek NRF by napovídalo, že se dokážou vypořádat s bojovými operacemi velké intenzity, kdežto battlegroup by se podle stejných parametrů měla účastnit spíše v méně náročných bojových operacích a v misích civilního krizového managementu.

3.3 TRÉNINK, ROTACE, CERTIFIKACE, POHOTOVOST

3.3.1 *NRF*

Jednotky rychlé reakce NATO by měly podle požadavků na jejich trénink a pohotovost fungovat stejně jako americké Námořní expediční brigády, které také sdružují námořní, letecké a pozemní síly. Samotný výcvik NRF probíhá v posledních šesti měsících před pohotovostí jako sdružený trénink všech národností v jednotlivých částech NRF (tedy vzduch, voda a země). Kvůli principu a prověření připravenosti jednotek by v případě NRF bylo však nezbytně nutné a strategicky důležité podnikat tato cvičení dohromady se všemi komponenty.¹⁷⁵ Takovéto stěžejní cvičení podniklo

¹⁷⁴ EU - UN co-operation in Military Crisis Management Operations (2004), s. 3-5.

¹⁷⁵ Kugler (2006), s. 15.

NATO v červnu 2006 na Kapverdských ostrovech, tedy v době, kdy končilo přípravné období pro NRF a v říjnu 2006 se měla vyhlásit jejich plná operační připravenost.¹⁷⁶

Operace Steadfast Jaguar byla první alianční operací podobné velikosti a měla přispět hlavně k prověření tréninku jednotek NRF, stavu jejich připravenosti na opravdovou operaci a vzájemnou spolupráci jednotlivých jednotek. Kapverdské ostrovy byly svým podnebím a terénem vhodnou simulací pro nasazení jednotek v Afghánistánu nebo v Iráku. Celkově se cvičení, které tak prověřovalo schopnosti sil rotační skupiny NRF 7, účastnilo přes 7 000 námořních, vzdušných a pozemních jednotek. Námořní jednotku reprezentovala SPMARFOR ze Španělska, vzdušné síly alianční velitelství z Ramstein v Německu a pozemní jednotky EUROCORPS z Francie. V oblasti velení podléhala operace pod Operační velitelství v Brunssun a mobilní operační velitelství bylo umístěno na americké velitelské lodi Mount Whitney poblíž břehů Kapverdských ostrovů.¹⁷⁷ Podle scénáře tak mělo jít o napětí mezi čtyřmi státy, v nichž v každém z nich působí povstalecké skupiny a celá situace tak směřuje ke krizi. Jednotky NRF by se v tomto případě nemusely zapojovat do přímých bojových akcí, ale šlo jen o demonstraci síly. V případě změny situace na zemi tak jednotky měly být připraveny zaujmout pozice a vyčkat příchodu větší operace NATO. Z celkového počtu kolem 7 000 jednotek mělo jít zhruba o 500 z nich umístěných na mobilním operačním velitelství a 2 500 námořních jednotek, obsluhujících letadlové lodě, 6 fregat, 2 ponorky a další logistické a hlídkové lodě. V pozemních silách se operace účastnilo kolem 1 800 jednotek, zahrnujících 3 bojové skupiny se všemi přídatnými silami jako vojenská police, lékařská a technická jednotka. Vzdušné síly obsahovaly velké množství logistických jednotek a přepravních letadel, bojové letouny, průzkumné letouny, letadla zajišťující lékařskou

¹⁷⁶ Plná operační připravenost (Full Operational Capability) byla nakonec vyhlášena až o měsíc později na summitu NATO v Rize v listopadu 2006.

¹⁷⁷ *Exercise Steadfast Jaguar 06: The NRF concept test*, North Atlantic Treaty Organization, 7. 6. 2006, dostupné na http://www.nato.int/shape/issues/shape_nrf/steadfast_jaguar.htm, staženo 17. 7. 2010.

pomoc a bezpilotní letadla.¹⁷⁸ Podobné cvičení Aliance nepořádá v každém půlroce pohotovosti převážně kvůli finanční náročnosti celé akce, ale operace Steadfast Jaguar jistě v mnohém předvedla sílu NATO a jejich jednotek rychlé reakce zasáhnout v případě potřeby kdekoliv na světě.

Cesta k začlenění jednotky do NRF a získání následné certifikace začíná pro členský stát v rámci tzv. Konference pro vývoj sil (Force Generation Conference), která se koná pod záštitou SACEUR zhruba rok před začleněním jednotek do systému přípravy.¹⁷⁹ V rámci přípravy pak stanovené uskupení spadá pod certifikační dohled Centra operační přípravy NRF (NRF Operational Preparation Directorate), které bylo zřízeno v roce 2006 a sleduje veškerý vývoj jednotek od rotace, přes certifikaci, až po hodnocení a analýzy.¹⁸⁰ V praxi pak stanovená jednotka začíná svůj výcvik 12 měsíců před pohotovostním obdobím. Prvních šest měsíců se formuje a trénuje na své domovské základně, poté přichází další šestiměsíční společný alianční trénink, završený certifikací jednotky, splňující kritéria Aliance. V této době začíná šestiměsíční pohotovost (pro pozemní složky, vzdušné a námořní síly mají pohotovost 12 měsíců), kdy jednotka může být nasazena v terénu.¹⁸¹ V oblasti certifikace SHAPE plánuje systém tzv. zvyšující se certifikace. V důsledku pak země, která přispívá do rotačního cyklu poprvé, bude muset splnit základní kritéria certifikace, ale při svém každém dalším zapojení do rotace se budou nároky na daný stát zvyšovat. Zmíněný účel NRF jako „katalyzátor Aliance“ tak tímto způsobem předpokládá, že členská země si z každého působení svých jednotek vezme zkušenosti pro modernizaci a technologický vývoj svých armád. K obdržení certifikace se samozřejmě předpokládá, že každá jednotka se musí od počátku svého výcviku zlepšovat, což také motivuje členské státy pro lepší vybavení svých jednotek za účelem obdržení

¹⁷⁸ *Press Briefing by NATO Spokesman James Appathurai a Lieutenant Colonel Tony White*, North Atlantic Treaty Organization, 20. 6. 2006, dostupné na http://www.nato.int/cps/en/SID-F0897BDD-446DE3AB/natolive/opinions_22494.htm?selectedLocale=en, staženo 17. 7. 2010.

¹⁷⁹ Zlatohlávek (2007), s. 40.

¹⁸⁰ Hunstok v Zlatohlávek (2007), s. 40.

¹⁸¹ Bialos, Koehl (2005), s. 13.

certifikace.¹⁸² Po skončení pohotovosti v rámci stanoveného období NRF jednotka opouští rotační strukturu, což ale nevylučuje, že jiná jednotka ze stejného státu nemůže již být v průběhu formování či tréninku. Uvážíme-li plnou operační schopnost NRF, tedy plánovaných 25 000 tisíc jednotek, tak v celém rotačním cyklu, tedy ve fázi formování a národního tréninku, společného tréninku a samotné pohotovosti, může být členskými státy vyhrazeno až 75 000 jednotek.¹⁸³

3.3.2 *BG*

V případě battlegroup a jejich požadavků na certifikaci a trénink jednotek existují tři možnosti, jak tohoto cíle dosáhnout. Jednak se spolehnout na již existující standardy, certifikační proces a tréninkové stanovy, které tak existují na národní nebo mezinárodní úrovni, například ve spolupráci s NATO. Za druhé EU může vyvinout zcela nový systém schvalování jednotlivých kritérií, ale tento případ naráží na nejednotnost členských států ohledně jejich požadavků. Poslední možností pak zůstává nechat konkrétní standardy a kritéria na přispívajících státech. V dnešní době se tak proces schvalování a certifikace skládá ze všech tří možností, ale důraz je kladen na volbu dohlížení samotným státem.¹⁸⁴ V procesu přispívání jednotek do bojových skupin tak země, která bude buď vedoucím národem, nebo v koalici s jinými státy musí oficiálně ohlásit zřízení bojové skupiny na Battlegroup koordinační konferenci (Battlegroup Coordination Conference), která se koná dvakrát ročně obvykle v květnu a v listopadu. Konference disponuje detailním plánem zemí pro jednotlivé šestiměsíční období na pět let dopředu a formující se battlegroup se v průběhu konference zapíše do přijatelného období. Od ledna 2007, kdy koncept battlegroup dosáhl plných operačních schopností, jsou v pohotovosti vždy dvě battlegroup na dobu šesti měsíců. Pozitivním znakem o zájmu členských států držet pohotovost v BG tak je, že z konference konané v dubnu

¹⁸² Bialos, Koehl (2005), s. 13-14.

¹⁸³ Zlatohlávek (2007), s. 41.

¹⁸⁴ Lindstrom (2007), s. 24.

2009 jsou všechny posty zapsány do roku 2011.¹⁸⁵ V praxi jsou poté jednotlivé státy zodpovědné za to, že jejich jednotky splňují vymezená kritéria a jedná-li se o mnohonárodnostní battlegroup, tak za určená kritéria odpovídá vedoucí národ tohoto uskupení. V EU kontroluje celý proces Vojenský výbor (EU Military Committee) a jeho poradní personál (EU Military Staff), který doslova navštěvuje chystající se jednotku a diskutuje určená kritéria s jejím operačním velitelem. Pro tento účel EU vydala speciální dokument „Standards a kritéria battlegroup“, který obsahuje devět komponentů ke zkoumání: dostupnost, flexibilitu, zaměstnatelnost, pohotovost, spojení, schopnost přežití, lékařskou ochranu a schopnost spolupráce. Zároveň by se také bojové skupiny měly snažit spoléhat na zavedené standardy NATO, aby se jejich složky vyhnuly duplikaci sil a naopak jim umožnily co nejlepší spolupráci.¹⁸⁶ Na druhou stranu není přesně vymezená struktura složení bojových skupin a záleží tak na přispívajících státech, jaké komponenty jsou schopny zahrnout. Může tak vzniknout specializovaná horská nebo obojživelná battlegroup. Stejně tak existuje možnost přispívat do battlegroup pro nečlenské státy EU, které jsou členy NATO, nebo pro státy, které jsou v procesu přístupu do EU. V případě schválení určité operace Radou, bude zároveň jmenován operační velitel, který má poté právo přizpůsobit velicí a kontrolní složení v battlegroup konkrétní operaci.¹⁸⁷

Stejně jako v případě NRF i u BG je společný trénink jednotek velice důležitý a je zároveň obsažený ve vnitřních kritériích EU coby prvek „schopnosti spolupráce (interoperability).“ V posledních letech tak jednotlivé mnohonárodnostní battlegroup podnikly společná cvičení za účelem lepší spolupráce pro potřebu pohotovosti. Jednalo se tak především o cvičení Evropské úsilí (European Endeavour) z let 2006 a 2008, které bylo vedené

¹⁸⁵ *EU Battlegroups factsheet*, European Union: European Security and Defence Policy, Consilium Europa. 2009, s. 3-4., dostupné na http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/090720-Factsheet-Battlegroups_EN.pdf, staženo 17. 7. 2010.

¹⁸⁶ Messervy-Whiting, Graham., Williams, Tim., *Launching EU Battlegroups*, RUSI European Security Programme study, Royal United Services Institute. 2007, s. 16., s. 7., dostupné na <http://www.rusi.org/downloads/assets/EUBattlegroups.pdf>, staženo 17. 7. 2010.

¹⁸⁷ *EU Battlegroups factsheet* (2009), s. 3-4.

Německem jako vedoucím národem pro tyto bojové skupiny, cvičení Rychlá odpověď (Quick Response) z let 2006 a 2009 v případě Belgie nebo cvičení Osvětlené léto (Illuminated Summer) konané v červenci 2007 pro Švédskem vedenou Nordic skupinu (zahrnující Švédsko, Finsko, Norsko, Irsko a Estonsko). Dalšího výcviku se zúčastnila bojová skupina HELBROC (zahrnující státy Řecko, Bulharsko, Rumunsko a Kypr) ve společných cvičení EVROP I-07 a EVROP II-08 z let 2007 a 2008 nebo česko-slovenská skupina v cvičení Společný štít (Collective Shield) v březnu 2009.¹⁸⁸ Některé jednotky členských států se tak při podobných cvičeních setkávají vůbec poprvé, jiné mohou těžit z dlouhodobé spolupráce. Toto je případ britsko - holandské jednotky, mající pohotovost v roce 2010, jejíž Královské holandské námořnictvo a Britské královské námořní komando spolu dlouhodobě spolupracují. Jejich společná obojživelná jednotka má za sebou úspěšné zásahy při operacích v Iráku a na Balkáně. Stejně tak francouzsko-německá battlegroup, která držela pohotovost v roce 2008, těžila z předchozího společného tréninku.¹⁸⁹

3.3.3 *Shrnutí*

V porovnání tréninku a certifikačního procesu NRF a BG musím poukázat na stálou nejednotnost kritérií v případě battlegroup. Dalším důvodem neporovnatelnosti certifikací je fakt, že samotná kritéria pro battlegroup se schvalují podle již zavedených standardů NRF a ne naopak. Ačkoliv jednotlivé bojové skupiny EU podstupují společná cvičení před jejich pohotovostí, stále jsou takové scénáře vzdáleny masivnímu provedení operace Steadfast Jaguar na Kapverdských ostrovech.

¹⁸⁸ EU Battlegroups factsheet (2009), s. 3.

¹⁸⁹ Messervy-Whiting, Williams (2007), s. 8.

3.4 ROZHODOVACÍ PROCES

3.4.1 NRF

Jednotky NRF jsou schopné být podle svého konceptu nasazeny do 5 dní od rozhodnutí o jejich vyslání a mají na místě konfliktu vydržet 30 dní nebo i déle v případě, že budou zásobovány.¹⁹⁰ V samotném procesu schvalování rozhoduje o jejich vyslání Severoatlantická rada, která je zastoupena delegáty ze všech členských států a musí se shodnout jednomyslným souhlasem. V dalším kroku je na jednotlivých státech, aby schválily vyslání svých jednotek, ať už rozhodnutím prezidenta nebo jedné či obou komor parlamentu. Největším problémem tedy může být situace, když některá země zablokuje svým hlasem schválení jednotek. Celý koncept tak stojí na politické vůli, kdy se stát může rozhodnout o zamítnutí z důvodu finanční náročnosti celé operace (státy platí náklady svých jednotek ze svého rozpočtu) nebo v případě, že se jedná o velmi nebezpečnou nebo kontroverzní operaci, která by tak nemusela nalézt pochopení mezi obyvateli daného státu.¹⁹¹ Obecně je možné předpokládat, že státy většinou snáze schválí operaci, která se uplatňuje podle článku 5 Washingtonské smlouvy v rámci principu kolektivní obrany, tedy z důvodu, proč státy vstoupily do Aliance. Náročnější bude schválení operace, která nespadá pod režim článku 5, tedy jiné krizové situace, která sice přímo neohrožuje Alianci, ale ve které je třeba použití síly.¹⁹² Nastavený systém tak není úplně ideální, ale bere v potaz jednotnost Aliance a rovnost všech členů.

Zároveň se schválením mise členský stát vydává mandát, pod kterým mají jeho jednotky sloužit. Situace v boji se však může velice rychle změnit a vydaný mandát se stane neplatným, protože jednotky jsou v některých případech limitovány národními výjimkami uvedenými v mandátu. V praxi tak

¹⁹⁰ *The NATO Response Force: At the centre of transformation*, North Atlantic Treaty Organization, 10. 6. 2010, dostupné na http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49755.htm?selectedLocale=en, staženo 18. 7. 2010.

¹⁹¹ Zlatohlávek (2007), s. 69.

¹⁹² Kugler (2006), s. 16.

může jít o určité geograficky vymezené území, v kterém se smí jednotka pohybovat nebo její funkční limity, kdy jednotky mohou být nasazeny jenom v humanitární misi, ale ne v bojových operacích.¹⁹³

3.4.2 BG

V obecném konceptu battlegroup by měla být mise schválena nejdéle pět dní po vydání Krizového konceptu. V následujících deseti dnech by měly být jednotky nasazeny v místě operace a měly by zde setrvat po dobu 30 dní, která může být v případě potřeby a rotace jednotek prodloužena až na 120 dní.¹⁹⁴ V celém rozhodovacím procesu má vždy poslední slovo Rada, ale klíčovou složkou je také Politický a bezpečnostní výbor (Political and Security Committee - PSC), který je složen ze zástupců členských států. Jeho poradním orgánem je Evropský vojenský výbor (EU Military Committee - EUMC), který je nejvyšším vojenským orgánem EU a skládá se z vojenských představitelů členských států. Tento výbor má poté svůj poradní vojenský štáb (EU Military Staff - EUMS).¹⁹⁵ Prvotním dokumentem pro zahájení jednání o operaci je zmíněný Krizový koncept, který obsahuje obecné podněty EU k vykonání operace a za jeho vydání je zodpovědný Hlavní sekretariát Rady. Po vydání je koncept předán ke kontrole Politickému a bezpečnostnímu výboru, který ho může dále upravit podle rad EUMC. Poté je koncept předložen Radě ke schválení a slouží jako základní dokument pro společnou unijní akci.¹⁹⁶ V tomto dokumentu by se tak měly promítnout veškeré úhly pohledu EU na danou operaci. Předmětem zkoumání by tak mělo být: čeho chce EU v dané zemi nebo oblasti v dlouhodobém hledisku strategicky dosáhnout, v tomto kontextu co očekává od konkrétní zvolené operace, jaké prostředky chce k tomuto provedení použít, jakým způsobem chce zhodnotit výsledek své

¹⁹³ Zlatohlávek (2007), s. 71.

¹⁹⁴ *The EU Battlegroups*, Directorate- General for External Policies of the Union, European Parliament. 2006, s. 7., dostupné na http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede030909notebattlegroups/_sede030909notebattlegroups_en.pdf, staženo 19. 7. 2010.

¹⁹⁵ Andersson (2006), s. 26.

¹⁹⁶ Lindstrom (2007), s. 19.

operace, jakou dobu chce v oblasti působit a jaká bude odhadem částka za její operaci.¹⁹⁷

Od schválení konceptu se počítá lhůta pěti dní, ve kterých by EU měla schválit vyslání battlegroup. PSC poté předá politické a vojenské záměry obsažené v konceptu EUMC a EUMS, které přetvoří tyto záměry do čistě vojenských aspektů operace. Tímto vznikne tzv. vojenská strategická možnost (Military Strategic Option - MSO), která obsahuje rizika a proveditelnost záměrů, strukturu velení a kontroly, požadavky na jednotlivé jednotky a určení jednotek možných pro nasazení. Jednotlivé možnosti jak provést operaci a doporučení na vhodného velitele spolu s operačním velitelstvím předá EUMC k Politickému a bezpečnostnímu výboru, který je zhodnotí, vybere tu nejvhodnější volbu a upřesní, které velitelství a kteří operační a bojovní velitelé by měli být určeni pro operaci. Kompletní MSO pak PSC předá Radě, která ho má schválit a zároveň jmenovat navržené operační a bojové velitele.¹⁹⁸ V dalším kroku poté PSC pověří EUMC a EUMS k vypracování tzv. zahajovacího vojenského předpisu (Initiating Military Directive - IMS), který obsahuje konkrétní vojenské pokyny pro operačního velitele. Konkrétní IMS musí být schválen Politickým a bezpečnostním výborem předtím, než se předloží operačnímu veliteli. Jeho stěžejním úkolem je na základě těchto podrobných informací vypracovat detailní plány, jak bude operace provedena - koncept operací (Concept of Operations - CONOPS) a plán operace (Operations Plan - OPLAN). K tomuto vypracování si může vybrat jednu ze tří možností zmíněných v kapitole Velení - jedno z pěti stanovených operačních velitelství, plánovací centrum EU nebo kapacity SHAPE v rámci dohody Berlín plus. Po vypracování CONOPS a OPLAN musí tyto plány projít schválením skrz EUMC a PSC, než se dostanou k finálnímu schválení k Radě. V případě jejího souhlasu může být mise oficiálně zahájena.¹⁹⁹

V prvotním schvalování krizového konceptu je velice pravděpodobné, že se do jeho tvoření vloží i jiné instituce EU, obzvláště, jestliže se bude jednat

¹⁹⁷ Messervy-Whiting, Williams (2007), s. 11.

¹⁹⁸ Kertunen, Mika., v Andersson (2006), s. 27.

¹⁹⁹ Andersson (2006), s. 27-28.

o operaci s civilními aspekty. Mohou to být představitelé Výboru stálých zastupitelů (COREPER), Výboru pro civilní aspekty krizového managementu (CIVCOM) nebo Evropské komise.²⁰⁰ K celému zdlouhavému procesu musíme zároveň připočítat čas, kdy se bude o jednotlivých nasazení BG hlasovat v členských státech - a to stejně jako u NRF - buď v komorách parlamentu, nebo rozhodnutím prezidenta.

3.4.3 Shrnutí

Podle popsaného procesu schvalování NRF a BG v jejich organizacích je zřejmé, že v případě BG je proces Evropské unie zdlouhavý a nereálný pro zakončení v pěti dnech. V případě NRF je proces velice transparentní a podle vymezení Aliance jsou si v něm všichni rovni. Zároveň ale stačí zamítnutí jednoho státu o zablokování celého schválení mise. V obou případech záleží také na schválení na národní úrovni, která může navíc vydat omezující mandát.

3.5 NASAZENÍ

V případě této proměnné představím možnosti nasazení jednotek rychlé reakce podle scénářů vymezených v jejich konceptech. S tímto faktorem souvisí i vybavení určené pro logistiku, kterým členské státy disponují a aplikace tohoto stavu na požadavky jejich nasazení. Zároveň u této proměnné nelze přesně rozdělit případy NRF a battlegroup, jelikož základ jejich logistického vybavení je téměř stejný a státy tak počítají s jeho použitím do obou jednotek rychlé reakce. NRF sice disponují technologickou podporou Spojených států, ale ty se snaží přispívat stejným způsobem jako ostatní evropské členské státy, aby nezpochybňovaly princip NRF jakožto katalyzátoru transformace pro armády evropských aliančních spojenců. Rozdělení bude možné pouze v případě destinace jejich nasazení a objemu nákladu a jednotek, který musí přepravit.

²⁰⁰ Andersson (2006), s. 28.

Pro nasazení jednotek a jejich vybavení se tak logicky nabízejí dvě možnosti - letecká a námořní přeprava.

Když tedy vyloučím potenciální možnost využití strategické letecké přepravy ze strany USA a Kanady (které přispívají spíše jiným vybavením, včetně radarových systémů a bojových letounů), tak evropské státy disponují stejným leteckým logistickým vybavením jak pro NRF, tak i pro battlegroup. Zvážíme-li tedy možnost přepravy vzduchem, tak se potýkáme se dvěma položkami. Jednou jsou samotné jednotky, které by bylo možné převézt Airbusem A310, a který je dostupný pro většinu členských států NATO a EU. Druhou část představuje samotné vybavení, které lze přepravit taktickými letouny C-130 nebo C-160, jimiž Aliance a EU taktéž disponuje. Problém však spočívá v tom, že tento typ letounu je vhodný pouze na vybavení „standardní“ velikosti a celých 60 % z celkového nákladu se do něj nevejde.²⁰¹ V tomto případě se musí počítat s velkými přepravními letouny Boeing C-17, ukrajinskými letadly Antonov An-124 nebo novými Airbusy A400M.²⁰² Vedle tonáže a doletu bez načerpání, jejichž aspekty zmíním později, se u přepravních letadel jedná o samotný rozměr dveří určených k nákladu. Zadní dveře letounu C-130 jsou 2,74 m vysoké a 3,05 m široké. Oproti tomu model C-17 disponuje rozměry 4,11 m výšky a 5,49 m šířky. V tomto porovnání C-17 může převážet helikoptéry, lodě a další vybavení, které se do C-130 nevejde.²⁰³ Pro konkrétnější vymezení tak C-130 může transportovat tři pěchotní bojová vozidla Bradley v jednom nákladu a nové A400M mohou naložit helikoptéru Super Puma/Cougar nebo lehká obrněná vozidla (dvě LAV-III) v jednom nákladu, což C-130 také nedokážou.²⁰⁴

Zmíněné tři druhy letadel jsou tak jediným možným řešením pro letecké nasazení NRF a battlegroup. Členské státy NATO a EU si byly

²⁰¹ Massai, Carlo., *Deploying the NRF: Meeting the Airlift Challenge*, Joint Air Power Competence Centre, *JAPCC Journal Edition*. 2005, No. 2, s. 14-17., s. 15.

²⁰² Flounoy, Michéle A., Smith, Julianne., *European Defense Integration: Bridging the Gap between Strategy and Capabilities*, Centre for Strategic and International Studies. 2005, s. 87., dostupné na http://csis.org/files/media/isis/pubs/0510_eurodefensereport.pdf, staženo 21. 7. 2010.

²⁰³ Lindstrom (2007), s. 33.

²⁰⁴ Lindstrom (2007), s. 33.

vědomy blížící se plné operační schopnosti nasazení svých jednotek v letech 2006 a 2007 a proto začaly spolupracovat na možných řešeních.

V roce 2005 se tak sedm států přispívajících svými jednotkami jak do NATO, tak i do EU rozhodlo zakoupit 180 vlastních přepravních letounů Airbus A400M, které by ovšem měly být dostupné až od roku 2009 a jejich plného stavu by se mělo dosáhnout až v roce 2021. V každém případě tyto nové letouny nahradí staré evropské typy C-130 Hercules a C-160 Transall v mnoha státech.²⁰⁵ Toto řešení bude sice výhodné jen pro čtyři evropské státy (Německo, Francie, Velká Británie a Španělsko), které nakoupily 90 % z celkového množství letounů a ostatní menší země si budou muset tyto letouny stále pronajímat, ale již existuje alespoň reálný potenciál velkých přepravních letounů mezi evropskými státy.²⁰⁶ Zároveň v polovině roku 2006 rozhodlo 15 států NATO a Švédsko o zakoupení tří letounů C-17, které by ale měly být k dispozici až v roce 2009. Jejich stanovištěm bude letiště Ramstein v Německu. Tento počín je pod záštitou jedné z agentur NATO (NATO Maintenance and Supply Agency), která vyjednává s firmou Boeing.²⁰⁷ V třetím případě tak vznikla v rámci NATO pod německou iniciativou z roku 2006 dohoda o dočasném řešení SALIS (Strategic Airlift Interim Solution), která tak zajišťuje další zapůjčování až 6 ukrajinských An-124. Od této možnosti státy samozřejmě upustí, jakmile budou disponovat dostatečným množstvím A400M nebo C-17.²⁰⁸ Než členské státy obdrží dodávky nových letadel, zbývají jim nutně tři možnosti, jak v případě pohotovosti dopravit své jednotky do místa určení. Za prvé se jedná o další pronajímání Boeingů C-17 Globamaster od USA nebo Velké Británie (která vlastní 4 modely tohoto letadla), pronajímání Antonovů An-124 nebo větší kooperace s námořní

²⁰⁵ Massai (2005), s. 15.

²⁰⁶ Hood, James D., *NATO Strategic Airlift: Capability or Continued US Reliance?*, A research report, Air Command and Staff College, Air University. 2009, s. 21., dostupné na <https://www.afresearch.org>, staženo 19. 7. 2010.

²⁰⁷ Lindstrom (2007), s. 36.

²⁰⁸ Sprenger, Sebastian., *NATO working on airlift needs*, Military.com. 2006, dostupné na <http://www.military.com/features/0,15240,91939,00.html>, staženo 21. 7. 2010.

dopravou, kde se dnes již nabízí novější typy lodí schopné plout rychlostí 30 uzlů místo klasických 12.²⁰⁹

V protikladu k převozu vybavení vzduchem se tedy staví námořní doprava, která hlavně umožňuje větší objem nákladu. Na druhou stranu v rámci konceptu jednotek rychlé reakce obecně nesplňuje požadavky na dostatečně rychlý převoz materiálu.

S poukazem na větší objem nákladu lze uvažovat příklad převozu 74 tisíc tun vybavení a zásob na vzdálenost okolo 7 400 km (4 000 námořních mil), kdy letecká přeprava by dopravila tento objem za cenu 20 miliónů dolarů v 36 dnech, ale námořní doprava by stihla za stejných podmínek 55 krát víc. Pro maximální účelnost námořní přepravy je velice důležitý aspekt použití lodí na principu „nalodit/ vylodit“ (roll on, roll off - RO/RO), který umožňuje přepravu i velkých tanků, které se nevejdou do přepravních kontejnerů a zároveň tento systém šetří čas. Norsko se tak stalo vedoucím státem skupiny 11 NATO a EU národů, které se pokouší zajistit 12 - 14 převážně RO/RO komerčních lodí dohodami o zapůjčení od soukromých společností.²¹⁰ Přepravní lodě nemusí být využívány jenom pro přepravu vybavení jednotek NRF a battlegroup v době pohotovosti, ale mohou sloužit pro případ různých přírodních katastrof, které v důsledku vyžadují humanitární intervenci, jako tomu bylo po zemětřesení v Pákistánu. Stejně tak mohou lodě sloužit při pravidelných cvičeních NATO.²¹¹

3.5.1 NRF

Operace NRF mají být podle vymezení konceptu schopné podniknout svoji operaci kdekoliv na světě. Kolik vybavení je potřeba na vykonání takové operace? Je pravděpodobně velice náročné dělat takovéto odhady bez skutečného příkladu vykonané operace. Plukovník Massai odhaduje, že

²⁰⁹ Massai (2005), s. 17.

²¹⁰ Flournoy, Smith (2005), s. 85.

²¹¹ Andersen, Morten Bérard., *Strategic Sealift in Europe and the future of RO-RO market*, Erasmus University Rotterdam, Center for Maritime Economics & Logistics. 2005, s. 27-28., dostupné na http://www.maritimeeconomics.com/downloads/Morten_BERARD-ANDERSEN.pdf, staženo 21. 7. 2010.

podobná akce si vyžádá přepravení 100 tisíc tun vybavení,²¹² analytik Kugler na druhou stranu podobnou misi odhaduje na 50 tisíc tun. Kugler zároveň podotýká, že takovéto množství nákladu by mohlo přepravit 3 - 6 RO/RO nákladních lodí a zhruba 100 letů letadel s těžkým nákladem.²¹³ Pro tento model přepravy, převážně v oblasti leteckých kapacit vyžadující ideálně Boeingy C-17, by se evropské státy musely spolehnout na své americké partnery, což jak jsem zmínil v předchozí kapitole, není cílem konceptu NRF. V případě letecké přepravy si Aliance mohla své prostředky vyzkoušet během zásahu NRF po zemětřesení v Pákistánu v roce 2006. Kvůli vysoké ceně pronájmu strategických letadel bylo použito taktických C-130 a C-160, které během 123 letů přepravily 1 120 tun materiálu, což vyšlo Alianci na 10,5 milionů euro. Kdyby v tomto případě byly použity strategické letouny (C-17 nebo A400M, které však v té době nevlastnili), tak by se počet letů snížil na 40 a ušetřilo by se 4,4 milionů euro.²¹⁴

Pokusím-li se převést pákistánský zásah NRF do dnešní doby, kde je již možno do leteckých kapacit evropských spojenců zahrnout první zásilku strategických letadel C-17 a A400M, která byla plánována na roky 2009 a 2010 nebo případný pronájem An-124. Podle předchozího výpočtu by to s 1 120 tunami materiálu znamenalo 40 letů. Když zahrnu střízlivější odhad analytika Kuglera 50 000 tun nákladu pro opravdovou bojovou misi NRF, což je zhruba 40 krát větší množství než pákistánský příklad, tak se dostáváme na 1 600 letů do jakékoliv destinace na světě v časovém limitu 5 dní. Zároveň by stejná destinace, jakou byl Pákistán, představovala velmi složité použití námořní přepravy z důvodu odlehlosti regionu pro evropské státy. Tímto výpočtem chci poukázat na extrémně náročnou logistiku operací NRF, spočívající jednak v objemu jejich nákladu a hlavně v době jeho doručení do místa konfliktu či krize.

²¹² Massai (2005), s. 14.

²¹³ Kugler (2006), s. 16.

²¹⁴ Stanhope, Mark., *NATO Response Force (NRF) Driving Transformation*, Remarks by Deputy Supreme Allied Commander Transformation (DSACT), NATO Allied Command Transformation. 2006., dostupné na <http://www.act.nato.int/content.asp?pageid=1115>, staženo 21. 7. 2010.

Podmínkami a intenzitou nasazení se konceptu NRF zatím nejvíce přiblížilo cvičení Steadfast Jaguar z června roku 2006. V tomto případě stačilo Alianci pouhých 16 lodí na přepravu 829 kontejnerů a 1 667 vozidel na Kapverdské ostrovy. Toto číslo nezahrnuje samotné jednotky, které byly transportovány letadly.²¹⁵ Přesto cvičení nedosáhlo svým množstvím jednotek a materiálu na reálnou misi NRF, která by v případě plného nasazení měla pouze u pozemních sil čítat kolem 10 000 osob, 4 000 vozidel a 4 000 kontejnerů.²¹⁶ Podle studie RAND tak není možné vzduchem přepravit motorizovanou brigádu o více jak 1 000 vozidel ve 4 dnech, ale spíše v jednom až dvou týdnech.²¹⁷ Podle tohoto vyjádření lze uvažovat o stejném objemu nákladu z pohledu použití námořní dopravy.

Kdybychom vzali v potaz rychlost lodí 17 uzlů, tak přepravní lodě mohou překonat 2 000 námořních mil/ 3 700 km v limitu 5 dní.²¹⁸ Pro ukázkou reálných příkladů přepravy vybavení pro NRF námořní dopravou stanovím jako přístav nalodění Rotterdam, který má kapacitu na velké tankery a RO/RO lodě a nachází se také blízko velitelství NATO v Bruselu. Zároveň vyberu tři přístavy v Africe, které se blíží vymezení 2 000 námořních mil (Alžír, Alžírsko - 1 773, Casablanka, Maroko - 1 386, Dakar, Senegal - 2 582).²¹⁹ Z těchto údajů by limit pěti dní byl splněn v prvních dvou případech a v třetím případě by byl o několik dní přesážen. Toto vyjádření však zahrnuje pouhý převoz vybavení a nezahrnuje jednak samotný proces nákladu, vylodění, ale ani možnosti transportu vojenských vozidel a dalších komponent z přístavu do místa určení. V případě nasazení jednotek NRF se za tak reálných podmínek musí přistoupit k enormnímu nasazení letecké přepravy, podpořené námořní přepravou do přístavů, které budou logisticky a časově dostupné.

²¹⁵ Lindstrom (2007), s. 40.

²¹⁶ Lok, Janssen Joris v Zlatohlávek (2007), s. 73.

²¹⁷ Mihalka, Michael., NATO Response Force: Rapid? Response? A Force?, *The Quarterly Journal*. 2005, No. 2, s. 67-79, s. 72.

²¹⁸ Mihalka (2005), s. 72.

²¹⁹ Lindstrom (2007), s. 42.

3.5.2 BG

V případě jednotek battlegroup nelze doložit jejich nasazení podle vykonané operace, ale jelikož byly vytvořeny na základě vykonané vojenské mise EU Artemis, lze poukázat na některá fakta zpracovaná podle této mise. Během operace bylo provedeno 50 letů letadla Antonov An-24, 20 letů Airbusu A300 a 72 letů Boeingu C-130, k převozu 1 500 jednotek a 2 140 tun vybavení do Entebbe v Ugandě. Následně se využilo 276 letů C-130 k převozu jednotek do místa určení v Bunia.²²⁰ Kdybychom vztáhli stejné požadavky mise Artemis na skupinu battlegroup, která byla v pohotovosti ve druhém pololetí roku 2007, tak jen několik letadel z této skupiny bylo schopných přeletu 3 000 km (oblast Velkých jezer kolem se nachází kolem 5 500 km z Evropy) bez doplnění paliva a Itálie, jako vedoucí národ této BG, měla k dispozici jen 22 taktických letadel C-130s. S tímto modelem by musela battlegroup podniknout 150 - 180 letů na přepravu jen 75 % z celkového množství 2 140 tun nákladu. Zároveň v tomto případě neuvažují s možností, že některé vybavení by se do uvedeného modelu nevešlo a také s faktorem, že celková tonáž na kompletní battlegroup je podle některých odhadů až 8 000 tun. V podstatě by tak BG 2007 byla odkázána na využití uskupení SALIS, pronájem C-17 nebo jiných vhodných typů jako Iljušin 76 a Airbus Beluga.²²¹

Na druhou stranu, po obdržení celkového počtu A400M, bude možné provést podobnou operaci téměř v časovém limitu. Podle Airbus Military se uvádí, že v simulaci 14 letadel, kdy každé z nich provede 50 letů během 15 dní, dopraví enormních 17 000 tun vybavení na vzdálenost okolo 5 500 km, tedy do oblasti okolí Velkých jezer v Africe, kde proběhla většina vojenských operací EU.²²² V tomto scénáři se tedy jedná o daleko objemnější náklad než odhady 8 000 tun na BG operaci nebo množství 2 140 tun dopravených během mise Artemis. V případě nasazení námořní dopravy se battlegroup budou potýkat se stejnými problémy a výzvami jako NRF. Jedinou výhodou z pohledu strategické přepravy může být objem nákladu battlegroup.

²²⁰ Lindstrom (2007), s. 31.

²²¹ Lindstrom (2007), s. 38-40.

²²² www.airbusmilitary.com v Lindstrom (2007), s. 38.

Uvážíme-li odhady analytika Kuglera o 50 000 tunách nákladu pro NRF a uvedené množství 8 000 tun pro BG, tak koncept battlegroup bude muset přepravit 6 krát méně materiálu. Na druhou stranu menší požadavky na objem nákladu v případě BG vymezuje i rozdíl v míře intenzity operací, na které jsou jednotky určeny, a o kterých jsem se zmiňoval v kapitole o misích.

3.5.3. Další aspekty

Vedle zmíněných spíše technických schopností jednotek NRF a battlegroup stojí i zcela praktické aspekty. V tomto smyslu letecká a námořní přeprava jednotek rychlé reakce může být samozřejmě uskutečněna, když k tomuto způsobu dopravy odpovídají podmínky v místě konfliktu. Jedná se tak samozřejmě o výběr vhodného přístavu nebo o podmínky místních letišť. Některé letecké vybavení členských států EU a NATO tak v tomto ohledu postrádá důležité parametry. Jedná se například o model Antonov An-124, který vzhledem ke své velikosti a objemu nákladu potřebuje k přistání delší ranvej než ostatní letadla a proto s ním nelze počítat na přistání ve všech oblastech.²²³ Dále tak model A400M, který měl na taktické úrovni nahradit C-130 a C-160, dokáže při nákladu 20 tun doletět bez načerpání přes 6 000 km, což dostačuje na vymezení rádia dosahu battlegroup. Když se ovšem využije plná tonáž letadla na 37 tun, tak se vzdálenost zkrátí jenom na 3 150 km. Na druhou stranu výhodou může být schopnost letadla přistát na relativně krátké ranveji kolem 1 200 m a měkkém povrchu jako jsou travnaté plochy.²²⁴ V praxi by se tento taktický stroj musel naložit optimální vahou pro dosažení vzdálenějších cílů nebo využít doplnění paliva za letu. Tomuto optimálnímu rozložení sil tak odpovídá simulace Airbus Military, kterou jsem zmínil výše.

V případě námořní dopravy lze zohlednit dvě možnosti, které by mohly přispět k rychlejšímu nasazení jednotek. Za prvé tak lze uvažovat o situaci, kdy existuje reálné nebezpečí vypuknutí konfliktu v některém například africkém státě a EU či NATO zvažuje vyslat své jednotky rychlé reakce do

²²³ Sprenger (2006)

²²⁴ Lindstrom (2007), s. 38.

regionu. V tomto momentě je možné vyslat vybavení, ale i samotné jednotky do oblastí dříve, samozřejmě pod podmínkou, že se nebudou nijak angažovat v ohrožené oblasti a do schválení nasazení mohou svůj pobyt odůvodnit cvičnou misí. Velkým finančním rizikem tohoto modelu zůstává nepotvrzení mise nebo nepoužití určitých komponent vybavení, které se tak do místa dopravilo zbytečně. V druhém případě se jedná o nalezení co nejkratší cesty do destinace potenciální krize, tedy pravděpodobně do některého afrického přístavu. Proto by bylo neoptimálnějším řešením použít k nalodění některý z přístavů u břehů Středozemního moře.²²⁵

Při zásahu NRF může být nalodovací přístavem jednak Velitelství společných a zároveň námořních sil v Neapoli, pro mise do severoafrických států, a využití přístavů k vylovení jako Alžír, Alexandrie, Tunis nebo Tripolis. V druhém případě se nabízí možnost nalodění ve Společném velitelství v Lisabonu pro mise do států od západního pobřeží Afriky.

Při nasazení battlegroup může jít o stejný princip, ale zde spíše rozhoduje složení přispívajících států a vedoucího státu celého uskupení, které z nich jsou státy s přístupem do Středozemního moře nebo do Atlantického oceánu. Zcela jistě ideálním řešením by tak bylo určení například Athén nebo Kanárských ostrovů jako míst s trvalým umístěním potřebného vybavení pro zásah.²²⁶

Ve zmíněných alternativách uvažuji o optimálním nasazení jednotek v zemi, která má přístup k moři. V opačném případě musíme zvážit další dopravu jednotek po souši, kdy je nutno především v afrických státech počítat s horším stavem infrastruktury silnic a tedy delší dobou na přepravu motorizovaných jednotek. Obecně lze soudit, že pro vzdálenosti do 100 km od letišť nebo přístavů se dají použít vojenská vozidla pro převoz nákladu a na delší vzdálenosti je výhodnější zvolit síť železniční dopravy, když je v regionu dostupná. V případě, že je stát vybaven říční sítí, lze použít i tento způsob pro

²²⁵ Lindstrom (2007), s. 41-42.

²²⁶ Lindstrom (2007), s. 42.

převážně materiálu do vnitrozemí. Zároveň se dají použít potrubní sítě na přívod vody a paliva do oblasti konfliktu.²²⁷

3.5.4 Shrnutí

Závěrečné porovnání nasazení NRF a battlegroup nelze jednoznačně určit podle kapacit jejich vybavení, protože jak jsem zmínil, mají stejný základ. Z předchozího popisu tak vyplývá, že pro obě uskupení je nejvhodnější kombinace letecké a námořní dopravy do oblasti konfliktů, odehrávajících se v afrických státech nedaleko pobřeží, a pro které tak lze využít nalodění v některém z přístavů při Středozezemním moři nebo v některém z přístavů v jihozápadní Francii, severním Španělsku nebo Portugalsku při Atlantickém oceánu. V opačném případě musí členské státy zapojit velké množství vlastních strategických, ale i taktických letadel nebo si další stroje pronajmout.

Zmíněné případy zásahu NRF v Pákistánu a evropské mise Artemis v Demokratické republice Kongo (která vyznačuje aspekty nasazení BG), proběhly úspěšně a jednotky byly nasazeny v relativně krátkých časových intervalech. Je však otázkou, jak by se dokázaly oba koncepty vypořádat s opravdovou misí, vyžadující splnění všech podmínek podle vymezení konceptů BG a NRF - bojová operace, plná operační schopnost a nasazení v časovém limitu.

Z důvodu menšího počtu jednotek a vybavení na transport by battlegroup mohly snáze dosáhnout operačního nasazení (mají 10 dní oproti NRF 5 dní), ale zároveň jejich nižší počet jednotek znamená nižší intenzitu v nasazení a menší robustnost celé akce.

3.6 VZÁJEMNÁ SPOLUPRÁCE

Vzájemná spolupráce jednotek rychlé reakce může být posuzována z pohledu další vojenské nebo civilní operace po odchodu NRF nebo

²²⁷ Massai, Carlo., *Movement and Transportation*, chapter 11, The Strategic Airlift Support for the NATO Response Force Deployment, Joint Air Power Competence Center., s. 12-13., dostupné na http://www.japcc.de/strategic_airlift.html, staženo 21. 7. 2010.

battlegroup z místa konfliktu, spolupráce jednotek navzájem nebo jakékoliv jiné spolupráce EU a NATO s Organizací spojených národů.

V prvním případě lze těžko definovat tento druh spolupráce z důvodu chybějícího příkladu, na kterém by se aplikace dala demonstrovat. O této možnosti se vyjadřují koncepty zřizující battlegroup a NRF. V obou případech operace mohou pokračovat po intervalu počátečních 30 dní nasazení až po 120 dní u BG a přesně neurčeném intervalu u NRF, když budou vhodným způsobem zásobovány nebo doplněny. Jedno z větších nasazení NRF se uskutečnilo po zemětřesení v Pákistánu v roce 2005. Ačkoliv se jednalo o humanitární misi, zahrnovala operace i vojáky, kteří v rámci nasazení působili v oblasti od října 2005 do února 2006, tedy déle než původních 30 dní.²²⁸ Podobným případem byla i mise EU Artemis v Demokratické republice Kongo, která sice nebyla operací battlegroup, ale obsahuje nejvíce stejných znaků. V tomto případě byly jednotky nasazeny na dobu tří měsíců, která byla vymezena Radou bezpečnosti OSN, čímž také přesáhly původní dobu 30 dní.²²⁹ V obou operacích však EU ani NATO nepokračovalo v dalším působení v regionech některou ze svých misí.

Kooperaci jednotek rychlé reakce NRF a BG můžeme rozdělit na technologické schopnosti a operační aspekty. Na technologické úrovni je zdůrazněn především velký rozdíl mezi NRF, obsahujícími složky Spojených států, a ostatních evropských států přispívajících do BG. Pojem „capability gap“, tedy propastný rozdíl především ve vojenských schopnostech v oblasti informačních technologií, činí největší zátěž případného společného působení jednotek rychlé reakce. Tyto počátky rozdílných technologických možností bylo možné sledovat již během operací na Balkánském poloostrově a především při leteckém bombardování Srbska. V posledních letech se s rozvojem informačních technologií klade v armádě USA větší důraz na

²²⁸ Zlatohlávek (2007), s. 55.

²²⁹ *Operation Artemis: The lessons of the Interim Emergency Multinational Force*, Peacekeeping Best Practices Unit: Military Division, United Nations: Peacekeeping Resource Hub. 2004., s. 11., dostupné na <http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/PBPS/Library/Artemis.pdf>, staženo 24. 7. 2010.

síťové operační schopnosti (network - centric capabilities), který spočívá v digitálním propojení bojiště, kdy bude možné pomocí nejrůznějších senzorů navádět zbraňové systémy, velení, ale i jednotky.²³⁰ S vývojem těchto technologií se předmětem stává diskuze, aby se evropští spojenci nezpозdili i v této oblasti. V tomto ohledu tak NATO začalo v lednu 2007 vyjednávat se soukromým sektorem o vývoji zmíněných technologií pro alianční evropské státy.²³¹ Vývoj evropských spojenců je nutný zaměřit také na další technologie jako například doplňování paliva letadel za letu, bezpilotní letadla nebo různé druhy satelitů mapujících území bojového nasazení.

Co se operačních aspektů týče, jde jednak o spolupráci na politické úrovni a o praktická opatření při pohotovosti a rotaci jejich jednotek. Pro nejúčelnější využití jednotek je nutná synchronizace obou organizací, aby nedocházelo ke zbytečnému zdvojení jednotek (double-hatted). Jedná se především o menší státy, které svým přispíváním do EU i NATO vyčleňují velké množství svých ozbrojených sil a v případě NRF, kdy jsou jejich pozemní síly vytíženy na další skoro 2 roky, nemohou státy počítat se svým nasazením v battlegroup.²³² Vzájemné spolupráce tak lze dosáhnout společnými vazbami jednotlivých politických i vojenských částí obou organizací. Na operační úrovni již od roku 2002 funguje zmiňovaný systém Berlín plus. Zároveň spíše politicko-vojenským orgánem, který se schází od roku 2003, je Skupina EU – NATO pro schopnosti (EU - NATO Capability Group). Zde se projednávají záležitosti týkající se jednotlivých vojenských témat působení NRF a BG a eliminace jejich zbytečného překrývání.²³³ Čistě politickou platformu představuje fórum setkávání Politického a bezpečnostního výboru EU (PSC EU) a Severoatlantické rady (NAC), které diskutuje vzájemně propojená bezpečnostní témata, jakým bylo předání mise SFOR pod misi EU Althea. Zároveň dochází k pravidelným společným

²³⁰ Zlatohlávek (2007), s. 77.

²³¹ Zlatohlávek (2007), s. 77.

²³² Lindstrom (2007), s. 48-49.

²³³ Ben-Ari, Kaitera (2008), s. 8.

krizovým cvičením EU a NATO označeným jako CMX/CME, které mají ověřit operační vazby mezi jednotkami NRF a BG.²³⁴

Dalším aspektem operační provázanosti jednotek může znamenat potřeba záložních jednotek, kdy například oboje síly rychlé reakce jsou nasazené v pohotovosti a objeví se potřeba dalšího zásahu nebo doplnění již nasazených jednotek. V tomto případě, jak u BG, tak NRF, je možné použít doplnění jednotek z členských států, jestliže jsou některé z nich k tomuto kroku ochotné, dopředu ustanovení záložní jednotky nebo vzájemná spolupráce organizací, kdy by si mohly půjčovat potřebné síly.²³⁵ I když se jedná stále o stejné síly členských států, tak je zapotřebí zmiňovaná synchronizace v rotačním cyklu, aby potřebné jednotky byly dostupné a zároveň úroveň vybavení a tréninku jednotek odpovídala dohodnutým standardům.

Spolupráce jednotek rychlé reakce EU a NATO s Organizací spojených národů se odehrává spíše aktivací sil NRF a BG na žádost OSN než jejich přímá kooperace na místě bojů. V případě NRF tak jednotky zasahovaly ve zmiňované humanitární operaci v Pákistánu právě na žádost Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky. NRF ve spolupráci s OSN předvedly, že ačkoliv je jejich vymezení spíše bojového charakteru, dokážou se v praxi angažovat i v humanitárních operacích.²³⁶ Zároveň jednotky battlegroup (když uvažím misi Artemis jako BG operaci) spolupracovaly se silami OSN jen v operaci Artemis. Nasazení této vojenské operace EU do již probíhající mise OSN MONUC pozitivně přispělo celé oblasti úrovní vojenského vybavení a taktickým přehledem o bojišti. Na druhou stranu během operace chyběla intenzivní komunikace mezi veliteli OSN a EU Artemis a zároveň její krátké trvání limitované tříměsíčním pobytem znamenalo ohrožení celé situace v regionu. Operace EU však svojí velikostí neměla intenzivní charakter

²³⁴ Lindstrom (2007), s. 50.

²³⁵ Lindstrom (2007), s. 54.

²³⁶ Oertel, Janka., *The United Nations and NATO*, paper for the Academic Council on the United Nations System, 21st Annual Meeting in Bonn, Germany, Voltaire.net. 2008., s. 5-6., dostupné na http://www.voltairenet.org/IMG/pdf/Janka_Oertel_Paper_ACUNS_Conference.pdf, staženo 24. 7. 2010.

nasazení a mohlo tak dojít ke zbytečným ztrátám na straně EU.²³⁷ Přesto jsou BG v jednom ze scénářů nasazení připraveni předat stabilizované místo bojů jednotkám OSN.

3.7 SHRNU TÍ A VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

Na základě komparace uvedených hlavních šesti proměnných tvrdím, že jednotky rychlé reakce EU a NATO nejsou totožné. Ačkoliv se vyznačují v některých aspektech podobnými vymezeními, existuje zároveň několik faktorů, které je tvoří rozdílnými, což je ale na druhou stranu nemusí rozdělovat na více a méně schopné jednotky. Jak jsem uvedl v hypotéze, jednotky jsou koncipovány na téměř stejném personálním základě. Zkoumání tak odhalilo především odlišné nastavení vnitřních parametrů organizací pro jejich použití.

Určité znaky totožnosti jednotky vykazují v případě jejich velení, tréninku, nasazení a vzájemné spolupráce. V obou organizacích stojí velení na třech úrovních. Evropská unie sice disponuje větším počtem operačních velitelství, ale zároveň jednou z jejích možností je použití operačního centra NATO. Dalším podobným znakem je trénink, kdy u obou organizací probíhá před samotnou pohotovostí společný výcvik mnohonárodních jednotek. U NRF se tak děje i v případě vzdušných a námořních komponent, od čehož se také odvíjí intenzita jejich společných cvičení, která u BG nemůže dosáhnout takových hodnot. V případě proměnné nasazení jednotek tento faktor spočívá na použití stejného vybavení na strategickou přepravu, tudíž zde hraje roli pouze menší operační vzdálenost 6 000 km u BG a zároveň nižší počet jejich jednotek, což může usnadnit jejich nasazení. Stejně tak obě organizace vykazují podobnou ochotu vzájemně spolupracovat svými jednotkami rychlé reakce. V zásadě tento aspekt znamená možnost postupného sladění jednotlivých odlišností a zároveň šanci, že by se v budoucnu mohlo jednat o podobnější jednotky než je tomu nyní.

²³⁷ Operation Artemis: The lessons of the Interim Emergency Multinational Force (2004), s. 14.

V ostatních proměnných jsou jednotky velice rozdílné. Hlavní faktor spočívá v jejich velikosti. Z kvantitativních charakteristik, která jsem uvedl ve výzkumu, je zřejmé, že od vymezení velikosti jednotek se odvíjí i druh mise, na které budou jednotky stačit. V celkovém počtu jednotek porovnáváme batalion s regimentem, což vypovídá o neporovnatelnosti jejich sil. Navíc se NRF mohou spolehnout na podporu vzdušných a námořních sil, které jsou u BG jen jako přídavný prvek. Vymezení misí jednotek rychlé reakce NATO a EU zní podobně, ale v důsledku NRF zahrnují celé spektrum operací od kolektivní obrany až po protiteroristické akce, kdežto BG se mají angažovat v zásazích menšího rozsahu a v misích civilnějšího charakteru.

Podle vnitřního nastavení organizací se tak liší i jejich certifikace, rotační systém a rozhodovací proces. Systém certifikace jednotek NRF zároveň odráží i důvod jejich vymezení. V procesu certifikace jsou na členské státy vyvíjeny stále větší požadavky za účelem jejich zlepšování, což činí z NRF katalyzátor transformace členských (hlavně evropských) států Aliance. Certifikace battlegroup probíhá podle několika způsobů kombinující kritéria vedoucího národa battlegroup, oficiálního dokumentu EU obsahujícího spíše vágní a neurčité pojmy, a zároveň také využití některých standardů Aliance. Neusilují tak o přeměnu armád, ale spíše o vojenskou nezávislost EU na Spojených státech a také o rozvoj nových technologií, čímž krácejí v pozadí za původním úmyslem NRF.

V systému rotace NRF podléhají přísným pravidlům třech cyklů složených z formování uskupení a domácího výcviku, společného výcviku a pohotovosti. BG provádějí v pololetí před samotnou pohotovostí národní i mnohonárodní cvičení, která ale nejsou přesně vymezená půlročními cykly. Poté nastupují půlroční pohotovost, což platí pro dvě BG zároveň. Jedno zformované uskupení NRF je v pohotovosti také šest měsíců v případě pozemních sil a námořní a vzdušné síly drží pohotovost 12 měsíců.

Naprosto odlišným znakem je systém rozhodování o nasazení jednotek. V NATO se princip zakládá na jasné shodě všech členských států hlasováním v Severoatlantické radě a v případě souhlasu následným vyhlášením operace.

EU systém stojí na třech úrovních mezi vrcholným orgánem Radou; Politickým a bezpečnostním výborem, Vojenským výborem EU a jeho poradci; a poté na úrovni zvoleného operačního velitele. Takto nastavený systém vyžaduje mnoho schvalovacích kroků těžko představitelných v pěti dnech. Složitější proces rozhodování je pravděpodobně odlišný od Aliance také kvůli samotnému vymezení organizace, která se nezabývá pouze bezpečnostní problematikou, ale daleko širším spektrem zájmů.

3.8 ZÁVĚREČNÁ DEBATA

Ze závěrů shrnutých v předchozím vyhodnocení vyplývá, že jsem nepotvrdil tvrzení v hypotéze této práce, podle níž má platit, že jednotky rychlé reakce odpovídají na stejné hrozby, znamená, že tyto jednotky jsou shodné. Jednotky byly vytvořeny jejich organizacemi v určitém konceptu, který odráží jednak očekávání o jejich úspěšném působení v praktickém použití, ale také schopnosti, kterými jednotky mohou disponovat. Právě odlišná míra vojenských schopností EU a NATO dokazuje i predispozice jednotek pro jejich zamýšlené operace. Úroveň vojenských schopností organizací tak mohla být intervenující proměnnou, která způsobila, že jednotky nejsou shodné.

V bezpečnostní praxi je tento faktor zmiňován jako „capability gap“ (rozdíl ve schopnostech), který ve sledovaném případě staví NATO s podporou USA na jednu stranu a EU s jejími kapacitami na stranu druhou. Ačkoliv se Spojené státy snaží nezaujímat vedoucí pozici v NRF, stále se Aliance může v případě nouze spolehnout na jejich technologické vybavení, které evropští spojenci, tedy zjednodušeně EU, stále postrádají. Evropské státy již dlouhodobě nepřispívají dostatečnými výdaji do svých národních armád a z pohledu Spojených států si tak užívají strategické prázdniny. Tento faktor byl zcela patrný při operacích na Balkánském poloostrově, ale i v dalších operacích v Afghánistánu, kdy evropští spojenci svým vybavením nestačili technologickému náskoku USA.

Rozdíl jednotek lze také vyjádřit přirovnáním, kdy Američané (potažmo NRF) se budou účastnit „vaření“ při vysoce rizikových a náročných vojenských operací a většina Evropanů (myšleno BG) bude „umývat nádoby“ v postkonfliktních rekonstrukcích.²³⁸ Podobné vymezení by mohlo být v příštích pár letech realitou a proto by bylo vhodné upravit vztahy mezi oběma koncepty jednotek rychlého nasazení. NRF mají vedle svých úkolů i druhotný účel zaměřený na zlepšování armád evropských spojenců. BG podtrhují vojenskou nezávislost EU na NATO a mají svým působením snížit technologický rozdíl (capability gap) mezi Evropou a USA, na čemž ve svém důsledku pracují i NRF, které vznikly dříve.

Aliance se snaží donutit členské státy na minimální úroveň 2 % HDP výdajů na obranu, ale někteří z nich nedosahují ani této hodnoty. V důsledku tak Aliance se Spojenými státy měla potenciál na vytvoření početně větších a mnohdy lépe vybavených jednotek disponujících i vzdušnými a námořními silami, které tak mohou provést širší spektrum převážně náročnějších operací.

Jak jsem předvedl v podkapitole rozhodovací proces o nasazení, je zřejmé, že tento systém není jistě ideálním řešením a v důsledku může představovat hlavní faktor, proč nemohly být jednotky vyslány do operace. V obou organizacích se proto diskutuje o možném řešení tohoto problému, ale zatím schází nejspíš politická vůle pro zásadní změnu.

V současnosti existuje několik možných návrhů na lepší uspořádání rozhodovacího procesu v NATO a v souvislosti s NRF tedy i na rozhodování o jejich vyslání.

V jednom modelu by tak vedle Severoatlantické rady fungoval výbor přispěvatelů NATO, kterému by taktéž předsedal generální tajemník NATO a jež by sdružoval státy ochotné a hlavně technologicky schopné účastnit se všech aliančních operací. Státy, které by nebyly v tomto výboru, by samozřejmě měly právo být informovány o situaci probíhající operace, ale směly by se jí účastnit až v pozdějším stádiu, které by se jim nezdálo tak nebezpečné a které by pro ně bylo technologicky dostupné. Zároveň by tento

²³⁸ Hamilton (2004), s. 12.

princip mohl urychlit a hlavně zajistit stálý přístup k výborně připraveným jednotkám schopným okamžitého zásahu. Na druhou stranu podobný přístup zpochybňuje alianční motto „jeden za všechny, všichni za jednoho“, proto by se nemohlo jednat o operace článku 5. Z pohledu NRF by podobný model také popíral princip NRF jakožto katalyzátoru transformace, protože by neumožňoval zasahovat všem členským státům. Pro další vývoj v Alianci by tento princip mohl být zneužit některou z velmocí, jako například Spojenými státy, které by si udělaly uvnitř Aliance svojí „krabičku na nářadí“, která by obsahovala členy schopné náročných zásahů, a rozhodování o operacích by bylo omezeno na minimum. V praxi je tento systém výboru přispěvovatelů uplatňován Evropskou unií, ale v tomto případě funguje jen jako možnost nečlenských států EU zapojit se do operací EU.²³⁹

V dalším modelu by se nadále rozhodovalo na základě jednomyslnosti, ale v případě neúspěchu by se mohlo přistoupit na hlasování kvalifikovanou většinou. Jednotlivé státy by tak obdržely počty hlasů podle počtu obyvatel své země. Tento model taktéž odporuje základním vymezením Aliance o rovnosti všech členů a navíc by hrozila možnost tvoření malých vnitřních aliancí, které by tak v důsledku mohly rozhodnout o nevyslání jednotek do místa, které se nachází v opravdové krizi.²⁴⁰ S implikací na jednotky rychlé reakce tak vyvstává otázka, jak by se řešila finanční problematika ohledně společného využívání prostředků NATO. V případě, že by se většina rozhodla pro operaci a využívala by v jejím průběhu společné prostředky, bylo by to logicky proti zájmům menšiny, která s operací nesouhlasila a jež investovala do společných prostředků stejnou částku.²⁴¹

Třetí možnou reformou rozhodovacího procesu by Severoatlantická rada pověřila novými pravomocemi SACEURa. Ten by poté mohl podle vlastního úsudku připravovat a aktualizovat rezervní operační plány pro celé

²³⁹ Michel, Leo G., *NATO Decisionmaking: Au Revoir to the Consensus Rule?*, Strategic Forum, Institute for National Strategic Studies, National Defense University. 2003, No. 202, s. 6., dostupné na <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ndu/sf202.pdf>, staženo 18. 7. 2010.

²⁴⁰ Michel (2003), s. 6.

²⁴¹ Kulas, Thomas J., *Does the NATO decision process support the rapid response capabilities of the NATO Response Forces?*, A research report, Air Command and Staff College, Air University. 2007, s. 18., dostupné na www.afresearch.org, staženo 18. 7. 2010.

spektrum možných aliančních misí. V pravidelných intervalech by informoval generálního tajemníka a zástupce členských států o vývoji těchto plánů. Pro tento model by tak bylo velice důležité, aby nad SACEURem (který je podle zvyklostí vždy Američan) měl generální tajemník (který je podle zvyklostí Evropan) vliv a rezervní plány tak odrážely zároveň názor generálního tajemníka a Severoatlantické aliance jako celku.²⁴² Kdyby tomu tak nebylo, je více než pravděpodobné, že SACEUR by svým stylem plánování mohl dát Alianci obraz organizace, která tíhne k preemptivním zákrokům. Jinými slovy, že raději použije NRF k zásahu předtím, než jsou vyčerpány ostatní politické nástroje. Na druhou stranu možnost vlastního plánování pro SACEURa by v tomto případě prospělo NRF a vojenským plánovačům, kteří by tak vytvořené plány mohly použít při přípravách cvičení a v dalším tréninku. Stejně tak by se rezervní plány mohly přizpůsobit a použít v konkrétní krizové situaci.²⁴³

Podobné návrhy řešení existují i v případě schvalování BG. V tomto velice náročném a zdlouhavém procesu, který je navíc omezen 5 denním limitem, se jistě nachází fáze, které by bylo možné zkrátit. Jedná se například o společné zasedání Politického a bezpečnostního výboru spolu s Vojenským výborem EU.²⁴⁴ Dalšími faktory mohou být: zbytečnost formování jednotek battlegroup, jestliže už jsou jednotky ve fázi pohotovosti a byly tedy již dávno zformovány; některé části MSO by bylo možné přiřadit již ke schvalování Krizového konceptu; nebo stejně tak CONOPS může být vytvořen v dřívější fázi a poté již jen schválen. Zároveň je však těžké odhadnout, kterou z fází je možné zkrátit, protože vše závisí na konkrétním případě operace.²⁴⁵ Schválení mise na úrovni EU je prvním předpokladem, ale stejně tak musí rozhodnout o vyslání svých vojáků členské státy. Proto by bylo potřeba zároveň zrychlit i tento proces hlavně synchronizovaným postupem jednotlivých národních orgánů k úspěšnému schválení mise v časovém limitu. Jedním z návrhů

²⁴² Michel (2003), s. 5-6.

²⁴³ Kulas (2007), s. 20.

²⁴⁴ Andersson (2006), s. 28.

²⁴⁵ Lindstrom (2007), s. 21.

urychlení procesu by bylo možné posílení spolupráce ministrů obrany, zahraničních věcí a financí v členských státech s příslušnými orgány EU.²⁴⁶

Součástí rozhodovacího procesu EU jsou jasná a zřetelná stanoviska a plány na strategické, operační a taktické úrovni, ale za cenu zbytečného udržování početného byrokratického aparátu. Unie by se proto mohla zacílit na sloučení některých orgánů nebo jejich případné postavení na stejnou úroveň, aby tak šetřila čas v procesu rozhodování, ale i finanční prostředky. V případě NRF sice existují možnosti pro reformu rozhodovacího procesu, ale jak vrcholní představitelé NATO, tak jednotliví zástupci členských států jsou si vědomi, že každá jiná volba přináší možná úskalí, které jsem uvedl v jednotlivých modelech. Podle mého názoru zůstává pravidlo jednotného konsenzu jediným možným a vhodným řešením do té doby, než bude mít Aliance tolik členů s vlastními regionálními a strategickými zájmy, že nebude možné v daném modelu nalézt shodu názorů na konkrétní zásah v ohrožené oblasti.

²⁴⁶ Hamelink (2006), s. 15.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsem se snažil o potvrzení hypotézy, která předpovídala totožnost jednotek rychlé reakce EU a NATO. Tuto hypotézu se potvrdit nepodařilo a zmínil jsem i možné důvody neúspěchu v podobě intervenující proměnné. Když se ovšem zabíráme problematikou samotného konceptu jednotek rychlé reakce, zjistíme, že se v ní nachází mnoho negativních aspektů, které tak podrývají jejich samotný princip. Faktor, že jednotky nebyly zatím nasazeny v bojové situaci, je samozřejmě z určitého pohledu pozitivním signálem o stabilním bezpečnostním prostředí, ale mnohé sporné funkční parametry by ani jejich nasazení v praxi neumožnily. Samotný sporný bod nasazení jednotek naráží na mnohé zábrany, které sice každým rokem odpadají, ale uskutečnění strategické přepravy by i v dnešní době bylo velmi náročné. Taktická letadla A400M již mají proudit v pravidelných ročních dodávkách do armád evropských států, ale konečné datum jejich doručení je stanoveno až kolem roku 2020. Transport jednotek však není jediným sporným bodem a rozhodnutí o nasazení jednotek stále zůstává v rukou politických představitelů členských států.

Z tohoto pohledu můžeme začít pochybovat, zdali dvě regionální organizace, které sdružují ze 75 % stejné státy, mají potřebu držet v pohotovosti dvě formace jednotek rychlé reakce. Jak jsem právě doložil svým výzkumem, jednotky sice nejsou totožné, ale v praktickém vymezení mají zastávat podobný účel. Tímto se dostávám k faktoru duplicity jednotek (double-hatted) a k mému přesvědčení, že v případě jakékoliv bojové operace, ke které budou mít EU i NATO stejnou ochotu zasáhnout, budou raději vždy nasazeny jednotky NRF kvůli větší věrohodnosti a úderné síle. V tom případě zůstávají jednotky battlegroup bez většího uplatnění. Jak jsem několikrát zmínil ve své práci, Evropská unie vyniká svými zásahy v civilním krizovém managementu, kde nachází stále větší uplatnění od tréninku policejních složek a reforem policejních sektorů, monitorování hranic až po vytváření nových právních kodexů například v oblasti trestního práva. Do budoucna by se měla

stále aktivně věnovat této oblasti, pro kterou jak se zdá, disponuje lepším know-how a vnitřním citem, který na druhé straně Atlantiku schází. S ohledem na BG se již v analýzách zabývajících se jednotkami rychlé reakce objevily podnětné návrhy na jejich reformu směrem k více civilnímu vymezení.²⁴⁷

V dalším vývoji by tak bylo možné směřovat BG jenom na civilní sektor, kdy by vznikly civilní jednotky rychlé reakce (Civil Rapid Response Capability), které by sice stále obsahovaly bojové jednotky, ale které by ovšem byly určeny jen na méně riskantní operace a zároveň by disponovaly složkami pro civilní krizový management použitelný při humanitárních a záchranných operacích. Evropské armády by se mohly více soustředit na bojové operace, které by zůstaly pod NRF a dále zlepšovat stávající technologický potenciál svých jednotek. Tato změna by zároveň přinesla jasnější vymezení rolí v krizovém managementu mezi EU a NATO a ve vzájemných vztazích.²⁴⁸ Zároveň i v tomto řešení můžeme nalézt jisté riziko. Členské státy trénovaly své jednotky pro vymezené petersbergské úkoly a další operace podle Evropské bezpečnostní strategie. Kdyby byly jejich jednotky po těžkém a náročném tréninku určeny pouze pro operace nižší intenzity nebo pro civilní operace, mohlo by toto rozhodnutí způsobit ztrátu důvěry přispívajících států do dalších let a omezení přísunu jednotek rychlé reakce (ať už vojenských nebo civilních) pro společné unijní operace.²⁴⁹

Opravdové změny přicházejí v případě NATO. Experti usoudili, že jejich složky mají až moc strnulý koncept a je třeba zohlednit politické možnosti států. Proto NRF prochází reformou, která znamená zmenšení velikosti jednotky a nastavení jiné doby pohotovosti jednotek. NRF koncept zůstává nicméně zachován, dochází pouze k jeho rozdělení na dvě části - složky okamžitého zásahu (Immediate Response Force - IRF) a záložní složky (Response Force Pool - RFP). Jádrem IRF bude obsahovat kolem 14 000 jednotek a jeho doba pohotovosti bude z důvodu úspory finančních nákladů

²⁴⁷ Ben-Ari, Kaitera (2008), s. 9-12.

²⁴⁸ Ben-Ari, Kaitera (2008), s. 9-12.

²⁴⁹ Messervy-Whiting, Williams (2007), s. 9.

představovat celý rok, místo původních šesti měsíců. Toto nové jádro IRF tak bude použito jen na akutní krizové zásahy menšího charakteru. Složky RFP budou sloužit na naprosto volném přispívání států, které nebudou limitovány fixními čísly jednotek nebo dohodnutými smlouvami. Následná mise bude doslova „ušíta“ na míru dostupných jednotek. Změna by se měla začít provádět od roku 2010 s plnou platností od roku 2012.²⁵⁰ Pro budoucí nasazení jednotek můžeme jenom doufat, že stejně jak organizace dochází k potřebě reforem svých jednotek rychlé reakce, stejně tak budou jejich členské státy pracovat na dalším technologickém vývoji a udržování objemu nutných 2 % výdajů z hrubého domácího produktu na obranu.

Práce obsahuje 23 906 slov, 139 520 znaků bez mezer a 163 411 znaků včetně mezer.

²⁵⁰ *The NATO Response Force- The Way Forward*, Allied Command Operations Blog: Situation Report on NATO Military operations, 2009., dostupné na <http://acositrep.com/2009/08/04/the-nato-response-force-the-way-forward/comment-page-1/>, staženo 26. 7. 2010.

Summary

The diploma thesis focuses on the new security environment which arose after the Cold War. It deals with the description of this environment and its new threats how they affected the regional organizations European Union and North Atlantic Treaty Organization. These organizations were forced to answer to the new threats and for that purpose they evolve new rapid response forces- NATO created NATO Response Forces (NRF) and EU created Battlegroup (BG). The hypothesis assumed that these forces, as answers to the same threats, should be identical. In the next step the thesis analyzes rapid response forces and tries to prove whether the forces are identical or whether they are not. The research itself uses six variables for the each case to prove this statement.

The empirical research finds out that the forces are totally different in some aspects. Specifically it is the size, the goal of the missions, the certification process, the rotation system and the strategic and military planning process. According to this listing the certification, rotation and planning are the internal factors of the organizations and they can be the issue for the future reform. The size and goal of the missions reflects the military capabilities of organizations which they can project to the creation of sufficient amount of troops with appropriate equipment. In this sense the NRF are more capable to proceed with their troops in the real world. For Battlegroup (or specifically for the European members) there is a major challenge to work towards reducing the capability gap between EU and NATO (NRF and BG) and to enhance their troops with latest technological equipment for the full range of operations. The other option is to focus on the civil-military sector and leave the military operations for the better prepared NRF.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

PRIMÁRNÍ ZDROJE

- *Declaration on European Military Capabilities*, Military Capability Commitment Conference, Brussels, 22. 11. 2004., Consilium Europa, dostupné na <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/MILITARY%20CAPABILITY%20COMMITMENT%20CONFERENCE%2022.11.04.pdf>, staženo 15. 7. 2010.
- *Declaration on The Role of The Western European Union and its Relations with The European Union and with The Atlantic Alliance*, European Community Summit, Maastricht, 10.12.1991, dostupné na <http://www.weu.int/documents/911210en.pdf>, staženo 6.7.2010.
- *Defense Capabilities Initiative*, North Atlantic Council meeting in Washington D.C., 25. 4. 1999., dostupné na <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99s069e.htm>, staženo 15. 5. 2010.
- *EU Battlegroups Factsheet*, European Union: European Security and Defence Policy, Consilium Europa. 2009, dostupné na http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/090720-Factsheet-Battlegroups_EN.pdf, staženo 17. 7. 2010.
- *EU Battlegroups, Factsheet*, EU Council Secretariat, Consilium Europa. 2007, dostupné na http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Battlegroups_February_07-factsheet.pdf, staženo 15. 7. 2010.
- *European Council Presidency Conclusion, ANNEX IV*, Helsinki, 10.-11. 12. 1999, Consilium Europa, dostupné na http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/ACFA4C.htm, staženo 15. 5. 2010.

- *European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World*, Brussel, 12. 12. 2003, dostupné na <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, staženo 15. 5. 2010.
- *EU - UN co-operation in Military Crisis Management Operations*. Elements on Implementation of the EU – UN Joint Declaration, adopted by the European Council 17.-18. 6. 2004, Consilium Europa, 2004, s. 3-5., dostupné na <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/EU-UN%20co-operation%20in%20Military%20Crisis%20Management%20Operations.pdf>, staženo 15. 7. 2010.
- *Headline Goal 2010*, approved by General Affairs and External Relations Council on 17. 5. 2004, Consilium Europa, s. 2., dostupné na <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/2010%20Headline%20Goal.pdf>, staženo 13. 7. 2010.
- *London Declaration On A Transformed North Atlantic Alliance*, North Atlantic Council meeting, 5.-6.7.1990, London., dostupné na <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c900706a.htm>, staženo 6.7.2010.
- *Petersberg Declaration*, West European Union Council of Ministers, Bonn, 19.6.1992, dostupné na <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf>, staženo 6.7.2010.
- *Prague Capabilities Declaration*, North Atlantic Council in Prague, 21. 11. 2002, dostupné na <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>, staženo 11. 7. 2010.

- *Press Briefing by NATO Spokesman James Appathurai a Liutenant Colonel Tony White*, North Atlantic Treaty Organization, 20. 6. 2006, dostupné na http://www.nato.int/cps/en/SID-F0897BDD-446DE3AB/natolive/opinions_22494.htm?selectedLocale=en, staženo 17. 7. 2010.
- *The Alliance's New Strategic Concept*, North Atlantic Council meeting, 7.-8.11.1991, dostupné na http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm?selectedLocale=en, staženo 15.5.2010.
- *The Alliance's Strategic Concept*, North Atlantic Council meeting in Washington D.C., 24. 4. 1999., dostupné na http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm, staženo 15. 5. 2010.
- *The EU Battlegroups*, Directorate- General for External Policies of the Union, European Parliament. 2006, dostupné na http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede030909notebattlegroups_/sede030909notebattlegroups_en.pdf, staženo 19. 7. 2010.
- *The EU Operations Centre: Background*, EU Council Secretariat, Consilium Europa, dostupné na http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/070228-EU_OpsCentre.pdf, staženo 19. 7. 2010.
- *The Petersberg (Bonn) Accord*, 5. 12. 2001, Afghanistan Research Group, dostupné na <http://www.ag-afghanistan.de/files/petersberg.htm>., staženo 21. 4. 2010.
- *United Nations Security Council Resolution 1368*, 12. 9. 2001, United Nations, dostupné na www.un.org., staženo 21.4.2010.
- *United Nations Security Council Resolution 1510*, 13. 10. 2003, dostupné na www.un.org., staženo 21. 4. 2010.

SEKUNDÁRNÍ ZDROJE

Literatura neperiodická

Monografie

- Buzan, B., Wilde, Jaap de., Waever, Ole (1998) *Security: New framework for analysis* (London : Lynne Rienner Publishers)
- Cohen, Lenard J., Moens, A., Sens, Allen G (2003) *NATO and European Security: alliance politics from the end of the Cold War to the age of terrorism* (Westport : Praeger Security International Publishers)
- Hamilton, Daniel S (2004) *Transatlantic Transformations: Equipping NATO for the 21st Century* (Washington, D. C. : Centre for Transatlantic Relations)
- Hauser, Gunther., Kernic, Franz (2006) *European Security in Transition* (Burlington : Ashgate Publishing Company)
- Kaplan, Lawrence S (2004) *NATO dividend, NATO united: the evolution of an alliance* (Westport: Praeger Publishers)
- Kuchyňková, Petra., Suchý, Petr (2001) *Vývoj a výsledky kontroly procesu zbrojení a odzbrojování: Marnost nad marností?* (Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury)
- Oswald, Franz (2006) *Europe and the United States: the emerging security partnership* (Westport: Praeger Security International Publishers)
- Suchý, Petr (2001) *Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století* (Brno : Masarykova univerzita)

Sborníky

- Crenshaw, Martha, *Terrorism and Global Security* v Aall, Pamela., Croker, Chester A., Hampson, Fen Osler (2007) *Leashing the Dogs of War: Conflict Management in a Divided World* (Washington D.C.: United States Institute of Peace Press), s. 67-83

- Hanlon, Quierene H., *Globalization and the Transformation of Armed Groups* v Norwitz, Jeffrey (2008) *Armed Groups: Studies in National Security, Counterterrorism, and Counterinsurgency* (Newport : Naval War College Press), s. 115-125.
- Rotberg, Robert I., *Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators*. v Rotberg, Robert I (2003) *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, Cambridge: World Peace Foundation), s. 1-30.

Periodická literatura

- Asmus, Ronald D., Kugler, Richard L., Larrabee, Stephen F., Building a New NATO, *Foreign Affairs*. 1993, Vol. 72, No. 4, s. 28-40
- Biscop, Sven., Able and Willing? Assessing the EU's Capacity for Military Action, *European Foreign Review*. 2004, No. 9., s. 509-527
- Brzezinski, Zbigniew., An Agenda for NATO: Toward a Global Security Web, *Foreign Affairs*. 2009, Vol. 88, no. 5, s. 2-20
- Buzan, Bary., New Patterns of Global Security in the Twenty- First Century, *International Affairs*. 1991, Vol. 67, No. 3, s. 431-451
- Daalder, Ivo., Goldgeiger, James., Global NATO, *Foreign Affairs*. 2006, Vol. 85, No 5, s. 105-113
- Duffield, John S., NATO's Functions After the Cold War, *Political Science Quarterly*. 1994, Vol. 109, No. 5, s. 763-787
- Hartley, Keith., Sandler, Todd., NATO Burden-Sharing: Past and Future, *Journal of Peace Research*. 1999, Vol. 36, No. 6, s. 665-680.
- Leggold, Joseph., NATO's Post-Cold War Collective Action Problem, *International Security*. 1998, Vol. 23, No. 1, s. 78-106

- Lindstrom, Gustav. Enter the EU Battlegroups, *Chaillot Paper*, Institute for Security Studies. 2007, No. 97, dostupné na <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp097.pdf>, staženo 15. 5. 2010.
- Massai, Carlo, Deploying the NRF: Meeting the Airlift Challenge, Joint Air Power Competence Centre. *JAPCC Journal Edition*. 2005, No. 2, s. 14-17
- McGinnis, Michael L, A Deployable Joint Headquarter for the NATO Response Force, *Joint Force Quarterly*. 2005, No., s. 60-67
- Mihalka, Michael, NATO Response Force: Rapid? Response? A Force?, *The Quarterly Journal*. 2005, No. 2, s. 67-79
- Michel, Leo G., NATO Decisionmaking: Au Revoir to the Consensus Rule?, *Strategic Forum, Institute for National Strategic Studies*, National Defense University. 2003, No. 202, dostupné na <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ndu/sf202.pdf>, staženo 18. 7. 2010.
- Politi, Alessandro., European Security: the new transnational risks, *Chaillot Paper*, Institute for Security Studies. 1997, No. 29, dostupné na <http://www.iss.europa.eu>, staženo 23. 4. 2010.
- Rynning, Sten., Why Not NATO? Military Planning in the European Union, *The Journal of Strategic Studies*. 2003, Vol. 26, No. 1, s. 53-72.
- Shake, K., NATO after the Cold War, 1991-1995: Institutional Competition and the Collapse of the French Alternative, *Contemporary European History*. 1998, Vol. 7, No. 3, s. 379-407
- Sperling, James., Weber, Mark., NATO: from Kosovo to Kabul, *International Affairs*. 2009, Vol. 85, No. 3, s. 491- 511
- Wallender, Celeste A., Institutional Assets and Adaptability: NATO After the Cold War, *International Organization*. 2000, Vol. 54, No. 4, s. 705-735
- Weber, Mark., The Kosovo war: A Recapitulation, *International Affairs*. 2009, Vol. 85, No. 3, s. 447-459

Studie

- Andersen, Morten Bérard., *Strategic Sealift in Europe and the future of RO-RO market*, Erasmus University Rotterdam, Center for Maritime Economics & Logistics. 2005., dostupné na http://www.maritimeeconomics.com/downloads/Morten_BERARD-ANDERSEN.pdf, staženo 21. 7. 2010.
- Andersson, Jan Joel., *Armed and Ready? The EU Battlegroup Concept and the Nordic Battlegroup*, Swedish Institute for European Policy Studies. 2006, dostupné na <http://www.ui.se/pdf/Jan%20Joel%203.pdf>, staženo 15. 7. 2010.
- Archick, Kristin., Gallis, Paul., *Congressional Research Service Report for Congress: NATO and the European Union*, Federation of American Scientists. 2005, dostupné na <http://www.fas.org/man/crs/RL32342.pdf>, staženo 11. 7. 2010.
- Ben-Ari, Guy., Kaitera, Juha., *EU Battlegroups and the NATO Response Forces: A Marriage of Convenience?*, Centre for Strategic & International Studies, Euro-Focus. 2008, dostupné na http://csis.org/files/media/csis/pubs/eurofocus_v14n01.pdf, staženo 14. 7. 2010.
- Bialos, Jeffrey P., Koehl, Stuart L., *The NATO Response Force: Facilitating Coalition Warfare through Technology Transfer and Information Sharing.*, Centre for Technology and National Security Policy, DTIC Online- Public Scientific & Technical Information. 2005, dostupné na <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA450219&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>, staženo 14. 7. 2010.
- *EUROCORPS- force for Europe and the Atlantic Alliance*, EUROCORPS. 2009, dostupné na http://www.eurocorps.org/home_page/eurocorps/history/History_of_the_Euro_corps.pdf, staženo 9.7.2010.

- Flournoy, Michèle A., Smith, Julianne., *European Defense Integration: Bridging the Gap between Strategy and Capabilities*, Centre for Strategic and International Studies. 2005, dostupné na http://csis.org/files/media/isis/pubs/0510_eurodefensereport.pdf, staženo 21. 7. 2010.
- Galvin, John, R., From immediate defence towards long term stability, *NATO Review*. 1991, No. 6, dostupné na <http://gees.org/documentos/For%20immediate%20defence%20towards%20long-term%20stability%20by%20John%20Galvin.pdf>, staženo 25. 4. 2010.
- Gilmore., M.J., *NATO Post 9/11: A New Strategic Concept*. Canadian Forces College, 2008., dostupné na <http://www.cfc.forces.gc.ca/papers/csc/csc34/exnh/gilmore.pdf>, staženo 25. 4. 2010.
- Hamelink, Ron., *The Battlegroups Concept: A Versatile Force Package*, Impetus: Buletin of the EU Military Staff, Consilium- EU Military Staff. 2006, dostupné na http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/NewsletterEUMS_060424.pdf, staženo 15. 7. 2010.
- Hood, James D., *NATO Strategic Airlift: Capability or Continued US Reliance?*, A research report, Air Command and Staff College, Air University. 2009, dostupné na <https://www.afresearch.org>, staženo 19. 7. 2010.
- Kugler, Richard., *The NATO Response Force 2002-2006: Innovation by the Atlantic Alliance*, Centre for Technology and National Security Policy, DTIC Online- Public Scientific & Technical Information. 2006, dostupné na <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf&AD=ADA463071>, staženo 11. 7. 2010.

- Kulas, Thomas J., *Does the NATO decision process support the rapid response capabilities of the NATO Response Forces?*, A research report, Air Command and Staff College, Air University. 2007, dostupné na www.afresearch.org, staženo 18. 7. 2010.
- Lindberg, Erik., *Evaluation and Certification of the Nordic Battlegroup*, FOI-Swedish Defence Research Agency. 2006, dostupné na <http://www2.foi.se/rapp/foir1909.pdf>, staženo 15. 5. 2010.
- Messervy-Whiting, Graham., Williams, Tim., *Launching EU Battlegroups*, RUSI European Security Programme study, Royal United Services Institute. 2007, dostupné na <http://www.rusi.org/downloads/assets/EU Battlegroups.pdf>, staženo 17. 7. 2010.
- Oertel, Janka., *The United Nations and NATO*, paper for the Academic Council on the United Nations System, 21st Annual Meeting in Bonn, Germany, Voltaire.net. 2008., dostupné na http://www.voltairenet.org/IMG/pdf/Janka_Oertel_Paper_ACUNS_Conference.pdf, staženo 24. 7. 2010.
- *Operation Artemis: The lessons of the Interim Emergency Multinational Force*, Peacekeeping Best Practices Unit: Military Division, United Nations: Peacekeeping Resource Hub. 2004., dostupné na <http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/PBPS/Library/Artemis.pdf>, staženo 24. 7. 2010.
- *The Foundation of New Terror v The 9/11 Commission Report*, National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. 2004, dostupné na http://www.9-11commission.gov/report/911Report_Ch2.pdf, staženo 4.7.2010.
- Zlatohlávek, Petr., *NATO Response Force-Síly rychlé reakce NATO: úvod do problematiky.*, Jagello 2000/ Informační centrum pro NATO. 2007, Praha-Ostrava, dostupné na http://data.idnes.cz/soubory/na_zpravy/A071030_M00_NRF_STUDIE.PDF, staženo 14. 7. 2010.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- *Exercise Steadfast Jaguar 06: The NRF concept test*, North Atlantic Treaty Organization, 7. 6. 2006, dostupné na http://www.nato.int/shape/issues/shape_nrf/steadfast_jaguar.htm, staženo 17. 7. 2010.
- Heisbourg, Francois., Larrabee, Steve., *How global role can and should NATO play?*, North Atlantic Treaty Organization, 1. 1. 2003, dostupné na http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_20399.htm?selectedLocale=en, staženo 22. 4. 2010.
- Massai, Carlo., *Movement and Transportation*, chapter 11, The Strategic Airlift Support for the NATO Response Force Deployment, Joint Air Power Competence Center, dostupné na http://www.japcc.de/strategic_airlift.html, staženo 21. 7. 2010.
- *NATO's Relations with Russia*, North Atlantic Treaty Organization, dostupné na http://www.nato.int/cps/en/SID-D21D2918-DBDB89A5/natolive/topics_50090.htm?, staženo 2. 7. 2010.
- *Operation Essential Harvest, Chapter 5: The Alliance's Operational Role in Peacekeeping*, NATO Handbook, dostupné na <http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb050401.htm>, staženo 20. 4. 2010.
- Sprenger, Sebastian., *NATO working on airlift needs*, Military.com. 2006, dostupné na <http://www.military.com/features/0,15240,91939,00.html>, staženo 21. 7. 2010.
- Stanhope, Mark., *NATO Response Force (NRF) Driving Transformation*, Remarks by Deputy Supreme Allied Commander Transformation (DSACT), NATO Allied Command Transformation. 2006, dostupné na <http://www.act.nato.int/content.asp?pageid=1115>, staženo 21. 7. 2010.

- *The NATO Response Force: At the centre of transformation*, North Atlantic Treaty Organization, 10. 6. 2010, dostupné na http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49755.htm?selectedLocale=en, staženo 18. 7. 2010.
- *The NATO Response Force- The Way Forward*, Allied Command Operations Blog: Situation Report on NATO Military operations, 2009, dostupné na <http://acositrep.com/2009/08/04/the-nato-response-force-the-way-forward/comment-page-1/>, staženo 26. 7. 2010.

Projekt diplomové práce

na téma

Porovnání BG a NRF v novém bezpečnostním prostředí

Autor: Tomáš Brodec

Obor: Bezpečnostní studia

Semestr: LS 2009

Školitel: Mgr. Tomáš Weiss, MA

V Praze dne 17. 6. 2009

1)Úvodní část

Vymezení tématu

Po konci studené války byla naše globální společnost vystavena novým druhům rizik a hrozeb. Jednou z nich samozřejmě byl i terorismus, který se rozšířil po celém světě a začal se projevovat v nejrůznějších podobách. V dalším pohledu také globalizace umožnila rozvoj nových a zdokonalení stávajících kriminálních struktur, hlavně v oblasti využívání informačních technologií. Zároveň v nejrůznějších částech světa docházelo k dalším národním válkám či regionálním střetům pod vedením povstaleckých skupin a ozbrojených milicí. Po sérii balkánských válek bylo vidět, že pouhé jednotky OSN již nestačí zabránit násilnostem páchaných na civilistech a nemají právní ani jiné reálné síly k roztržení nepřátelených stran. EU jako nově vzniklý právní celek začala budovat svoji společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a následně i bezpečnostní a obrannou politiku. Postupně tak vymezila síly, které byly schopny hájit tento celek v zahraničních oblastech a začaly tak zpočátku 3. tisíciletí působit v ozbrojených konfliktech za účelem udržení a možného prosazení míru a dalších humanitárních a záchranných akcí v dané oblasti. Stejně tak síly NATO dokázaly od dob studené války okázale předvést ohromující sílu svých jednotek během operace Pouštní bouře nebo během balkánských válek. Novou výzvou pro oba celky tedy byla jistá transformace svých armád, které by byly schopné odpovědět adekvátním a hlavně promptním způsobem na nové hrozby bezpečnostního prostředí 21. století. V případě NATO tak byly v rámci Pražských závazků vymezeny nové speciální jednotky, pro které se ustálil všeobecný výraz síly rychlé reakce- konkrétně tedy NATO Response Forces. Stejně tak EU potřebovala mít k dispozici jednotky, které by byly schopné být na místě konfliktu ještě před příchodem samotné armády. V této fázi tak podle Hlavního cíle z roku 2004 vznikly obdobné síly rychlé reakce, tedy Battle Groups.

Proč toto téma

Myslím si, že bylo vypracováno dostatečné množství prací ohledně vývoje Evropské bezpečnostní a obranné politiky a jejích právních nebo i vojenských důsledků, ale jistě méně o jejích nejmenších jednotkách na transatlantické úrovni. Aktuálnost tématu proto vystihuje současné nestálé bezpečnostní prostředí a v případě konfliktů uplatnění těchto jednotek. Koncept Battle Group je aktuální i z pohledu právě začínající půlroční pohotovosti naší české jednotky, ale zároveň možného porovnání s již proběhlou pohotovostí naší jednotky v rámci NRF.

S ohledem na dostupnost zdrojů jsem si vědom, že do spousty materiálů nebudu mít z bezpečnostních důvodů přístup, přesto bych rád využil především hlavní primární dostupné zdroje obou organizací a v rámci sekundárních zdrojů použil mnohé publikace a analýzy předních specialistů na evropskou bezpečnostní a obrannou politiku, bezpečnostních stratégů NATO, odborníků na transatlantickou spolupráci v oblasti bezpečnost, ale i řadu amerických nevládních organizací a think-tanků zabývajících se touto problematikou. Další praktické a konkrétní informace o samotném fungování Battle Groups se pokusím získat formou rozhovorů od českých ministerských úředníků v souvislosti se zmíněnou pohotovostí české bojové skupiny v druhé polovině roku 2009.

Cíle práce

Jelikož jsem si vědom velice úzkého vymezení tématu, rád bych poskytl v první části mé práce celkový pohled na bezpečnostní prostředí, jeho rizika a hrozby, což mi zároveň může posloužit k obhájení první části mé hypotézy. Z tohoto globálního hlediska bych poté rád zúžil své téma na zmíněné síly rychlé reakce. Samotné porovnání sil rychlé reakce bude tedy primárním cílem mé práce. Tohoto porovnání docílím na základě již zmíněného obecného

vymezení bezpečnostního prostředí a za přispění dílčích proměnných porovnáám jejich charakteristiky.

Zároveň bych rád toto téma rozšířil i na možné pohledy transformace armád NATO a EU, pro které byly síly rychlé reakce velice důležitým impulsem.

Výzkumná otázka

Mé otázky budou vycházet ze stanovených cílů:

- *Jaké společné hrozby a rizika v současném bezpečnostním prostředí v globálním rozměru můžeme vymezit pro EU a NATO?*
- *V kterých faktorech vymezení charakteristiky sil rychlé reakce můžeme najít jejich totožnost?*

Popis metody

Pro vypracování diplomové práce jsem si zvolil metodu případové studie. V této metodě použiji nezávislou proměnnou složenou z dalších dílčích bodů, která bude kauzální pro závislou proměnnou, která se bude opět skládat z několika dalších proměnných. Tento výzkum tak založím na dvou případových studiích, každé o jednom případě. Pro obě studie bude stejná výchozí nezávislá proměnná, která je vytyčena v hypotéze a bude mít tedy vliv na závislou proměnnou, taktéž stanovenou v hypotéze. Z mé hypotézy tak vyplývá, že jestliže je shodná nezávislá proměnná pro oba případy, tak i odpověď na ně, tedy závislá proměnná, by měla být v obou studiích stejná.

V praktické rovině se budu zabírat hypotézou, „*EU a NATO se shodují v pohledu na nové bezpečnostní hrozby v globálním rozměru. Z toho vzniklo jejich rozhodnutí vytvořit síly rychlé reakce, které 1) odpovídají na stejné*

hrozby, 2) jsou tvořeny téměř stejnými státy, jejichž jednotky participují v obou uskupeních, a 3) tyto jednotky jsou totožné.

Na základě tohoto vymezení budu vycházet ze společné nezávislé proměnné, kterou bude „*chápání nového bezpečnostního prostředí*“. Tato proměnná bude pro oba dva státy stejná. Pokusím se do ní zahrnout pohledy na globální bezpečnostní rizika obou celků, tedy EU a NATO, jejich priority možných hrozeb, následné reakce a možné odpovědi na tyto rizika. Srovnání by bylo možné na základě porovnání hrozeb podle bezpečnostních strategií jednotlivých členských států, ale vypovídající bude myslím porovnání hrozeb z pohledu Evropské bezpečnostní strategie a Strategického konceptu NATO.

Podle mé hypotézy měl daný stav rozhodující vliv na vytvoření sil rychlé reakce EU a NATO. Objektem mého zkoumání jsou tedy Battle Groups- síly rychlé reakce EU a NATO Response Forces- síly rychlé reakce NATO. Jako závislá proměnná bude tedy „*charakteristika těchto sil*“ o kterých z mé hypotézy předpokládám, že jsou totožné. Úkolem tedy bude stanovit si další dílčí proměnné, podle kterých definuji jejich totožnost. Zde bych se rád především zaměřil na cíle obou jednotek a jejich podmínky pro vyslání do akce od členských států. Dále bych se pokusil vymezit jejich působení a možnou spolupráci v rámci mezinárodních organizací (OSN, OBSE, Africká Unie) a samotný princip schvalování o vyslání těchto jednotek, ale i samotnou ochotu jednotlivých členských států o zapojení se do těchto bezpečnostních struktur. Velkou část bych rád věnoval samotnému vymezení těchto jednotek, tedy jejich kvalitě a stanovenému výcviku, velikostí a složení těchto jednotek, potenciálu jejich vybavení a operační schopnosti nasazení spojené s logistickou přepravou na místo určení, ale i časem, za jaký jsou schopné se na dané místo dostat a setrvat zde v bojové pohotovosti. Zcela určitě bych také zmínil odlišnosti v udělování certifikace jednotlivým skupinám, což jistě souvisí s jejich kvalitou, ale i možnosti využití jednotného operačního velitelství v rámci systému Berlín plus.

Vymezení hypotézy

Moji diplomovou práci bych rád založil na výzkumu sil rychlé reakce Evropské unie a NATO. Od tohoto tématu jsem si zvolil hypotézu. *„EU a NATO se shodují v pohledu na nové bezpečnostní hrozby v globálním rozměru. Z toho vzniklo jejich rozhodnutí vytvořit síly rychlé reakce, které 1) odpovídají na stejné hrozby, 2) jsou tvořeny téměř stejnými státy, jejichž jednotky participují v obou uskupeních, a 3) tyto jednotky jsou totožné.“* Na základě této hypotézy vycházím z předpokladu, že vzniknutí sil rychlé reakce bylo odpovědí na stejné podněty těchto uskupení. Rád bych tak nejprve vymezil jednotlivé pohledy na bezpečnostní rizika obou struktur a zmínil jejich zapojení národních armád do těchto složek. Následně se pokusím potvrdit tvrzení o totožnosti těchto sil na základě několika proměnných, které budou vystihovat především celkovou charakteristiku sil rychlé reakce.

2) Předpokládaná osnova práce

Úvod

Stat' - nové bezpečnostní prostředí

- participace států ve složkách rychlé reakce

- cíle, podmínky a schvalování vyslání

- působení v mezinárodních organizacích a zapojení členských států do mezinárodních organizací

- kvalita sil rychlé reakce

Závěr

3) Seznam literatury- Strukturovany

Obecne zdroje-

- Fidler, Jiří., Mareš, Petr., Dějiny NATO, Praha : Paseka, 1997.
- Schmidt, Gustav., A History of NATO : the first fifty years ; Vol. 1, Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2001.
- Khol, Radek. a kol., Evropská bezpečnostní a obranná politika : národní perspektivy, 1. vyd., Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2002.

Monografie

a) neperiodicke

- Kříž, Zdeněk., Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí : aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti, Brno : Masarykova univerzita, 2006.
- Andrews, David., M., The Atlantic alliance under stress : US-European relations after Iraq, 1st ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2005.
- Moens, Alexander., Cohen, Lenard J., Sens Allen G., NATO and European security : Alliance politics from the end of the Cold War to the age of terrorism, 1st ed., London : Praeger, 2003
- Gardner, Hall., NATO and the European Union : new world, new Europe, new threats, 1st ed. Aldershot : Ashgate, 2004.
- Rodhan, Nayef R.F. Al., Policy briefs on the transnational aspects of security and stability , Münster : LIT, 2007.

- Jones, J.L., Giambastiani, E.P., Strategic Vision: The Military Challenge : by NATO's Strategic Commanders, 1 st ed., [Brussels] : NATO, [2004].
- Sharp, Jane M. O., Striving for military stability in Europe : negotiation, implementation and adaptation of the CFE treaty, London : Routledge, 2006.
- Jenner, Peter., Defence and Security for the 21st Century, 1 st ed., Brussels : NATO Parliamentary Assembly, 2001.
- Gänzle, Stefan., Sens, Allen G., The Changing politics of European security : Europe alone?, Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2007.
- Hunter, Robert Edwards., The European Security and Defense Policy: NATO's companion - or competitor?, RAND Europe, National Defense Research Institute (U.S.): Rand Corporation, 2002

b) periodické

- Toje, Asle., The EU, NATO and European defence : a slow train coming, Paris : Institute for Security Studies, 2008., 35 s., (Occasional Paper ; 74/2008).
- Cornish, Paul., NATO: the practice and politics of transformation, International Affairs, 2004, Vol.80., issue 1, pp. 63- 74.
- Moller, Bjorn., The EU as a security actor : "Security by being" and "Security by doing", 1 st ed., Copenhagen : Danish Institute for International Studies, 2005., 75 s., (DIIS Report ; No. 12)

- Kempin, Ronja., The new NATO response force : challenges for and reaction from Europe, 1st ed. , Copenhagen : Copenhagen Peace Research Institute, 2002., 22 s., (COPRI Working Papers ; No. 29/2002).
- Katsioulis, Christos., Pilger Christoph., Nuclear weapons in NATO's new strategic concept : a chance to take non-proliferation seriously., Berlin : Friedrich-Ebert-Stiftung, 2008., 4 s. , (International Policy Analysis)
- Masala, Carlo., Kamp, Karl-Heinz., Art, Robert J., Lindstrom, Gustav., Security Strategies and Their Implications for NATO's Strategic Concept, 1 st ed., Roma : NATO Defense College, 2005. -- 34 s., (NDC Occasional Paper ; No. 9)

Prameny a ostatní zdroje

- The Future of NATO : 140th Bergedorf round table June 13-15, 2008, Berlin. -- Berlin : Körber-Stiftung, 2008.
- Bialos, Jeffrey P., Koehl, Stuart L., The Nato Response Froce: Facilitating Coalition Warfare through Technology Transfer and Information Sharing, Center for Technology and National Security Policy, National Defense University, September 2005,
www.ndu.edu/CTNSP/Def_Tech/DTP%2018%20NATO%20Response%20Force.pdf
- Bezpečnost ve 21. století. NATO a EU : příspěvky přednesené na konferenci pořádané Vzdělávacím střediskem na podporu demokracie., 1 vyd., Praha : Vzdělávací středisko na podporu demokracie, 2002.

- Gurgul, Dena W., Sokólska, Joanna., Transatlantic Security: New Realities, Changing Institutions : Report of the Warsaw Reflection Group April 5-6, 2004., 1 st ed., Warszawa : Akademia Dyplomatyczna, 31 s., (Warsaw Papers and Reports), www.adyploamatyczna.gov.pl
- Bailes, Alyson J. K., Common foreign and security policy (CFSP)/ European security and defence policy (ESDP) : challenges and prospects., Hamburg : Institut für Friedensforschung und Sicherheitspolitik, 2005., 7 s., (Hamburger Vorträge ; No. 11)
www.ifsh.de
- H Binnendijk, R Kugler, Transforming European Forces, Survival, 2002.
www.informaworld.com